

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ביחודא שלים בשם כל ישראל

מרי"ה ניהרה

מוקדש לעילוי נשמות

אבי מו"ר ועט"ר רבי משה בן רבקה ז"ל אביחצירא

נלב"ע ליל כ"ו אב ה'תשפ"ה

תנצב"ה

קובץ גנוזות ומכתבי רבנים מאמרים וחידושים ביאורים וקושיות בענינים שונים
לתגובות הערות והארות אפשר לשלוח לכתובת רחוב תאשור 6 ג' - עפולה או לכתובת דוא"ל:

rantorah@gmail.com טלפון: 0527727591

עורך ומחבר רן יוסף חיים מסעוד אביחצירא ס"ט

שותף בחומר התורני הרה"ג מרדכי אלמקיים שליט"א מו"ס "ויכתוב מרדכי" נתיבות

גיליון מס' 958

קרח-ה'תשפ"ו

פתח תקוה

כבישה במים ובשאר משקין

*

ברכת אליהו

(דרשות על פרשת השבוע)

לרב אליהו דוויד הכהן זצ"ל זיע"א
(שיצא לאור לפני כ 250 שנה)

פרשת קרח

*

ריחמ"א ס"ט

עורך ומחבר גליון מריח ניהוח
עפולה ת"ו

גלגול יהודה בן גרים

המצרי שהרג משה רבנו - אחא"ב - ועוד ענינים

*

הרה"ג אלכסנדר אליעזר קנפער שליט"א

מו"ס אבן יקרה ועוד שא"ס

ברוקלין ניו יורק

דברי תורה לפרשת קרח תשפ"ד

*

ברי תורה לפרשת קרח

מה שאמרתי בבית המדרש שלש סעודות פרשת קרח תשע"ד לפ"ק

*

דברי תורה לפרשיות שלח-קרח-חוקת תשע"ה לפ"ק

*

שיעור ב"פרקי אבות" שלמדתי ברבים פרשת ואתחנן תשע"ה

בביהמ"ד אוהל יעקב בק"ק סיגוט - לפני תפילת מנחה

*

דברי תורה לפרקי אבות - מה שחידשתי בשב"ק פרשת פינחס תשע"ט לפ"ק

*

פרקי אבות (פ"ה מי"ח)

*

חמשה שאלות בפרקי אבות

*

מדור מכתבים למערכת

תוכן ענינים

ריחמ"א ס"ט

עורך ומחבר גליון מריח ניהוח
עפולה ת"ו

מדור "אוצר הפנקסים" - מרי"ח ניהוח

*

הרה"ג יוסף בוכריץ שליט"א

מו"ס "בך יברך" מערכות וכללים

מושב ברכיה יע"א

לא מושכחת מורי הוראה אלא מושבט לוי ויששכר

*

הרה"ג רבי שמואל ברוך גוט שליט"א

אלעד

מציינים יחד תוכנית כלכלית סולידית

*

הרה"ג יאיר חסנו שליט"א

קרית מלאכי

חינוך קטן בהשלמת הפרשה שמו"ת

*

הרה"ג אהרן הלוי גרנש שליט"א

מו"ס תשובות הגר"ח

עפולה עילית

בעזה"י, רמזים פרשת קרח תשפ"ו, תהילים

[א"ה ריחמ"א: עם כמה הוספות משולבים ממני הצב"י]

*

הרה"ג כפיר ברוך מבורך דדון שליט"א

מבשרת ציון

פרשת קרח

דיבור נקי

*

הרה"ג עמנואל מולקנדוב שליט"א

מו"ס שו"ת תורת הקדמונים ד"ח

ריחמ"א ס"ט
עורך ומחבר גליון מריח ניהוח
עפולה ת"ו

מדור "אוצר הפנקסים"¹
מרי"ח ניהוח

רקיע

התהוות הרקיע - בספר תפארת יהונתן פ' בראשית כתב וז"ל, נראה שזה הרקיע היה מתחילה רק מים, כטבע המים להתפשט ונגלד כגלד. וידוע הוא שמימי האוקיינוס מלוחים הם, כך שמתמתקים בעבים. והוא כי ה' נתן כח המושך בגלד הרקיע הזה למשוך לעצמו המלח, וע"כ נמתקו המים בעבים, כי העבים ממי האוקיינוס הם שותים, ומ"מ ניכר מטר השמים כי יש שמה מתיקה ומזה נולד ההפרש שיש בין נהרות לשאר ימים, כי בעצם כל הנהרות מקור המים הם רק ע"י מתיקת הנהר שהובא ע"י רקיע (ונ"ל שצריך להוסיף לכן) הנהרות מובדלים במתיקות ובמראה משאר ימים, כי ע"י מטר נתגדלו הנהרות כדאמרו מטרא במעובא סימן לפרת שנתגדלו וכו', עכל"ק.

יש לרקיע נפש - בספר תפארת יהונתן פ' בראשית כתב וז"ל, "ויעש אלקים את הרקיע", כ"מ שנאמר ויעש הוא מורה חומר ונפש שקראו הפילוסופים צורה. והאמת כי יש לרקיע נפש, והם מנהיגי הרקיע שהם צורתם של רקיע, כי כולם משיגים כמו שהעידו הפילוסופים קדמונים ומקובלים האמיתיים. והנפש היא מאש כדכתיב 'משרתיו אש לזהב', והם נקראים משרתים מנהיגי הרקיע, וזהו "ויעש". ולכן במאורות שיש להם ג"כ נפש מושכלת כמ"ש הרמב"ם נאמר ג"כ ויעש והבן, עכל"ק.

אש ומים

תכונות אש ומים של מעלה ושל מטה - בספר תפארת יהונתן פ' בראשית כתב וז"ל, אבל הכוונה מטבע ובאיכות כי מים של מטה מכבין אש, ולמעלה בהיפוך שאש מכבה מים, דבאש שירדה בימי אליהו בהר הכרמל כתיב "והמים לחכה". ועיין יוסיפון כי אש של מעלה שטמן ירמיה בבור ונמצא בבית שני היו מים, והעלו בכפיהם למזבח ושם נתהפך לאש. וכן טבע מים דלמטה לירד לארץ ואש דלמטה לעלות, ולמעלה הוא בהיפוך, כי נהר דינור נגיד ונפיק, ומים

¹ א"ה ריחמ"א: תודתי נתונה לידידי היקר הרה"ג מרדכי אלמקייס שליט"א מח"ס 'ויכתוב מרדכי' - 'זכרון אפרים' 'דניאל איש חמודות' - 'מצמיח קרן ישועה' - 'כוונות שבת קודש' - 'גנזי שלום' - נתיבות, על כל ההגהות והסדר המופלא שעושה לאוצר הפנקסים שלי, יבורך על הכל מפני עליון בכפל כפלים אכ"ר.

שלמעלה עומדים באויר ואינם יורדים למטה. וזהו עושה שלום במרומיו, כי גם כל היסודות שלמטה הם מורכבים מאש ומים, רק שהם מוכרחים, אבל לא ישנו טבעם, ומזה נולד התנגדות והתהפכות המזגים ורע הטבעי ורע החולי. אבל למעלה הם בשלימות וזה קונה טבע שנית שהם לאחדים, ולכך הם בח' הפסד וגרעין, וזהו כי הגוף הוא מים והנפש אש יהיה לאחד גוף ונפש ולא כן למטה וכו', עכל"ק.

עצים

בבריאת העולם היה טעם העץ כטעם הפרי - בתפארת יהונתן פ' בראשית כתב, שקודם חטא אדם הראשון בג"ע הארץ כן עשתה ציווי הקב"ה והוציאה טעם העץ כטעם הפרי, וכמו שעץ הדעת כן היה טעמו כטעם פריו. אבל לאחר שחטא בעץ הדעת וגורש מגן עדן, שינתה האדמה ולא עשתה את העץ כטעם הפרי ואז נתקללה בעבור זה, ועי"ש ממה דייק כך עכת"ד.

לבנה

כלפי הדדים ארץ נראית שהיא מאירה - בתפארת יהונתן פ' בראשית כתב וז"ל, ידוע דלמעלה בשמים נראה כדור הלבנה חומר ומקשה כמו כדור הארץ, דאין ללבנה אור לעצמי רק מקבלה אור מהחמה, רק לנו הדדים על הארץ נראה כמו שני מאורות. ולכן בשמים שאינה נראה רק מאור אחד נאמר "יהי מארת ברקיע השמים" חסר (א"ה חסר וא"ו במאורות), אבל כשאמר "מאורות ברקיע השמים להאיר על הארץ" נאמר מאורות מלא, דעל הארץ נראה כשני מאורות, עכל"ק.

ורש"י פירש "שמארת" חסר, שביום שנתלו המאורות האסכרה שולט בילדים, עכל"ק. וכתב שם בתפארת יהונתן, שהטעם הוא שמסיבת שנתמעטה הלבנה ממילא נתהוו החושך, שאין לה אור עצמי אלא מהחמה ובעין חותר במחתרת בלילה ילדים מתים שהם קטנים, ואם לא היה לילה אלא רק יום אז לא היו חותרים במחתרת ולא היו מתים ילדים, ולכן בסיבת זה כתוב "מארת" ששולט אסכרה בילדים, ועי"ש.

הרה"ג יוסף בוכריץ שליט"א
מח"ס "בך ברכך" מערכות וכללים
מושב ברכיה יע"א

לא משכחת מורי הוראה אלא משבט לוי ויששכר

א. איתא בברכות (דף ח' ע"א) אמר רב חסדא מאי דכתיב "אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב" אוהב ה' שערים המצוינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות, והיינו דאמר רבי חייא בר אמי משמיה דעולא מיום שחרב ביהמ"ק אין לו לקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד. ע"ש. ואף אני הקטן קרבת אלוקים לי טוב על כן השתדלתי בכל מאודי שיהיה לימודי אליבא דהלכתא, אך עם זאת יראתי בפצותי שיח אחרי רואי דברי הגמ' ביזמא (דף כ"ו ע"א) אמר רבא לא משכחת צורבא מרבנן דמורי אלא דאתי משבט לוי, או משבט יששכר, לוי דכתיב "וירוש משפט" ליעקב, יששכר דכתיב "ומבני יששכר יודעי בינה לעיתים לדעת מה יעשה ישראל", ופריך, ואימא יהודה נמי דכתיב "יהודה מחוקק", ומשני, אליבא דהלכתא קאמינא. ע"ש. ועיין למרן החב"ץ בספרו ראה חיים (פרשת ויחי) שביאר מדוע דוקא שבט לוי ויששכר זכו לזה, וכתב משום שטרדות הזמן גורמות שכחת התורה אבל שבט לוי שזכה לכ"ד מתנות כהונה ושבט יששכר שזבולון החזיקו בו לא היו טרודים. ע"ש. וראה מש"כ עליו מהר"ח מדיני בעל השד"ח בספר מכתב לחזקיה (יומא שם). עש"ב. וראיתי לגאון היח"ס נר"ו בספרו מנוחת שלום ח"ד (סי' א') שהקשה דאי איתא לדברי הגר"ח פלאגי הנ"ל מאי פריך תלמודא משבט יהודה ואימא יהודה וכו', והרי שבט יהודה אכן היו טרודים. ע"ש. ולענ"ד לא קשיא, דעיקר לימוד הגמ' הוא מהפסוק שהביאה ולא מהטעם שלא היו טרודים, ולא הקשתה אלא שהרי גם ביהודה מצינו פסוק, ואה"נ שאם הגמ' היתה מודה שגם מיהודה יכולים לצאת מורי הוראות היינו צריכים למצוא סיבה אחרת מפני מה זכה יהודה למה ששאר השבטים לא זכו, ולעולם עיקר הלימוד מהפסוק ולא מהסיבה ופשוט, ועיין למרן החיד"א בספרו פני דוד עה"ת (פרשת בהעלותך אות י"ד) ובספר פנינים ומרגליות ח"ב (עמ' צ"ז הערה 13). מ"מ העולה מן המדב'ר שלא נמצא מורי הוראות אלא משבט יששכר ולוי ואני לא לוי אנכי וגם מיששכר לא שמעתי, ובפרט שקבלה בידינו שבני ג'רבא משבט זבולון הם (עיין מגדולי ישראל ח"ב עמ' קי"ט ועמ' קנ"ח הערה 1), ואנכי דור שישי בן אחר בן לרה"ג רבי יוסף בוכריץ זצ"ל ראב"ד זרזיס שנולד בעוב"י ג'רבא יע"א (ראה אודותיו במגדולי ישראל ח"ב עמ' ש"ב והלאה ובספר מלכי תרשיש ח"א עמ' רמ"ח), ואיך אוכל לקורבה אל המלאכה ולדעת כי נקי אנכי לפני אלוקים ואדם, ואמרתי בליבי זאת אחקורה, להוציא דין אמת לאורה.

ב. הנה חזי הוית לתוס' ישנים ביזמא שם שהקשו אמאי לא מייתי הש"ס גבי יהודה קרא דו' מחוקק מבין רגליו, ותרצו

דאה"נ הו"מ לאתויי [וחד מיגו תרתי נקט] א"נ הו"מ לשנויי דקרא דיהודה מחוקקי מיירי בנשיא ובראש הגולה שבא מדוד כדדרשין בסנהדרין (דף ה' ע"א, וכמו שהעיר לנכון בספר מנוחת שלום הנ"ל) ודוד נמי מלוי קאתי. עכת"ד. והנה הגר"פ הגיה בגליון שם ודוד נמי מיהודה קאתי. ע"ש. ואחמה"ר אגב חורפיה לא נחית לכוונת התוס', דכוונת תוס' שדוד בא מלוי, כלומר שבא ממרים כדדרשין בסוטה (דף י"א ע"ב) ויעש להם בתים רב ושמואל חד אמר בתי כהונה ולויה וחד אמר בתי מלכות וכו' מאן דאמר מלכות דוד נמי ממרים קאתי דכתיב "ותמת עזובה ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור" וכתב "ודוד בן איש אפרתי". וכן מבואר בריטב"א שכתב וז"ל: ובתוס' פרשו דדוד נמי מלוי אתי שבא ממרים כדאיתא במסכת סוטה. עכ"ל. ויוצא איפוא שלא צריך שיהיה אדם לוי או משבט יששכר כדי להורות אלא אם יש לו שורש בשבטים אלו רק מצד אימו אף שהוא עצמו לא מהם ד"למשפחותם לבית אבותם" כתיב, מ"מ יכול להורות הוראות ולכוון לאמיתתה של תורה כמו בנשיא ובראש הגולה שאף שהם לא לויים מ"מ מזרע לוי גינהו. וע"ע לרב שאגת אריה בספרו גבורות ארי עמ"ס יומא שם. ומצאתי בס"ד ראה לדבריהם דאף שאדם לא מאותו שבט אלא מצד אימו חשיב מאותו שבט מדגרסינן בר"ה (דף י"ח ע"א) אביי ורבא מדבית עלי אתו וכתב רש"י (ד"ה אביי ורבא) שבחולין (דף קל"ג ע"א) אשכחן דרבא לאו כהן הוה ושמא אימו מבית עלי היתה. ע"ש. והעירני ידין ר' ישי אהרונ' נר"ו שאולי עפ"ז אפשר לבאר מאי דגרסינן בברכות (דף נ"ה ע"ב) האי מאן דעייל למתא ודחיל מעינא בישא [מי שנכנס לעיר ומפחד מעין הרע] לנקוט זקפא דידא דימיניה בידא דשמאלה וזקפא דידא דשמאלה בידא דימיניה [יאחז אגודל ימינו ביד שמאלו ואגודל שמאלו ביד ימינו] ולימא הכי אנא פלוני בר פלוני מזרעא דיוסף קאתינא דלא שלטא ביה עינא בישא שנאמר "בן פורת יוסף בן פורת עלי עין" וגו'. ע"ש. וקשה מנא ליה דמזרעא דיוסף קאתי, וכן הקשה מהרש"א בח"א ומרן החיד"א בספרו דבש לפי (מערכת העיין אות י"ט) ע"ש מה שתירצו והגר"ר מרגליות בספרו ניצוצי אור (ברכות שם) תירץ דכיון דכתיב (דברים א' י"א) "ה' אלוהי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים" וזהו מזרעא דיוסף. ע"ש. ומיהו תירוצ' זה דחוק טובא דאי זה הכוונה מזרעא דיוסף היכן מצינו דלא שלטא ביה עינא בישא ומיהו על פי האמור ניחא שאף אם אימו משבט יוסף חשיב משבט יוסף, וקרוב לודאי הוא שבאחד מכל הדורות שלפניו היתה לפחות אישה אחת משבט יוסף. ודפח"ח. וע"ע ליעב"ץ בספרו הקשורים ליעקב (דרוש תפלת ישרים).

ג. עוד חידוש מצאתי בס"ד למרן החיד"א בספרו פתח עינים בחידושו למסכת ב"ק (דף י"ז ע"א) שכתב דמ"ש לא משכחת צורבא מרבנן וכו' הוא דוקא בלי שום סגולה אך אם יעשה לו סגולה כמו צדקה גמילות חסדים ועונה ודאי זוכה לכיון אל האמת. עכ"ד. (הובא בספר מנוחת שלום

הנ"ל), ועיין לו עוד בספרו יוסף תהילות (פרק פ"ז אות ז'), ועל פי דבריו נתיישב לי גם מה שנתקשתי בו מזמנים טובא והוא דאיתא בערובין (דף י"ג ע"ב) מפני מה זכו ב"ה ונקבעה הלכה כמותם מפני שעלובים ונוחים היו ולא עוד אלא שמקדימים דברי ב"ש לדבריהם. ע"ש. ולכאורה לא מובן מה להוראה אצל ענוה והרי לא ניתנה הוראה אלא לשבט לוי או יששכר, ולפי האמור ניחא. גם מרן החיד"א בספרו שם הגדולים (ח"ב ערך בית יוסף) כתב שקבלה בידינו שבדורו של מרן רבי יוסף קארו היו שלשה רבנים גדולים הראוים לגשת למלאכת הקדש לחבר חיבור הב"י וש"ע לקבץ כעמיר גורנה את כל ההלכות ולגלות שורשיהם ומקורותיהם בתלמוד ובראשונים לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא והם: הגאון רבי יוסף טייטצאק (רבו של מהרשד"ם), והגאון רבי יוסף בן לב (מהריב"ל), ומרן רבי יוסף קארו, ומשמים הסכימו ותנתן דת ע"י מרן הקדוש רבי יוסף קארו, וזאת מפני ענותנותו היתרה. עכת"ד. וגם עליו תקשי קושיתנו דלעיל אבל לפי דבריו בפתח עינים הנ"ל הדברים מחוורים כשמלה דלא שייך לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא אלא א"כ האדם או משבט לוי ויששכר או עניו וכיון שב"ה נוחים ועלובים היו ודאי שכינו לאמת, ושור"ר שכ"כ הגר"ש חירארי זצ"ל בספרו חיי שמחה עמ"ס יומא (דף כ"ו ע"א). וששתי. וע"ע לרב עיון יעקב עמ"ס יומא שם.

ד. ועינא דשפיר חזי למהר"ש נתנזון בהקדמתו לשו"ת שואל ומשיב שגם עמד וימודד אר"ש לבאר דברי הגמ' ביומא הנ"ל "דלא משכחת צורבא מרבנן דמורי אלא דאתי משבט לוי או יששכר" וטעמא טעים ע"פ דברי הנשר הגדול (פ"ג מהלכות שמו"י הי"ב) וז"ל: שבט לוי הובדל לעבוד את ה' ולשרתו להורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים. עכ"ל. וכן שבט יששכר היה מובדל ומופרש לה' כי זבולון היה מפרנסו, והיינו דפריך ואימא יהודה דכתיב "יהודה מחוקקי" והיינו שיהודה היה מלך כמבואר בדברי הימים (א' פ"ה) וכו'. ע"ע. והרב מנוחת שלום ח"ד (סי' א') הקשה על דבריו חדא שהרי הרמב"ם ז"ל כתב שם (הלכה י"ג) "ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש מבאי עולם וכו' ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר ביקשו בני אדם וכו' הרי זה נתקדש קדש קדשים" ולפ"ז משכחת צורבא מרבנן אף דלא אתי משבט לוי או יששכר, ועוד דקושית התלמוד אינה ממלך אלא מכלל שבט יהודה וזה אינו מיושב. עכ"ד. ואני לברר מקחו של צדיק באתי, דמילתא דפשיטא שלא נעלם מעיני הגאון שואל ומשיב הלכה י"ג בשעה שהוא עצמו הביא אותה שם בהקדמתו, אלא כוונתו לבאר למה נקטה הגמ' דוקא שבט לוי ויששכר ולא שאר השבטים, וביאר שמשבטים אלו ברור שיצאו מורי הוראות אך שאר השבטים לא בטוח אלא א"כ יפרוק אדם עול חשבונותיו מעל צואריו, ועל זה פריך הש"ס והא גם מיהודה ברור שיצאו מורי הוראות והם המלך ומשפחתו אשר אין להם דאגת הפרנסה, וכ"כ מרן החיד"א בספר מראית עין עמ"ס זבחים (דף נ"ד ע"ב) וע"ע למהרש"א בח"א ליומא שם, וכ"כ

החת"ס (חאו"ח סי' ר"ח אות י"ב) בתשובה ששלח למהר"ץ חיות, שכל המקראות שמייחסים ההוראה לשבט לוי כגון "וירי משפט ליעקב" (דברים ל"ג י') ועוד, לא דיבר הכתוב אלא בהוה כי כשישראל יושבים על אדמתם מלאים כל טוב כל אחד פונה לכרמו ולזיתו הבדיל הקב"ה את שבט לוי והמציא להם פרנסתם בריוח בלי שום עבודה. וכן שבט יששכר היו פנוים ג"כ ע"י שהיה מצוי להם פרנסתם מזבולון, ע"כ ידעו בינה לעיתים, אבל ה"ה כל מי שעושה מלאכתו עראי ותורתו עיקר (כצ"ל), ומסתפק במה שהציבור מזמנים לו פרנסתו, הן המה הכהנים הנגשים אל ה' בכל עת ובכל זמן ובכל מקום, יהי ה' עם השופט. עכת"ד. ועיין בספר מעשה רוקח על הרמב"ם (הלכות שמו"י שם) שהקשה איך פסק הרמב"ם "שכל איש מבאי עולם אשר פרק עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני אדם הרי זה נתקדש קדש קדשים" והרי בהלכות ת"ת (פ"ג ה"י) פסק "שכל המשים על ליבו שיעסוק בתורה ויתפרנס מן הצדקה הרי זה חילל ה'" ותירץ דהכא מיירי או ביש לו דבר מועט ויתברך בו, או באדם המוכן לסגף עצמו על דברי תורה ומקיים בעצמו "אדם כי ימות באהל" אין התורה נקנית אלא במי שממית עצמו עליה (ברכות דף ס"ג ע"ב). עכת"ד. הרי מפורש בדבריו דאין כוונת הרמב"ם כלל לשבט יששכר ודומיו שעוסקים בדברי תורה ומתפרנסים ע"י אחרים ודלא כהרב שואל ומשיב הנ"ל, וכנראה שהרב שואל ומשיב מיישב הסתירה ברמב"ם כהרב בן ידיד (הלכות שמו"י שם) שגם הרמב"ם מודה דהיכא שאם יעסוק במלאכה לא יספיק לדעת להבין ולהורות בתורת ה' ודאי שמותר לו לקבוע עצמו בלימודו ותהיה פרנסתו על הציבור.

ה. וצופה הייתי בשו"ת שם משמעון לגר"ש פולק ח"א (חחו"מ סי' ו') שכתב וז"ל: בדיינים שלנו שלא נסמכו, ודאי שיש לחזור ולהדר שיהיו מכהנים ולויים שיודעים להורות כדן וכהלכה, ולפ"ז נולד לנו עוד פנים חדשות שגם במחלוקות הפוסקים אהדדי, כמו פלוגתא בין הט"ז למג"א או בין הקצות לנתיבות וכדו' יש להכריע כמעט כט"ז נגד המג"א שהיה לוי, וכן כהקצות נגד הנתיבות כיון שהיה כהן והוא דבר חדש ומחודש שראוי לשים לב עליו. עכ"ל. והנה מלבד מה שהקשה עליו הרב מנוחת שלום הנ"ל דהמג"א גופיה לוי היה וא"כ מה עדיפות יש לט"ז עליו, עוד קשה לפמ"ש לעיל שבכלל לוי ויששכר יש גם מי ששורשו מצד אימו בשבטים אלו וכן העניו הנותן צדקה והגומל חסדים טובים וודאי היה לרבותינו המג"א ורבי יעקב מליסא בעל הנתיבות חד מן כל המידות הטובות הללו וא"כ אין להוכיח מהגמ' ביומא לנ"ד. וראה עוד לגאון יעב"ץ בספרו הקשורים ליעקב (דרוש תפלת ישרים) שהביא המעשה דגרסינן בברכות (דף כ"ז ע"ב) דרצו להעביר את ר"ג מנשיאותו² ולמנות במקומו חכם אחר, והציעו חכמים שלשה מועמדים, רבי יהושע, ר"ע וראב"ע, וכתב היעב"ץ וז"ל: נוכל ליתן טעם פשוט לבחרתם של החכמים הנזכרים דוקא ולא זולתן

² עיין בחידושיי למסכת סנהדרין (דף י"א ע"ב בתוד"ה בתר).

מהחכמים הגדולים שהיו בדורן עפמ"ש רז"ל (יומא דף כ"ו ע"א) לא משכחת צורבא מרבנן דמורי אלא דאתי משבט לוי או משבט יששכר לכך נבחרו ריב"ח וראב"ע שהיו משבט לוי וכו' ור"ע אע"פ שבן גרים היה, אינו בכלל זה, שלא אמרו זה הכלל דלא משכחת דמורי וכו' כי אם להוציא שאר השבטים וכו' שמכולם נבחרו אלו השנים, חוץ מהגרים הבאים מקרב העמים. עכ"ל. הנה נוסף לנו עוד חילוק בזה והוא שמלבד שבט לוי או יששכר גם בני גרים יכולים לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא.

ג. ה'נ' נביא עוד מה שהראני יד"ן ר' מיכאל בניג' נר"ו מש"כ הגאון רבי ראובן מרגליות בספרו מרגליות הים עמ"ס סנהדרין (דף צ"ג ע"ב אות ח') לתמוה על דברי הגמ' ביומא הנ"ל מהא דגרסינן במסכת סוכה (דף כ"ז ע"ב) אין לך שבט ושבט מישראל שלא העמיד שופט ונביא, ובבראשית רבה (פרשה צ"ח) אמרינן רובן של סנהדרין משל יהודה היו והסנהדרין הן הם דאסקי שמעתתא אליבא דהלכתא ואין נוכל לומר ששבט יהודה אינם בכלל מסיקי שמעתתא אליבא דהלכתא. וכתב ליישב שכוונת הגמ' לא משכחת צורבא מרבנן דוקא, שודאי גם שאר השבטים זכו שיצאו מהם מורי הוראה אבל רק בהגיעם לגיל ארבעים כדאמרינן בסוטה (דף כ"ב ע"ב), בעוד אשר מבני שבט לוי ויששכר מצוי היה כי גם "צורבא מרבנן" דהיינו "בחור חריף" (רש"י בתענית דף ד' ע"א) יורה הוראה בישראל וכ"כ לעיל (דף ה' ע"א אות ט"ז) ובספרו ניצוצי אור (יומא דף כ"ו ע"א) וכ"כ מרן מופה"ד הגר"ע יוסף זצ"ל בספרו מאור ישראל (יומא שם) וכ"כ הגר"ש חירארי זצ"ל בספרו חיי שמחה עמ"ס יומא (שם), והיינו משום ששבטים אלו לא נשאו בעול פרנסת ביתם אלא פרקו מעל צוארם עול החשבונות הרבים ויחדו עצמם לתורה. ע"ש. ושוב הראני יד"ן ר' יצחק סעדיה נר"ו שכ"כ מרן החיד"א בספרו כסא דוד (דרוש ו') ובמדבר קדמות (מערכת הה"א אות י').³

ז. ובספר ראש דוד (פרשת שמיני) הוסיף מרן החיד"א דכל מאי דאמרינן לא משכחת צורבא מרבנן דמורי אלא משבט לוי או יששכר הוא דוקא באדם הלומד יחידי דאמרינן בתענית (דף ז' ע"א) מאי דכתיב "חרב אל הבדים ונאלו" חרב על שונאיהן של תלמידי חכמים שעוסקין בד בבד [כל אחד לבד] בתורה, ולא עוד אלא שמשפשו שנאמר "ונאלו". ע"ש. אבל רבים הלומדים יחדיו משכחת בהו מסיקי שמעתתא אליבא דהלכתא. וכן בספרו מראית עין עמ"ס סנהדרין (דף ה' ע"א) כתב שכל זה דוקא בת"ח פשוט אבל מי שהוא גברא רבא וזכה אשר בקרבו אור בו ניצוץ משה רבנו ע"ה ודאי מכוון לאמת. ע"ש. אך עיין בספר חיי

³ אגב, כל הנך רבוותא פשיטא להו שצורבא מרבנן היינו תלמיד חריף וכ"כ בשל"ה (תושבע"פ אות שס"ה), אך עיין למחר"י ברונא בתשובה (סי' ק"ב) שפירש איפכא דצורבא מרבנן פ"י החשוב שבהם שנגמרה צורתו. ע"ש.

שמחה שהביא דבריו והקשה דלפ"ז יש לדון לגבי לוי ויששכר שאמרנו שצורבא מרבנן מינייהו מורי במאי איירי אם בת"ח גדול כן הוא נמי משאר השבטים, ואם מיירי בת"ח פשוט א"כ מעיקרא אין מלאו ליבו להורות ואין יכול להסתמך על הסגולה בגלל שהוא משבט לוי או משבט יששכר. ע"ש. ולענ"ד י"ל דמיירי שקיבל רשות מרבנותיו להורות וכדו'.

ח. עוד כתב מרן החיד"א בספר ראש דוד (שם) דכל מאי דלא משכחת צורבא מרבנן דמורי אלא משבט לוי או יששכר הוא דוקא בהדיט אבל מלך משכחת לה דמורי. ע"ש. וקדמו בזה מהרש"א בח"א ליומא שם. אך מהרי"ש נתנוון בהקדמתו לשו"ת שואל ומשיב [הבאתי דבריו למעלה] פירש שאלת הגמ' "ואימא יהודה נמי" [נפיק מיניה מורי הוראה], דכיון דאיכא את המלך ובני ומשפחתו שאין להם את דאגת הפרנסה יוכלו גם הם לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא ולפי דברי מרן החיד"א הנ"ל, מה שואלת הגמ' והא אין הכי נמי מלך מצי לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא. ואולי הוא יפרש ששאלת הגמ' על בני משפחתו של המלך דדין בן מלך כדין הדיט כמבואר בסנהדרין (דף י"ח ע"ב). וצ"י.

ובספר קרבן מנחה (סי' קמ"ו) הקשה אהא דאמרינן בב"ק (דף צ"ב ע"א) שהתפלל משה על יהודה דלא הוה מסיק שמעתתא אליבא דהלכתא ועזר מצריו תהיה, והא לא משכחת צורבא מרבנן אלא מלוי ויששכר, וכתב לתרץ ע"פ המשנה בעדויות (פ"א מ"ה) למה מזכירין דברי היחיד שאם יראה בית דין דבריו ויסמוך עליו, ויהודה לא היה אומר אף דבר שבהמשך הזמן יבוא ב"ד ויסמוך עליו. עכ"ד. והעולה מדבריו שאף אדם שלא משבט לוי ויששכר אפשר שבהמשך יסמכו עליו לאיזה צורך.

ט. ועיין לגר"ש חירארי זצ"ל בספרו חיי שמחה עמ"ס יומא שהקשה מאי נפק"מ בהא דלא משכחת צורבא מרבנן דמורי אלא משבט לוי או יששכר, ותירץ דנפק"מ שמי רואים שמסתיע ליה מילתא ומכוון לאמת כמה פעמים לא נאמר מקרה הוא אלא נמנה אותו לדין ומורי הוראות בישראל. עוד הקשה על מאמר רבא מהא דאמרינן בבראשית רבה (פרשה צ"ח) רובן של סנהדרין משל יהודה היו, והביא שני תירוצים, חדא דרבא שאמר לא משכחת צורבא מרבנן דמורי אלא משבט לוי או יששכר אמר כן לאפוקי משאר השבטים ולא משבט יהודה דשבט יהודה טעמא אחרינא אית בהו דמאחר דמלכים הם יש להם סיעתא דשמיא, א"נ ע"פ מאי דאמרינן בסוטה (דף ז' ע"ב) כל אותן השנים שהיו ישראל במדבר היו עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון עד שעמד משה ובקש עליו רחמים אמר לפניו רבונו של עולם מי גרם לראובן שיודה יהודה מיד שמע ה' קול יהודה, על איבריה לשפא [חזרו איבריו למקום שניתקו משם] ולא הוה קא מעילין ליה למתיבתא דרקיעא

ואל עמו תביאנו, ולא הוה קא ידע משקל ומטרח בשמעתא בהדי רבנן [לשאת ולתת בשמועות עם חכמים] ידיו רב לו, לא הוה סליק ליה שמעתא אליבא דהלכתא ועזר מצריו תהיה. ועפ"ז י"ל דרבא לא מנה את שבט יהודה מאחר שלא מתחילתם היו מכוונים אליבא דהלכתא כי אם אחר תפילתו של משה רבנו. עכ"ד. ואחמה"ר דבריו סתרי אהדדי דאי איתא דהנפק"מ במאמר רבא כדי שנדע מי משבט לוי או יששכר ונמנהו לדין מה איכפת לן אם שבט יהודה מכוונים לאמת כי הם מלכים או כי משה התפלל עליהם סוף סוף יודעים לכוון לאמת וצריך רבא למנות אותם כדי שנדע למנותם לד"ינים ולמורי הוראות ועיין למרן רה"י שליט"א בספרו סנסן ליאיר (בחיידושים עמ"ס מגילה דף י"ד ע"ב ד"ה שם מלמד) ובחיידושי למסכת מגילה (שם) ובמערכותי (ערך עשרת השבטים). ע"ש.

י. והנה הרב מנוחת שלום הנ"ל אגב דברי מהר"ש פולק הביא כמה אחרונים שכתבו שקיבלנו לדון ע"פ המג"א באו"ח והם שו"ת עולת שמואל (סי' י"ז) וכ"כ האדמו"ר מסוכטשוב בשו"ת אבני נזר (ס"ס תמ"ז אות ח') ובשו"ת תשורת שי ח"א (סי' כ"ט) ומוהרמ"ז בשו"ת ויען משה (סי' ס"ח) ושנה הדברים לקמן (סי' ע"ד) ובספרו ויסמוך משה (דף י"ג ע"ב). ע"ש. ותמה עליהם שדבר זה חידוש הוא ומעולם לא שמענו שקיבלנו דברי המג"א. וצ"ע. ולענ"ד אין כוונת הפוסקים הנ"ל לומר שקיבלנו על עצמנו דברי המג"א קבלה גמורה אלא שבדרך כלל קיבלנו דבריו, וכמו שתמצא כיו"ב על הסמ"ע שכתב מוהרמ"ך בשו"ת שואל ונשאל ח"ג (סי' תפ"ח) ובח"ד (סי' ב' אות כ"א) בשם חכמי תוניס שקיבלנו הבנתו בש"ע, וכ"כ עוד בספרו הלכה למשה (מערכת סמ"ך אות ו'), וכן דעת מוהרמ"ז גופיה בהגהתו לספר גן יעקב (חחו"מ מערכת הלמ"ד אות ג') למהר"י הכהן גדישא וכ"כ מו"ר רבי רחמים חי חויתא הכהן בספרו שיירי שמחה (כללי הוראה אות ז') ומהר"י בוחניך בספרו ויאמר יצחק ח"ב (סי' י'). ע"ש. ומ"מ אין קבלתו קבלה גמורה כקבלת הוראות מרן וכמו שכתב מרן האיש מצליח בתשובה (חאה"ע סי' ס"ו אות ז') וז"ל: דאנן גררינן על הרוב בתר הבנת הסמ"ע. עכ"ל. וכן משמע קצת ממרן רה"י שליט"א בספרו מגדולי ישראל ח"ב (עמ' רפ"א) שהביא קבלת הבנת הסמ"ע בחדא מחתא עם קבלת הוראות החיד"א שכידוע דעתו שאינה קבלה גמורה וכמו שכתב בספרו מגדולי ישראל ח"א (עמ' קצ"א) "למעלה מתשעים אחוז מפסקי החיד"א בהלכה נתקבלו אצל חכמי הדורות שאחריו". ע"ש. ועיין לו עוד במגדולי ח"ב (עמ' רפ"ב) וע"ע בשדי חמד (כללי הפוסקים סי' ט"ז אות מ"ו) ובשו"ת יחו"ד (חזן, ח"ג חאו"ח סי' ו') ולגאון היח"ס נר"ו בספרו שלום יעקב (סי' א' עמ' י"ח) ובספרו אור משה (סי' א') ובספרו מנוחת שלום ח"ו (סי' ב') ולגר"י יוסף שליט"א בספרו עין יצחק ח"א (כללי הפוסקים האחרונים אות כ"א) ובשו"ת ברכת יהודה ח"ט (חאו"ח סי' ג' ענף ד') וליד"ן ר' רפאל חדאד נר"ו בקובץ המשביר ח"ט (עמ' ש"ע) ולא עת האסף.

י"א. איברא דיש להקשות מלשון הגמ' "לא משכחת אלא" דמשמע אלו ותו לא, וכן יש להקשות על דברי הגרי"ח מבבל בבו יחידע ביומא שם שהקשה והא איכא יהושע שעמד במקום משה רבנו, ועתניאל בן קנז שהחזיר שבע מאות הלכות שנשתכחו (עיין תמורה דף ט"ז ע"א) וכן כמה שופטים ונביאים משאר שבטים שהורו לישראל חוקים ומשפטים. ותירץ דיודה רבא שיזדמן גם משאר שבטים חכם דמסיק שמעתתא אליבא דהלכתא אבל לא ימצא הרבה מהם, וכ"כ הגאון יעב"ץ בספר הקשורים ליעקב (דרוש תפלת ישרים) והגר"ש אלישיב זצ"ל בהערותיו למסכת יומא. ע"ע. ועל כל הנך תקשי לשון הגמ' שכתבה "לא משכחת אלא" דמשמע הני ותו לא. ואשר אני אחזה לי ע"פ דברי התוס' בבבא מציעא (דף ל' ע"ב) אהא דאמרינן לא חרבה ירושלים אלא על שהעמידו דבריהם על דין תורה ולא עבדו לפני משורת הדין והקשו דהרי ביומא (דף ט' ע"ב) אמרינן שביהמ"ק נחרב מפני שנאת חנים, וי"ל הא הוא גרמא ליה. ע"ש. הא קמן דאף דעל פי רוב היכא דאמרינן "לא ... אלא" היינו דוקא, אך מצינו יוצאי דופן, וכעין זה כתבו גם כן בשבת (דף כ' ע"ב ד"ה אנן) ובב"מ (דף כ"ט ע"ב ד"ה זכוכית) ובחולין (דף פ"ד ע"ב ד"ה בזוגיתא) ודון מינה ואוקי באתרין. ומצאתי בס"ד ראייה לדבריהם מהגמ' בב"ק (דף ל"ה ע"ב) דפריך ממאי דמתניתין בברי וברי הוא, ומשני, דקתני "לא כ"י" ולבסוף הסיקה הגמ' דמתניתין לא איירי בברי וברי. ע"ש. וקשה והא הגמ' דייקא מתיבות "לא כ"י" דמתני' בברי וברי איירי, אלא ע"כ שהגמ' מבינה שבדרך כלל הכוונה דוקא אך יש יוצאי דופן. ודמות ראייה לדבר מדאמרינן בערובין (דף כ"ז ע"א) ושם (דף כ"ט ע"א) אין למדים מן הכללות ואפילו במקום שנאמר בו חוץ. ע"ש. ומיהו אין זה ראייה ממש דהא כתב הרשב"א בחולין (דף כ' ע"ב) הביאו הכהן הגדול בספרו יד מלאכי (כללי התלמוד מערכת הכ"ף אות שי"ח) דלא אמרינן הכי אלא אמתניתין או מתניתא אבל לא במימרא דאמוראי, ועיין היטב ביד מלאכי (שם ד"ה ועיין קרוב). ע"ש.

פרות הנושרין

אע"פ שהגמ' ביומא אמרה שלא תמצא ת"ח מורה הוראה אלא משבט לוי או יששכר מ"מ אדם שאינו משבטים אלו אלא מצד אימו או אם אביו וכדו' אפילו לפני כמה דורות אף

⁴ והנה כתב לי ידי"ן רבי יצחק טולדאנו הי"ו שאולי כונת הגרי"ח לפרש כך בגמ' ד"לא משכחת" היינו לא מצוי (משכחת מלשון מצוי) אם כי הלשון מעט קשה דהול"ל לא משתכח ואולי בדק"ס ישנה גרסא כזו, ושוב מצא שכן גרס הגאון אברבנל בפרושו עה"ת (פרשת ויחי עה"פ "יהודה אתה" וגו') ובספרו מעיני הישועה (מעין ה' תמר ב'). עכ"ד. ולעני"ד בלא"ה נמי אי אפשר לפרש כן בכוונת הגרי"ח דהוא ז"ל כתב בזה"ל: "נראה לי בס"ד דלעולם יודה רבא שיזדמן גם משאר השבטים" וכו'. עכ"ל. ומדכתב יודה רבא משמע שרבא לא אמר את זה רק יודה לזה, ולדברי החכם הנ"ל היא גופא מה שאמר רבא, לא משכחת כלומר לא מצוי ומשמע שאף שלא מצוי מ"מ קיים. ודו"ק.

הוא יכול להורות ולכוון לאמיתות של תורה. וגם מי שאין לו שום שיכות לשבטים אלו יכול להגיע לדרגת מורי הוראה אם יש בו אחת מכל המעלות הללו, ואלו הן: א. אם הוא גומל חסדים טובים ב. נותן צדקות ג. עניו ד. לומד בחברותא ה. מלך ו. גר או בן גרים. וכן כל מה שלא מצינו מורי הוראה אלא משבט לוי או יששכר היינו דוקא בצורבא מרבנן כלומר בחור צעיר אבל אם הגיע לגיל ארבעים, גם משאר השבטים משכחת מורה הוראה. ועוד שאף משאר השבטים אפשר שבהמשך יראה ב"ד דבריו ויסמוך עליהם. ולא אמרינן שלא מצינו מורה אלא בשעה זו. ואף בלא"ה דעת גדולי הפוסקים שלא על שבט לוי ויששכר בלבד נאמר, אלא כל מי שעושה מלאכתו עראי ותורתו קבעה הרי זה נתקדש קדש קדשים וה' עימו שהלכה כמותו בכל מקום.

הרה"ג רבי שמואל ברוך גנוט שליט"א אלעד

מציגים יחד תוכנית כלכלית סולידית

בספר הנפלא 'שבת טיש' מסופר: שנים רבות לא היה בביתו של הגה"צ רבי מרדכי צוקרמן זצ"ל מקרר חשמלי. גם בימים שהדבר כבר היה נפוץ בכל הבתים, ומקרר עם בלוקי קרח כבר נחשב למוצג מוזיאוני, הוא לא ראה כל צורך להכניסו לביתו.

לבסוף התחכם אחד מלומדי הכולל, רבי אהרן יונה הלוי פיונטק, שרכש מקרר חדש לביתו, ועז היה חפצו להעניק את הישן לרבי מרדכי. אולם הוא ידע היטב, כי אין סיכוי שרבי מרדכי יסכים לקבל מתנה, ועל אחת כמה וכמה שלא ישלים עם הכנסת 'מותרות' כאלו לביתו הפשוט, ולכן התחכם, ובעקיפין פנה לרבי מרדכי ואמר: "השיגו מקרר חשמלי בעבור אברכי הכולל, הנזקקים לשתייה קרה ולחלב לשתייה. אך אין מקום היכן להעמיד את המקרר, שכן בית הכנסת הוא מקום ציבורי והם חוששים להעמיד בו מכשיר חשמלי יקר, אולי יואיל כבודו להעמידו בביתו?"

וכצפוי, פתח רבי מרדכי את ביתו בשמחה ובלב רחב, ואמר: "אם אפשר לסייע במשהו לבני הכולל, אם אפשר לשרת אותם ולסייע בעדם, מה השאלה בכלל? בוודאי ובוודאי, המקום נתון והבית פתוח לשרותכם בכל עת..."

ואז, הבליע בעל החסד ואמר לרבי מרדכי: "מן הסתם יישאר תמיד מקום פנוי במקרר, ויכול הוא אפוא להשתמש בו לצרכיו הפרטיים..."

&&&&

בעקבות המאמר שפורסם כאן בשבוע שעבר, בו נכתב שאנו נמצאים כעת בתקופת הברירה האחרונה שבין קודש לחול. הברירה, הנחשב בספה"ק כ"הושע נא שלש שעות", הוא הזמן בו הקב"ה בוחר בפניצטה את הדבקים בו יתברך, התקשר אחד מגדולי תלמידי החכמים, מרביץ תורה נודע בשערים, וביקש להציע הצעה לציבור. ואלו דבריו הנבוכים: "למול הגזירות הכלכליות הרבות שנוחתות עלינו, כדי לנסות להכניע אותנו, עלינו להתאחד ולהתאגד יחדיו ולהוריד את רמת החיים שלנו, כולם יחד. זה לא סוד, שחלק מבלתי מבוטל מהוצאות המחיה והכלכלה הולכים להוצאות שכל כולם הגיעו מגורמות חברתיות, שנכנסו אט אט מהקצוות, מבעלי היכולת הכספית ומאלו שניסו לחקות אותם. הרבה נורמות שהשתרשו בשנים האחרונות, לא היו מנת חלקנו לפני כן, ורק בגלל ש'כולם עושים כך', אזי כולם נמשכים אחרי 'כולם', וכך נרשמות הוצאות מיותרות רבות".

"למשל?", אני שואל והוא מסביר: "חתונות מפוארות, תופעת צילומים ליום החתונה שלא הייתה כשאנחנו נישאנו, תזמורות יקרות, 'בר חתונה' במגוון טעמים רב מידי, שמחות בר מצוה יקרות, וישנן שחוגגים גם שמחות משפחתיות יקרות ונוצצות מידי. מתנות יקרות לחתן ולכלה, עיצובים ומגשי פירות לכל אירוע, בגדים יקרים ממותגים שונים, נסיעות ויציאות מופרזים, ועוד כהנה וכהנה בהרבה תחומים.

"ניתן דוגמה שלא ראינו לפני כמה שנים, ונהפכה לנורמה. בית הכנסת רוצה לגייס 'הוראות קבע' ותרומות מהמתפללים עצמם, לבנות בניין לבית הכנסת. מדובר בדבר שכל המתפללים מבינים את חשיבותו. אם כן, מדוע כדי לגייס כסף מהמתפללים עצמם ברובם, צריכים להשקיע מאות אלפי שקלים ב'דינרים' מפוארים והפקה גרנדיוזית? כי כולם מגייסים היום כך תרומות. אבל אם בבית הכנסת הסמוך, וגם בזה שלידו, יעשו ערב התרמה ליד שולחן עם לחמניות וסלטים, שני סוגי קוגל וקינוח, גם גבאי בית הכנסת הבא שירצו לעשות ערב התרמה, יפעלו באותה מתכונת, מבלי להוציא מאות אלפי שקלים על אירועים נוצצים, שלא מיועדים לגבירים ונגידים שרגילים לאכול רק בעיצוב נוצץ, אלא לאברכים, שכל ים המנות והעיצובים זר להם מעצם טבעם. אם זאת תהיה הנורמה, אברכים ובני תורה יזילו מכספם למען כבוד בית ה', גם מבלי שישבו ליד שולחנות בשלל מנות ועיצובים, מזכרות ומצגות יקרות".

"אין שום סיבה שחתן, שלמד עד כה בישיבה ולבש בגדים נורמליים, מכובדים, איכותיים וטובים, "חייב" להוציא הון רב על ביגוד ממותג לקראת חתונתו, כשהוריו מתרוצצים מגמ"ח לגמ"ח להשיג הלואות. אין סיבה אמיתית שכל

קנאה ותחרות. הוא מאריך בגנות הוצאות הנישואין המרובות, "אב ואם בוכים ומבכים בצער מתחולל, ואין להם מושיע, וכהנה רבות וצרות שעוברות על ראש העניים, ומי גורם כל זה? רבוי ההוצאות ומותרות שנעשו דרך קבע".

והוא מסכם וכותב: "וראוי למנהיגי הקהלות לתן לב ולגדר גדרים ולתקן תקנות לישוב העיר ולתקן העולם. ומזקנים נתבונן, שתקנו כמה תקנות מפני דרכי שלום ומפני תקון העולם, ובכמה דוכתי בש"ס אשפחן שחיבו את העשירים להקל בכבודם, כדי שלא לביש את מי שאין לו".

באחד מכרכי 'ירושלים של מעלה' מסופר בהרחבה על דילמה קשה שאירעה בירושלים. דוד עשיר מאמריקה הוריש בצוואתו מפת שולחן מהודרת מאד לאחד מקרוביו בירושלים וביקש שיכבדו את שולחנם במפה היפה והמהודרת, אבל בירושלים נלחמו בחירוף נפש בכל המותרות. מה יעשו? לא יפרסו את המפה? יעברו על צוואת הדוד הנכבד, לו הם הכירו טובה. יפרסו את המפה? מותרות!! מאן דכר שמיה!!

הביאו את השאלה לפני רבה של ירושלים מרן הגר"ש סלנט זצוק"ל, שפסק: "תפרסו את המפה המהודרת על השולחן, כדי לכבד את רצון הדוד הזקן וזכרונו לברכה, אך מעליה תפרסו מפה פשוטה"....

אלו היו הדילמות בירושלים של לפני מאה שנה. גם אם נפרוס, בימינו, מפה מהודרת שקיבלנו במתנה, האם נוכל לחזור לימים הפשוטים, הצנועים יותר, לפחות בכמה צעדים?

משפחת הכלה חייבות להוציא הון על בגדים המיועדים לערב אחד בלבד. אפשר לחזור לימים הטובים, בהם קנו מה שנחוץ ופחות התייחסו ל'מה אחרים עושים', בכל כך הרבה נושאים. וזה כולל מודלי מכוניות, חופשות, קניות ומותרות ממש מיותרות, שמגיעים בגלל 'כולם'.

"אם הציבור יתאגד יחדיו, אם אפשר בתקנות מסודרות, הרי נראה כיצד ניתן לחיות בנינוחות ובלי הוצאות כספים מיותרות. נעמוד ערוכים להרבה תרחישים של פגיעות כלכליות. את הדברים החשובים והבסיסיים נמשיך לרכוש, אך את כל ההוצאות המיותרות שאנו עושים בגלל הנורמה, נפחית ואפילו נבטל, כי כעת ה'כולם החדש' יהיה סולידי וחסכוני יותר".

הדברים נכונים, והאמת היא שאין צורך להכביר בדוגמאות, משום שמה שנראה לאחד כמותרות, נראה לשני כהכרחי. אך הרעיון לשעצמו מובן וברור.

&&&&

זהו תוכחה מרובה על זמנינו, שבעונותינו הרבים הרבה אנשים עוברים על זה ולא ישימו לב איך להתנהג בהוצאות ביתם להרחיק דברים המותרים, ורבים חללים הפילה הנהגה הרעה הזו שמביאה את האדם לבסוף על-ידי זה לידי גזל וחמס, וגם לחרפה וכלמה. והרבה סבות יש שגורמים להנהגה הרעה הזו. והסבה הגדולה שבכולן היא על-ידי הנשים שדעתן קלות ואינן רואות את הנולד, ואשרי למי שיאמץ לבבו ולא ישגיח לפתוים, וינהל הוצאות ביתו בחשבון כפי ערך רוחתו ולא יותר (ביאור הלכה תקכט, א).

רבי אברהם בן הרמב"ם בפרק על ההסתפקות, בספרו המספיק לעובדי השם, כתב: "וההסתפקות היא אחת ממטרות התורה שאפשר לעמוד עליהן מתוך איסורו יתעלה על החמדנות והתאוה... ועקר ההסתפקות הוא שלא תהא הנפש תלויה בתענוגות העולם, ולא תשאף לדבר שאיננו בגדר ההכרח. וההתפשרות המביאה לידי הסתפקות היא אכיפת הנפש למשמעת והרגלתה להצטמצם בדברים שבהכרח ולהתרחק מן המותרות...".

היו זהיר אפוא שלא תתמכר נפשך לתענוגות העולם, על-ידי שתצמצם את להיטותך אחריהם ותכשיר את עצמך להסתפק בהכרחי, כי התענוגות הללו הם המכשול היותר גדול".

ה'פלא יועץ' (ערך לבישה) מאריך בגנות רכישת בגדים יקרים וכותב על התופעה, לפיה העשירים רוכשים ביגוד יקר כפי אפשרות כספם, ובכך הם גוררים אחריהם גם את כל האחרים להעלות את רמת חייהם הגשמית, על ידי

חינוך קטן בהשלמת הפרשה שמו"ת

שאלה. האם חל חיוב חינוך לקטן בהשלמת הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום.

תשובה. הנה לפי המבואר בערוך השולחן (סי' רפה סעי' ב) דמקור התקנה להשלמת הפרשה שמו"ת משה רבינו תיקנה, הוי כדברי קבלה ודברי תורה דמי, כמו שכתב מרן בב"י (סי' תקנד), וכמש"כ לעיל סי' ד ע"ש, ולפי"ז יש לחייב הקטן מדיו חינוך בהשלמת הפרשה שמו"ת כבכל שאר מצוות של תורה, אולם לפי מה שכתב בספר בית ארזים (שם אות א) על דברי הטור, דהשלמת הפרשה שמו"ת תקנת עזרא ובית דינו ככל שאר תפילות וברכות, יש לבאר אם הקטן חייב בחינוך במצוות דרבנן, והנה כבר כתב הרמ"ע מפנא (סי' קיא) לפוטרו מחינוך בכל מצוות דרבנן, וכן פסק מרן החיד"א בברכ"י (ס"ס תרנז) בשם מהר"י הכהן, ועוד הוכיח כן מהגמ' מס' חגיגה (ו ע"א) דקטן חגיר פטור מעליה לרגל אף שיכול להתפשט, דכל היכא דגדול מחויב מדאורייתא הקטן נמי מחנכין ליה מדרבנן, וכל היכא דגדול פטור מדאורייתא קטן נמי פטור. עכ"ד. כ"כ החתם סופר להוכיח כן מלשון הגמ', וכן בחידושי לאו"ח (סי' שמג), וכ"כ בספר טהרת המים (שיירי טהרה מע' ח אות נג) ע"ש, מ"מ נ"ל לדחות הראיה מדין קטן חגיר שפטור מעליה לרגל, לפי מה שכתב הרמב"ם פ"ב מהלכות חגיגה (הל' ג) בזו הלשון ואם היה הקטן חגיר או סומא או חירש אפי' באחת אינו חייב לחנכו אע"פ שהוא ראוי לרפואה שאילו היה גדול והיה כך היה פטור. עכ"ל. נמצא שכל מה שפטור הקטן מעליה לרגל אינו מישום שפטור מחינוך במצוות דרבנן, אלא מישום שחגיר, שפטור נמי אצל גדול, כיו"ב מצאתי בשו"ת תורת רפאל (סי' עט דף קו ע"ג), וכן בספר ביכורי יעקב (סי' תרנז) דכתב לחייב הקטן מדין חינוך במצוות דרבנן, כ"כ בשו"ת חקרי לב (חאו"ח סי' צט) ולמד בדברי הגמ' בדין הגדול שפטור מדאורייתא דאינו נכתב אלא אגב הרישא בגדול המחויב מדאורייתא, ועוד הוכיח בחיוב חינוך הקטן במצוות דרבנן מהגמ' מסכת ברכות (כ ע"ב) דקטן חייב בתפילה, אע"פ שאין התפילה אלא דרבנן (שם כא ע"א). עכ"ד. וכן פסק מו"ר מרן הגרע"י זיע"א בחזו"ע (ח"א עמ' שח) ע"ש, וע"ע במה שכתב בספר תפארת ישראל לחייב הקטן בחינוך בכל מצוות דרבנן, וכל המבואר בגמ' בדין קטן שפטור מעליה לרגל, אינו אלא בעליה לרגל דאיכה בהו טרחה יתירה עבורו, משא"כ בשאר מצוות דרבנן ע"כ.

עוד גלו עני למה שכתב הלבוש (סי' קפו סעי' ב) בדין קטן שאכל כדי שביעה שמתחייב בברכת המזון, ועיין בספר עולת תמיד (שם ס"ק ד) שהוכיח בדעת הלבוש דקטן שאכל פחות מכדי שביעה אע"פ שאכל שיעור כזית פטור מבהמ"ז ע"ש, ומבואר דקטן פטור מחינוך במצוות דרבנן, וע"ע במה שכתב האליה רבה לדחות דברי עולת תמיד, והא לך לשונו כתב עולת תמיד משמע מדבריו דקטן שלא אכל

כדי שביעה פטור בברכת המזון, ולא נהירא דכל דתקינו דרבנן כעין דאורייתא תקנו וחייב לברך אפילו אכל כזית. ואולי כוונת הלבוש דאם אינו אוכל כדי שביעה אינו יכול לפטור גדול שלא אכל כדי שביעה⁵, דלא מצי לתרי דרבנן לפטור לחד דרבנן, אבל קטן עצמו מודה דמחויב. עוד נראה לי דסבירא ליה ללבוש כיון דקיימא לן בסוף סימן שמג דאיסור דרבנן אין מאכילין אותו בידים, אבל אין צריכין להפרישו לכולי עלמא, משמע דאינו מחויב במצוה דרבנן. עכ"ל. עוד מצאתי במה שכתב בספר מאמר מרדכי לדחוק דברי האליה רבה, וסיים דאף לשיטת הלבוש הקטן חייב בברכת המזון אפי' שלא אכל אלא כזית ע"ש, וכן הסכים בספר ויקרא יהושע (דף יד ע"ב) ע"כ.

שו"ר מה שכתב בשו"ע הגר"ז (סי' שמג סעי' ב) דאיכא חיוב חינוך לקטן אף במצוות דרבנן, כ"כ בחיי אדם (כלל סו סי' ב) וכן בספר ארעא דרבנן (מה"ת אות עז) וכ"כ בספר שבט יהודה (יו"ד סי' שפד דין ה) וכן פסק במשנה ברורה (סי' תרנז ס"ק ג) וכן בשער הציון (סי' ע ס"ק ז) ע"ש, וע"ע במה שפסק מור מרן הגרע"י זיע"א בחזו"ע (ח"א עמ' שו) וז"ל ועכ"פ י"ל שכל זה שייך בחינוך במצוות, אבל קריאת שמו"ת שהיא מדין תלמוד תורה, הרי זה בכלל החיוב של האב ללמד את בנו תורה, שנאמר ולימדתם אותם בניכם, לכן חייב לחנך את בנו לקריאת שמו"ת, ואף שאפשר לו לפטור עצמו בקריאת פרשה אחרת, מ"מ שאפשר לקיים השלמת פרשיותיו עם הציבור עדיף טפי. עכ"ל. כן כתב בשו"ת שרגא מאיר (ח"ז סי' כח) וכן בשו"ת קנין תורה (ח"ז סי' יט), וכן מבואר דעת הגרש"ז אויערבאך בספר הליכות שלמה (הל' קריאת התורה סעי' לו) ע"ש, עוד נראה לחייב הקטן מדין חינוך במצוות דרבנן, ע"פ מה שכתבו תוס' (מס' מגילה דף יט ע"ב ד"ה ורבי יהודה) שדין חינוך הוא חיוב על הקטן, בכדי שירגיל עצמו בקיום המצוות, וא"כ חייב בחינוך אפי' במצוות דרבנן שחייב להרגיל עצמו בקיומם, ולפי"ז ה"ה בדין שחייב הקטן מדין חינוך בהשלמת הפרשה שמו"ת. ע"כ.

ועתה אחר שמבואר חיוב חינוך לקטן בהשלמת הפרשה שמו"ת, הבוא לבאר מהו גיל חינוך לעניין זה, והנה יש מהמצוות שהוזכר בהם הגיל חינוך, כדאיתא (סוכה מב ע"א) קטן היודע לנענע חייב בלולב, קטן היודע להתעטף חייב בציצית, קטן היודע לדבר מלמדו תורה וק"ש ע"ש, וכן בכל שאר מצוות הוא לפי חורפיה שהוא בין גיל שש לשמונה, משא"כ בגיל חינוך להשלמת הפרשה שמו"ת, שאינו אלא במקום שמלבד יכולת הקטן ליקרות שמו"ת צריך שיבין פירוש המקרא, וכן מצאתי שכתב בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סי' רסא) דכל חיוב השלמת הפרשה שמו"ת אינה בקריאה גרידא, אלא בעינן בהבנת המקרא, ומשום כך אין הקטן חייב בחינוך אלא במקום שיש בכוחו ללמוד הפרשה ולהבינה. עכ"ד. כיו"ב כתב בספר אדרת תפארת (ח"ד סי' ד אות ג) שגיל חינוך להשלמת הפרשה שמו"ת בדרך כלל

⁵ ומבואר מלשון הלבוש במקום שהקטן אוכל כדי שביעה והגדול אינו אוכל כדי שביעה, יכול הקטן להוציא לגדול י"ח בברכת המזון. וצ"ע.

שפסק כיו"ב מו"ר מרן הגרע"י זיע"א בשו"ת יביע אומר (שם אות ט) במצוות דרבנן שעשעם בעודו קטן, והמחמיר תבוא עליו ברכה. ע"כ.

ולפי"ז הקטן שיש בכוחו להשלים הפרשה כולה שמו"ת ולהבינה, חייב בהשלמת הפרשה שמו"ת מדין חינוך, ובמקום שאין בכוחו ליקרות הפרשה כולה שמו"ת, טוב ונכון שיתחיל בהשלמתה ויקרא מה שיוכל, וקטן המגדיל באותו השבועה טוב שימתין עד אחר שיגדל בכדי להתחיל בהשלמת הפרשה שמו"ת, ומ"מ אם עבר והתחיל בהשלמתה בעודו קטן אינו צריך לחזור ולקרותה שוב לאחר שיגדל, והמחמיר תבוא עליו ברכה.

הרה"ג אהרן הלוי גרנרש שליט"א
מח"ס תשובות הגר"ח
עפולה עילית

בעזה"י, רמזים פרשת קרח תשפ"ו, תהילים

[א"ה ריחמ"א: עם כמה הוספות משולבים ממני הצב"י]

קרח ט"ז א'. ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי וגו'. בן יצהר ס"ת נר, כי יצהר זה שמן כמ"ש דגנך תירשך ויצהרך, ונרמז פה כי עורר על הכהונה, ואיתא (רש"י ר"פ בהעלותך) שלך גדולה משלהם שאתה מדליק ומטיב הנרות. [א"ה ריחמ"א: קרח בן יצהר ס"ת חר"ן שע"י המחלוקת הוליד חרון אף בישראל].

וכן, יצהר בן קהת ס"ת נרת, שזה היה ממשא בני קהת לקחת המנורה והשמן עם כל שאר הכלים כמ"ש ס"פ במדבר.

קרח ט"ז ב'. ויקמו לפני משה ואנשים מבני ישראל וגו'. ויקמו לפני משה ואנשים ס"ת היום.

משה ואנשים מבני ישראל ס"ת מילה. [א"ה ריחמ"א: משה ואנשים מבני ר"ת מו"ם. מחלקות היא מום בישראל].

קרח ט"ז ה'. וידבר אל קרח ואל כל עדתו לאמר בקר וידע ה' את אשר לו ואת הקדוש והקריב אליו ואת אשר יבחר בו יקריב אליו. ה' את אשר לו ס"ת תורה.

ואת הקדוש והקריב ס"ת שבת, רמז למ"ש ת"ח בחינת שבת.

יבחר בו יקריב אליו ר"ת אביי, שהיה כהן.

קרח ט"ז ט'. המעט מכס וגו' ולעמד לפני העדה לשרתם. ולעמד לפני העדה לשרתם ס"ת מידה, ששרתו את העדה בכך שנתנו מידה עד כאן מותר להיות, ומכאן ואילך אסור להיכנס כמ"ש סוף פרשת במדבר, ולהלן פ"ח.

מאוחר משל שאר מצוות, וכ"כ בשו"ת קול מנחם (שבת ח"ב תשובה יז) ע"ש, מ"מ נראה דכאשר מבין פשוטי המקרא גרידא ואין בכוחו לקרות הפרשה כולה שמו"ת, טוב ונכון להרגילו בקריאת שנים מקרא ובתוספת פי' מילולי וכדו', שאין חיוב חינוך לקטן אלא בכדי להרגילו בקיום המצוות, וע"ע בספר גם אני אודך הלכות שמו"ת (סי' טז) מה שכתב בעניין זה. ע"כ.

שוב נתעוררתי בעניין קטן המגדיל ביום שבת וכדו', אם צריך להמתין עד שיגדיל בכדי להשלים הפרשה שמו"ת, או שיכול להתחיל בהשלמת הפרשה ואף לסיימה בעודו קטן ויחשיב לו גם לאחר שיגדל, ונירא לפי שיטת רש"י (ברכות מח ע"א ד"ה עד) דס"ל שאין חיוב חינוך על הקטן, אלא על אביו שחייב בחינוכו, שעל הקטן להמתין עד שיגדל בכדי להשלים הפרשה שמו"ת, דקודם לכן אינו מחויב במצוות, משא"כ לפי המבואר לעיל בדעת תוס' שחיוב חינוך הוא על הקטן בכדי להרגיל עצמו בקיום המצוות, דחייב הקטן אף בקיום מצוות דרבנן, ולפי"ז ה"ה בדין שיכול להתחיל בהשלמת הפרשה שמו"ת בעודו קטן. ע"כ.

והנה כבר כתבו הפוסקים לדון בדומה לזה בעניין ברכת הלבנה, אם על הקטן להמתין עד שיגדל בכדי לברך ברכת הלבנה או שיכול לברך בעודו קטן, ועיין בספר הליכות שלמה (תפילה פרק טו סעי' יא) דכתב שיכול הקטן לברך עוד קודם שיגדל, דברכת הלבנה דינה דרבנן וכן הקטן חייב בחינוך מדרבנן, כדן קטן המגדיל באחד מימי החנוכה שאינו צריך לברך שהחיינו לאחר שיגדל, שיוצא י"ח במה שבירך בעודו קטן, וכן כדן קטן המגדיל באחד מימי חול המועד פסח, שיוצא י"ח הלל שלם במה שבירך ביום הראשון ואינו צריך לחזור ולברך לאחר שיגדל אע"פ שעוד אינו היה בר חיובה, כיון שחייב בחינוך מדרבנן וכן הלל דינו דרבנן. עכ"ד. אולם מצאתי בשו"ת משנת יוסף (חלק יא סי' כד) שכתב לחלק בין ברכת הלבנה להדלקת נרות חנוכה ואמירת הלל, שבכך שמדליק נרות חנוכה ביום הראשון מדין חינוך, חל עליו ג"כ חיוב בברכת שהחיינו, וכן כשאומר הלל ביום הראשון של פסח חל עליו חיוב לאומרו בשלמותו, משא"כ בברכת הלבנה שאין חיוב לברך דווקא ביום הראשון, ימתין ויברך לאחר שיגדל. עכ"ד. מ"מ נ"ל בהבנת מה שכתב בהליכות שלמה להוכיח מנר חנוכה ומהלל, דאע"פ שהקטן קיים מצוה דרבנן בעודו קטן מדין חינוך, יוצא י"ח גם לאחר שיגדל, [א"כ עדיף שיברך עוד לפני שיגדיל מדין זריזין] ודו"ק. ועיין במה שפסק מו"ר מרן הרב עובדיה יוסף זיע"א בשו"ת יביע אומר (ח"ג סי' כז אות ו) דעל הקטן להמתין ולברך ברכת הלבנה לאחר שיגדל, ועוד במה שהניף ידו בשנית בחזו"ע (חנוכה עמ' שעג) דהקטן יכול לברך ברכת הלבנה עוד קודם שיגדל וכן עיקר. ע"כ. ולפי"ז ראוי ונכון לקטן שימתין עד שיגדל, ואז ישלים הפרשה שמו"ת, וכמו שכתב בספר כתב סופר (סי' צט דף מד ע"א ד"ה אלא), וכן פסק בשו"ת קול מנחם (שבת ח"ב שאלה יח) וכן בספר כי בו שבת (ח"א עמ' תרכ). ע"ש.

עכ"פ נראה דאם התחיל בהשלמת הפרשה בעודו קטן יצא י"ח ואינו צריך לחזור ולקוראה שוב לאחר שיגדל, כמו

קרח ט"ז י"א. לכן אתה וכל עדתך הנעדים על ה' ואהרן מה הוא כי תלינו עליו. ס"ת בגי' באהרן, שנחלקו על כהונת אהרן.

קרח ט"ז י"ד. אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש הביאתנו ותתן לנו נחלת שדה וחרם העיני האנשים ההם תנקר לא נעלה. זבת חלב ודבש ס"ת שבת.

נחלת שדה וחרם העיני ס"ת מיתה, ניבאו ולא ידעו כו' שהולכים בדרכם זו למיתה ה"י.⁶

קרח ט"ז ט"ז. ויאמר משה אל קרח אתה וכל עדתך היו לפני ה' אתה והם ואהרן מחר. היו לפני ה' אתה ס"ת הוי"ה.

ה' אתה והם ואהרן מחר ס"ת בגי' עה"כ מנורה.

ואהרן מחר ס"ת נר. [א"ה ריחמ"א: יש לרמוז בס"ת נר כי הוא ג' יהודים של נר: הוי"ה אהי"ה, הוי"ה אלהי"ם, הוי"ה אדני עולה נר. ור"ת של ואהרן מחר מ"ו והוא מילוי של הוי"ה במילוי יודי"ן].

קרח ט"ז י"ז. והקרבתם לפני ה' איש. ר"ת אליו, יואל.

קרח ט"ז ל"א. ויהי ככלתו לדבר את כל הדברים האלה ותבקע האדמה אשר תחתיהם. ותבקע האדמה אשר תחתיהם ר"ת האות, שנעשה האות שאמר להם משה (לעיל פסוק ל') ואם בריאה יברא וגו'.

קרח י"ז י"ח. ואת שם אהרן תכתב על מטה לוי וגו'. על מטה לוי ס"ת בגי' עה"כ לוי. [א"ה ריחמ"א: על מטה לוי ר"ת עמל].

קרח י"ז כ"א. וידבר משה וגו' שנים עשר מטות ומטה אהרן בתוך מטותם. שנים עשר מטות ס"ת תמר. (נזכר בפסוק גם אמא מרת תמר, וגם בנה אהרן, גם משה וגם ישראל שזה גם אבינו רבי יעקב, וגם י"ב מטות). [א"ה ריחמ"א: שנים עשר מטות ר"ת בגימטריא קדוש].

קרח י"ז כ"ג. ויהי ממחרת ויבא משה אל אהל העדות והנה פרח מטה אהרן לבית לוי ויצא פרח ויצץ ציץ ויגמל שקדים. ממחרת ויבא משה ס"ת בגי' עה"כ אות, שהיה אות וסימן.

ויבא משה אל אהל ס"ת אהלל.

משה אל אהל ס"ת הלל. [א"ה ריחמ"א: משה אל אהל ר"ת בגימטריא מ"ב רמז לשם בן מ"ב אותיות של אנא בכח].

משה אל אהל העדות ס"ת תהלל, על שנהיה ברור לכולם ואין יותר מחלוקת. פרח מטה אהרן ס"ת חנה (רמז, שהעלתה את קרח כדאיתא בגמ').

אהרן לבית לוי ויצא ר"ת אלול, שרק מי שיצא מאהרן יעבוד, והוא מקום המועיל לתשובה כדאיתא בתוס' בב"ב, וגם מכפר ע"י קרבנות שזה עם תשובה.

⁶ יש להוסיף לביאור שלך בהרמז – כמ"ש רש"י כאן לא נעלה – פיהם הכשילים שאין להם אלא ירידה. עוד יש לפרש הרמז דאם ינקר עיניהם הם יהיו סומא, וסומא נחשב כמת. וכן מה שלא ניתן להם שדה וחרם היו כעין עניות או רמז לעניות (דלמעשה היו עשירים מביזת מצרים מסתמא) וגם עני נחשב כמת. הגר"י.

ויצץ ציץ, רמז לציץ שעל הכה"ג, ויגמל שקדים רמז למנורה, שבכך ראו שאהרן הוא הכה"ג שעבודתו עם ציץ ושהוא מטיב המנורה.

קרח פ"ז פכ"ג. פרח ויצץ ציץ ויגמל שקדים ר"ת בגי' נר, רמז ואהרן כנ"ל. ואולי גם רמז לר"נ איש, שתחתם פרח למטה אהרן.

קרח י"ז כ"ה. ויאמר ה' אל משה וגו' ותכל תלונתם מעלי ולא ימתו. ותכל תלונתם מעלי ולא ימתו ר"ת ימותו.

קרח י"ז כ"ז. וינח משה את המטת לפני ה' באהל העדת. וינח משה את המטת לפני ה' ר"ת אלוקים.

(כל הפסוק ר"ת אלקים, בו"ה, שמושה הוא הגדול שבכל דור, וזהו וינח משה את המטת היינו את צרותיהם של ישראל כי מטה זה שבט ושבט הוא מכה וצרה כמ"ש שבטך ומשענתך וגו', לפני ה' שהגדול שבדור הניח את על צרות ישראל לפני ה', באהל העדת שהיא התורה, ע"י ברכת בו"ה שזה וינח וגו' באהל העדת, ודו"ק). - כ' עם התפילין הק', עשרק"פ קרח תשפ"ב.

קרח י"ח ז'. ואתה ובניך אתך תשמרו את כהנתכם לכל דבר המזבח ולמבית לפרכת ועבדתם עבדת מתנה אתן את כהנתכם והזר הקרב יומת. ועבדתם עבדת מתנה אתן, וכן, מתנה אתן את כהנתכם ס"ת מתנה.

קרח י"ח ט'. זה יהיה לך מקדש הקדשים מן האש וגו' ולכל אשם אשר ישיבו לי קדש קדשים לך הוא ולבניך. ולכל אשם אשר ישיבו לי קדש ס"ת ירושלם, רמז לחורבן ירושלים שכביכול השיבו להקב"ה את הקודש בעבור אשם, ולכן נ' מקדש הקדשים מן האש שהוצת באש, ונזכה בב"א לבנינו באש כמ"ש רש"י בסוכה בב"א.

קרח י"ח י"ד. כל חרם בישראל לך יהיה. ס"ת להמלך. למלכה. [א"ה ריחמ"א: כל חרם בישראל לך יהיה ר"ת בל"י כ"ח].

חרם בישראל לך ר"ת חלב.

קרח י"ח ט"ו. את בכור האדם. ס"ת תמר. [א"ה ריחמ"א: את בכור ר"ת א"ב].

קרח י"ח י"ט. כל תרומת הקדשים אשר ירימו בני ישראל לה' וגו'. הקדשים אשר ירימו בני ס"ת ירום. [א"ה ריחמ"א: הקדשים אשר ירימו בני ישראל לה' ר"ת בגימטריא ח"ן].

קרח י"ח כ"א. ולבני לוי הנה נתתי וגו'. ולבני לוי הנה נתתי, וכן, לוי הנה נתתי, ס"ת בגי' עה"כ הוי"ה.

קרח י"ח כ"ג. ועבד הלוי וגו' לדרתיתכם ובתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה. ובתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה ס"ת אלוקי, כמ"ש ה' הוא נחלתו.

בני ישראל לא ינחלו נחלה ס"ת אליהו.

.....

מפ' אחרות השייך לפ' קרח

ויצא כ"ט ל"ב. ותהר לאה ותלד בן ותקרא שמו ראובן וגו' כי עתה יאהבני אישי. ותקרא שמו ראובן ס"ת און, רמז לאון בן פלת שהיה מראובן כמ"ש בריש פ' קרח ואון בן פלת בני ראובן.

עתה יאהבני אישי ס"ת בגי' עה"כ הוי"ה.

אמור כ"א כ"ב. לחם אלקיו מקדשי הקדשים ומן הקדשים יאכל. לחם בגי' ג' הוי"ת (מתוק מדבש זוה"ק נשא קמ"ז ב' יעו"ש. ויש להוסיף ד'אלקיו' בגי' בן, רמז שרק בני אהרן ולא בנות אהרן אוכלים מקדשי הקדשים, ערש"י קרח י"ח י'. ויש לפרש עוד, ע"פ מ"ש הגאון המלבי"ם ז"ל ס"פ תצוה דאהרן נקרא קדש הקדשים וכמ"ש בדה"י, דזהו לחם אלקיו מקדשי הקדשים, היינו לחם אלקיו של המקדש, מקדשי הקדשים יאכל היינו מכח אהרן הכהן יאכל. ויל"פ עוד דהנה אלקיו הוא גי' אליהו, ואליהו הוא פנחס שזכה לכהונה לדורות, ור"ל לחם של הכהן מקדשי הקדשים יאכל).

פינחס כ"ו י"א. ובני קרח לא מתו. ר"ת מקלו, רמז למקלו של אהרן בפ' קרח. ס"ת אחיו, היינו קרוביו של אהרן כמ"ש אנשים אחים אנחנו כדפרש"י שם.

.....

תהילים השייך לפ' קרח

א' ג'. והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פרו יתן בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח. ועלהו לא יבול ר"ת לוי, כמ"ש בפ' קרח גבי מטה אהרן.⁷

אשר פרו יתן ס"ת נרו, ובגי' אהרן, רמז להדלקת נרות המנורה שהדליק אהרן.⁸

וכל אשר יעשה יצליח, ר"ת בגי' זך, שהיה לאהרן לב זך כמ"ש בפ' שמות גבי אהרן וראך ושמח בלבן.

מ"ה א'. למנצח על ששנים לבני קרח וגו'. למנצח על שושנים ס"ת לחם.¹⁰

מ"ה ב'. רחש לבי דבר טוב אמר אני מעשי למלך לשוני עט סופר מהיר. רחש לבי דבר ס"ת שיר.¹¹ וכן, רחש לבי דבר טוב ס"ת בשיר וס"ת בשירי, כמ"ש לבי ובשרי ירננו וגו'. וכן שיהיה לב בשר ולא אבן ואז רחש לבי דבר טוב כו'.

מ"ה ה'. והדרך צלח רכב על דבר אמת וענוה צדק ותורך נוראות ימינך. ותורך בגי' לבש, נוראות בגי' אות אהרן, וכן, ותורך נוראות בגי' אהרן לבש את, היינו את ימינך, היינו את האורים ותומים שזה מגלה סוד התורה שניתנה בימין, ומדבר פה ע"י בני קרח, בשבח אהרן.

נ' ט"ז. ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חקי ותשא בריתי עלי פיך. מה לך לספר חקי ר"ת למלח, רמז למלח שנותנים בלחם ובחלה, ומלח היא ברית, וז"ש ותשא בריתי עלי פיך שנותנים מעט מלח בלחם ובחלה ולכן זה רק עלי פיך. ואמר כן לרשע כי ע"י ד"ת שעל השולחן אי"ז זבחי מתים ומלח שעל השולחן הוא כדי שלא יהיו בלי מצוות בין נט"י לאכילה שאסור לדבר אף בד"ת ולכן אמר לרשע א' מה לך לספר חוקי בשולחן ב' מה לך ליתן מלח בשולחן כדי שלא יהיה בלי מצוות, מאחר שזאתה שנת מוסר ותשלך דברי אחרך כו'.

עוד, מה לך לספר חקי ותשא בריתי עלי פיך ס"ת בגי' כאהרן, ששבט לוי הם דיינים כמ"ש יורו משפט ליעקב, ותשא בריתי שיש לי עם אהרן עלי פיך כמ"ש ברית כהנת עולם, עלי פיך שנחלקת על זה בפיך רמז לקרח ועדתו וכל שאר בעלי מחלוקת למיניהם ה"י שעליהם נאמר בתחילת הפסוק ולרשע אמר אלקים, אלקים מורה על דין שה' יתנהג עם הרשע בדין, ואמר הוא לשון רך כמ"ש כה תאמר לבית יעקב וגו' כי קודם הדין הקב"ה ברוב רחמיו מצפה שהרשע בעל המחלוקת וכל רשע ורשע ישוב בתשובה שלימה אכ"ר.

פ"ד א'. למנצח על הגתית לבני קרח מזמור. ר"ת עלה, מקל, אולי רמז למקל שהעלה שקדים של אהרן שהיה לאחר מחלו' קרח. ס"ת חלת, ירח.

.....

וכו' משעשו תשובה נקראו שושנים וידידים שנאמר על שושנים וגו' עכ"ל. וכן ז"ל המדרש שו"ט – אמרו בני קרח, בירידה התחתונה אנו כמה דאמר (לעיל מד, כו) כי שחה לעפר נפשנו. מה כתיב אחריו קומה עזרתה לנו [ומי"מ לא נגאלנו – מדרש שו"ט המבואר] ואמר להם הקב"ה [לבני קרח – שם] הכל תלוי מכם, כשם שהשושנה הזו מפרחת ולבה למעלה [שהעלים היוצאים מאמצעיתה שהוא לבה, כשהעלים יוצאים הם פונים למעלה – שם] אף אתם עשו תשובה לפני ויהא לבבכם מכוון למעלה כשושנה הזאת ואותה שעה אביא גואל וכו' לכך נאמר [מיד אחר פסוק קומה עזרתה – שם] למנצח על שושנים [אז תגאלו – שם] עכ"ל. הגר"י.

¹¹ יש לפרש הרמז ע"פ מ"ש בספר תהילים עם מדרשי חז"ל בשם הזוהר חדש [פ' חוקת ח"א פה]. תא חזי [בא וראה] דוד רמז ליה להאי תושבחתא דשיר השירים קודש קודשיא על ידא דבני קרח [רמז דוד לשבח הזה של שיר השירים קודש קדשים ע"י בני קרח] אלא דלא מטא זימניה דיתאמר [אלא שלא הגיע הזמן שייאמר] וכו' בגין דלא איתיהיב רשו לגלגא [כיון שלא ניתן לו רשות לגלות] אמר רחש, בגין דמרחש ליה האי מלה בלביה [כיון שמרחש לו זה הדבר בלבן] ואפלו בשפותיה לא איתיהיב ליה רשו לרחש אלא בלביה [ואפילו בשפתיו לא ניתן לו רשות לרחש אלא בלבן] עכ"ל. הגר"י.

⁷ עוד יש לפרש הרמז ע"פ מ"ש רש"י – ועלהו לא יבול – אפילו הפסולת שבו לצורך הוא, שיחתן של ת"ח לצורך הוא וצריכה תלמוד עכ"ל, ושבט לוי הם ת"ח כמ"ש יורו משפט ליעקב ותורתך לישראל. הגר"י.

⁸ הנה אם ניתן לפרש דהרמז שייך לתחלת הפסוק, אז יש לפרש דבא לרמז על מה שאיתא בילקוט – והיה כעץ שתול וגו' זה שבטו של לוי ששתלו הקב"ה בארץ ישראל, שכולן נכנסו לארץ עכ"ל, ואולי עוד יש לפרש ע"פ מ"ש רש"י כאן – ועלהו לא יבול אפילו הפסולת שבו לצורך הוא, שיחתן של תלמידי חכמים לצורך הוא וצריכה לימוד עכ"ל, [ע"י סוכה כא : וע"ז יט.], וכדי לרמז על דרשא זו אולי נרמז מלת לוי כי הם תלמידי חכמים כמ"ש (דברים לג, י) יורו משפט ליעקב ותורתך לישראל, וכן בילקוט כאן – כי אם בתורת ה' חפצו זה שבט לוי שנאמר (מלאכי ב, ו) תורת אמת היתה בפיך. הגר"י.

⁹ מצות נרות שכרה גם "אשר פרו יתן בעתו" ו"אשר יעשה יצליח" כמובא הרבה בספר "נר לכבוד בית הכנסת" פרק ו', יעו"ש. הגרש"ט.

¹⁰ אולי יש לומר ס"ת מחל. ויש לפרש הרמז ע"פ הילקוט כאן [רמז תשמז] למנצח על שושנים כל העושה תשובה מעבירה שבירו הקב"ה מוסיף וקורא לו שם חביב. בוא וראה בבני קרח

תפילה השייך לפ' קרח

אמת אלקי עולם מלכנו. ס"ת יתום, שהקב"ה הוא אבי היתומים, ונרמז פה כי זה תיקונים של גילגולים גם הפטירה וגם של הנשואים היתומים, וז"ש אמת אלקי עולם מלכנו, שמה שהוא יתברך עושה זה אמת ואמר אלקי עולם כי זה תיקונים של כל הששת אלפים שיתכן להיות תיקון נשמות במשך מאות ואלפי שנים כמבואר גם מהא דחנה שהתפללה על קרח ונעצר מלהישקע עוד באדמה וכיו"ב רבות, ואמר מלכנו ולא אבינו כי זה בחינה של מלך שיש דין ויש דיין. (ועי' מש"כ מרן זיע"א בביאורו הק' בהיר בשחקים לספה"ק הבהיר בעמ' קל"ה אות קכ"א. וז"ל, מאי דור כו', ר"ל מהו דור הולך ובא וכי דור הולך ברגליו אלא ר"ל מתוך שאתה רואה שדורות הולכין ובאין עליך להבין שהנשמות חוזרין ובאין וזה א"א להבין רק ע"י התורה איך שהולכין גלגולי הנשמות לתקן מה שקלקלו כידוע וכ"ז ע"י עמל התורה זוכין להבין. (והנה כאן פירש מרן זיע"א דור הולך ודור בא רק על הנשמות שחוזרין בגלגול, וקצת יש להעיר דאילו להלן עמ' קס"ט אות קנ"ה פירש מרן זיע"א דזה קאי גם על נשמות חדשות וז"ל מרן זיע"א שם: שביעי כו', ר"ל כשישראל זכאין מביאים נשמות חדשות וכשאין זכאין שולחים להם הנשמות שאינן זכאות לתקן והיינו דור הולך ודור בא שיש דור חדש ויש דור שכבר בא ובא עכשיו לתקנו. ע"כ)).

הרה"ג כפיר ברוך מבורך דדון שליט"א

מבשרת ציון

פרשת קרח
דיבור נקי

רבותינו הזהירו שלא יפתח אדם פיו לשטן כי ברית כרותה לשפתיים ולדיבור יש כח, ועל כן גם נזהרו לדבר בלשון נקיה (ראה מו"ק ית. פסחים ג: וספר חסידים סימן תע"ט וקב הישר פרק א'), וכך היו נזהרים בקהילות ישראל שלא לומר "בית הקברות", אלא "בית החיים" או בית עלמין", שביאורו בית עולמים, משום זהירות בנקיון הלשון.

וידועה הנהגתו של הרבי מילובביץ זי"ע, שלא לקרא בשם "בית חולים", או "קופת חולים", מפני נקיון וטוהר הלשון, ובעיקר על פי האמרה המפורסמת של אדמו"ר זי"ע חב"ד "תחשוב טוב יהיה טוב", ומימלא אם מתחילה חושבים על הרפואה, ומזכירים מטרה חיובית, מביאים לשינוי מהות הענין ולרפואה שלימה, ולפני עשרות שנים פנה הרבי לצוותי ואנשי רפואה מפורסמים, להחליף את השם, ותהילות לאל כיום נקראים כולם בשמות: "מרכז רפואי", וכן "מרכז בריאות".

וכן אנו רואים בפרשתנו, בעת מחלוקת קורח ועדתו, משה רבינו קורא להם לשלום, אך דתן ואבירם מעיזים פניהם ועונים בחוצפה ועזות: "אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש

הביאתנו ותתן לנו נחלת שדה וכרם העיני האנשים ההם תנקר לא נעלה (פרק ט"ז פסוק י"ד), ואמרו רבותינו שדברו בגוף שלישי ואמרו "האנשים ההם", בכדי לא לתלות הקללה בעצמם, אך במה שאמרו "לא נעלה", פיהם הכשילם וכך היה בסופם שירדו ולא עלו, ופתחה הארץ את פיה וירדו חיים שאולה, ירידה ללא עליה (רש"י שם בשם מדרש תנחומא).

וכן במה שאמרו "אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש הביאתנו", נתקיימו דבריהם, כי משה רבינו נתן לשבט ראובן, שבטו של דתן ואבירם את עבר הירדן ששם יש נחלת שדה וכרם, אך לא היתה זבת חלב ודבש, כי לא מביאים משם ביכורים (משך חכמה שם). והיו ראויים דתן ואבירם גם להיענש בניקור עיניים, כנגד צרות עין שחטאו, אלא הואיל ושמרו לשונם ולא תלו הדבר בעצמם אלא אמרו "האנשים ההם", על כן נצלו (ראה מנוחת דוד עמ' קנ"ז ומנוחת יחזקאל שער ו' עמ' ר"י).

וחכמי המקובלים כותבים, שמכל דיבור ודיבור שמדבר האדם, נברא מלאך, אם הוא דיבור של מצוה, נעשה מלאך טוב, ואם דיבור רע, נברא מלאך רע, ואם דיבור של בטלה, נברא מלאך של בטלה, ואותם מלאכים טובים משפיעים שפע וברכה לעולם, ומלאכים רעים ומלאכי חבלה מביאים רעה לעולם, ומיד ברגע שנבראים אומרים שירה לפני הקב"ה. (ראה חגיגה י"ד. ומדרש רבה בא פרשה ט"ו, חסד לאברהם נהר ס"ח, ומדבר קדמות מערכת ד' י"ח ד"ה דבור ובספר אילת השחר וישלח עמ' רצ"ג כותב שאפילו מלאכי חבלה אומרים שירה לפני הקב"ה כי עושים ציווי המלך. יעו"ש.). ונתאר לעצמנו אדם שמלכלך את פיו בדיבורים לא נקיים, מכל דיבור ודיבור נברא מלאך רע ומלאך חבלה, ומיד עומד לפני הקב"ה לומר שירה, והמלאך הזה לא לבוש בגדים נקיים ונאים, אלא לבוש בגדים שחורים ומלוכלכים, ומיד שואלים כל פמליא של מעלה מעלה מי הביא את המלאכים הללו לפני הקב"ה לומר שירה, ומזכירים את שמו של האיש שהוציא מפיו את המילים, ומיד מתמלאים כולם עליו בקטרוג, וזהו מה שאמרו רבותינו (שבת לג.) כל המנבל פיו, אפילו חותמים עליו גזר דין של שבעים שנה לטובה, הופכים עליו לרעה, דהיינו שאם נגזרו עליו חיים טובים ומאושרים, במילה אחת של ניבול פה, יכול להפוך הכל!

וה' יזכנו לשמור פינו ולשוננו ולדבר דיבורים טובים ומתוקנים לעבודתו יתברך!

הרה"ג עמנואל מולקנדוב שליט"א
מח"ס שו"ת תורת הקדמונים ד"ח
פתח תקוה

כבישה במים ובשאר משקין

בכמה דוכתי בתלמוד [פסחים ע"ו ע"א, חולין צ"ז ע"ב, ועוד] איתא בשם שמואל: מליח הרי הוא כרותח. כבוש הרי הוא כמבושל. ודנו הראשונים בכמה פרטים בענין זה, ואחד מהם הוא, האם הכבישה היא רק בחומץ וכדומה, או גם בשאר משקין, או אפילו במים בלבד, ונבאר הדברים בס"ד.

מעט מחכמי אשכנז שסוברים שכבישה היא אפילו במים

ז"ל ראב"ה בס' אלף קי"ד: רבותינו פירשו כשנכבש בין וחומץ. ואני קיבלתי אפילו בשאר דברים, דחזינן במסכת שביעית [פ"ז מ"ז] כבוש לגבי שמן [ואלו הם דברי המרדכי (ביצה סי' תרע"ד) שהביא הב"י בס' ק"ה ס"א] ע"ש. ומשמע מדבריו שבכל דבר שייך כבישה ואפילו במים מדכתב 'בשאר דברים'. וכ"כ מהר"ם בתשובה [דפוס ברלין סי' ל"ד (צ"א), וכ"ה בספר הפרנס סי' ל' משמו (והוא מה שהביא הב"י בס' ס"ט סט"ו מר"ו)]: בשר המלוכלך בדמים שנשרה יום שלם במים יום ולילה קבלתי דאסור דדמי לכבוש וכו', דהיינו חדושה בבשר בחלב [פסחים מד, ב]. דאי תרי ליה כוליה יומא בחלבא שרי אע"ג דבלע, משא"כ בשאר איסורים ע"ש. וכ"כ בדרשות מהר"ח און סי' כ"ו וז"ל ורבותינו מדמים בשר ששהה כל היום במים לבשר ששהה כל היום בחלב, דכבוש הרי הוא כמבושל, ודוקא יום שלם וכו' ע"ש. וכ"כ האגודה בחולין לדף קי"א וז"ל אכן נוהגין לקרות כבוש כ"ד שעות כדאמרינן וכו' דאי תרו ליה כולי יומא וכו', ומאותו טעם אוסרין בשר שנשרה במים יום וליל טרם שנמלח וכו' ע"ש.

מעט מחכמי צרפת ואשכנז שסוברים שכבישה היא עכ"פ בשאר משקים

הב"י בס' ק"ה הביא את דברי הרא"ש בע"ז פ"ה סי' י"א בשם ריצב"א שמתבאר מדבריו שגם כבישה בחלב וכדומה [שאינו חריף וחמוץ] אוסרת ביום שלם, דהא הגמ' בפסחים מ"ד ע"ב אמרה שבשר בחלב חידוש הוא, שאפילו אם שרו אותם כל היום לא נאסרים משום שאין זה דרך בישול, הא בשאר איסורים נאסרים ע"ש¹². ועוד הביא שכע"ז כתב

¹² עוד הביא הב"י בשם הגמ"י [דפוס קושטא] פט"ו ממאכלות אסורות הלכה ל"א, שהביא בשם רבינו אשר [בתשובה כלל כ' סי' א'] אם שפכו מידי יום יום שומן לקדירה וכו'. וכתב הגמ"י: מיהו פירש בתשובה, דהא דאמרינן כבוש הרי הוא כמבושל הני"מ בכבוש בחומץ וציר כדפירש"י, ועכברא בשיכרא הוה שבח חס ע"כ. ובפשטות 'פירש בתשובה' חוזר על דברי הרא"ש שהזכיר מקודם. ולכן תמה בצדק הב"י, שהרי הרא"ש בפסקיו לא סובר כן ע"ש. אולם נראה פשוט שיש חסרון

המרדכי בע"ז סי' תתנ"ד בשם ר"ת [אלא שהוא כתב שהשיעור הוא ג' ימים] ע"ש. וכן הובאו דברי ר"ת וריצב"א, באו"ז מסכת ע"ז סי' רפ"ה ע"ש¹³. וכ"ד תה"ד בלקט יושר עמ' 5 וז"ל עכבר שנפל לשמן צונן ואין בו ס' אסור משום כבוש וכבוש שלנו מעת לעת ע"כ. הרי שגם בשמן נאסר.

והנה מדברי הראשונים הנ"ל אין ראיה דס"ל שגם במים אמרינן כבוש כמבושל, דאפשר דס"ל כדכתב ר"פ בתוספותיו לפסחים מ"ד ע"ב באחד התירוצים וז"ל דלעולם הא דאמרינן דשרייה מבלעת היינו דוקא בפירות דאז אמרינן דכבוש כמבושל אבל במים כמו שאנו עושים [ששורים בשר אע"פ שהיא מלאה דם במים ואח"כ אוכלים אותה] לא ע"ש. ורק הראשונים שלמדו במפורש מבשר וחלב למים [כראב"ה וסיעתו] ס"ל כן, אבל אין להוכיח כן בדעת שא"ר וכנ"ל. אולם עכ"פ במי פירות סבירא להו שיש כבישה.

דעת רוב הראשונים שכבישה זה רק בדבר חריף בחומץ וכדומה

אולם דעת רוב הראשונים שאין כבישה אלא בחומץ וכדומה שיש לו קיוהא; יש ראשונים שכתבו בסתמא שכבישה היא בחומץ; כ"כ רש"י בכמה דוכתי. בפסחים ע"ו ע"א: כבוש. בחומץ. ובסוכה ל"ו ע"א [גבי אתרוג]: כבוש. בחומץ או בחרדל. ובביצה ט"ז ע"ב [גבי עירוב]: כבוש. בחומץ ובחרדל ומיני ירקות. ובחולין צ"ז ע"ב: כבוש. בחומץ ותבלין. וכן העתיקו הרא"ה, הריבב"ן והר"ן בחולין, וכן הריב"ן בפסחים. וכ"כ ר"י שירליאון בתוספותיו לברכות ל"ח ע"ב: כבוש הוי 'בחומץ' ימים רבים ע"ש¹⁴. וכ"כ תלמידו הסמ"ג בלאוין קל"ח [כבוש בחומץ ובתבלין] ע"ש. וכן מתבאר מדברי הרמב"ם בפה"מ תרומות פ"י מ"ח שכתב גרב שם הכלי שמכבשין בו הדג כדי שיתקיים בין שמכבשים אותן במלח או בחומץ או בזולתם ע"ש, הרי שהזכיר כבישה רק בדברים הנ"ל ודומיהם ולא בסתם פירות או מים. וכ"ה במפורש בספר האורה לרש"י סי' ק"ט וז"ל כבוש בחומץ ותבלין הרי הוא כמבושל, לפי שחוזק החומץ מוציא את הדם ומוצה כמו מלח ולפיכך אם ישים חתיכת בשר בדלא מליח בחומץ כדי למצוץ הדם ויש עמה חתיכת איסור הרי הוא כאלו נתבשלו יחד ושתיהן אסורות כמו אם נמלחו יחד שתיהן ע"ש, ומפורש שרק בחומץ כן ולא בשאר דברים.

וכ"כ עוד ראשונים יותר במפורש; בה"ג בהלכות דם הביא את הגמ' בפסחים ע"ד ע"ב: האי אומצא דאסמיק, חתכיה ומלחיה - אפילו לקדרה שרי. ופירש שהבשר האדים

מילים בהגמ"י, וצ"ל מיהו פירש רבינו אלחנן' בתשובה, והיא התשובה שהביא שלה"ג בע"ז לדף ס"ח ע"ב [ל"ב ע"ב מדפי הרי"ף] שנעתיק לקמן, וכפי שיראה המעיין בלשונו.

¹³ אולם בהלכות סוכה [סי' ש"ט] ובהלכות יום טוב [סי' שמ"ד] העתיקו את דברי רש"י שם שכבוש היינו בחומץ.

¹⁴ והעתיקו תוסי' הרא"ש שם כדרכו. אולם אין זו דעתו ממש אלא העתקה. הרא"ש עצמו ס"ל כדעת הריצב"א כדעליל.

לכבוש שהוא כמבושל, כי דבר הכבוש לתוך החומץ טעמו נפלט מכח החומץ והציר שמרככין הבשר, אבל שאר דבר קשה השרוי בלא חומץ ותבלין אין זו כבישה אלא שרייה, ואינו פולט בשרייה זו. והוא עכברא דנפל בשיכרא ואסרוהו - מיירי כגון שהיה השכר חם או נשתהה בו העכבר הרבה עד שניכר שהיה נימוח ונפלט טעמו כדאמר התם ע"ש, ומבואר מדבריו שסתם כבישה זהו בחומץ ותבלין, אא"כ היבש הוא רך או שנשתהה הרבה וכדומה. וכ"ד ר' ברוך שהובא בהגהות ש"ד סי' ח' ס"ב [והובא בעה"ש בסי' ק"ה] וז"ל יש רוצים לדקדק מכאן בשאר איסורים כגון חלב עם בשר אי תרו בהדי הדדי ע"י ששניהם יחד אסורים אפילו צונן ולא סגי בהדחה, דדוקא בב"ח שרי דחידוש הוא. ואין נראה כלל, דזהו חידושו דאי תרו שרי בלא הדחה ואע"פ שנ"ט מותר לאכלו משא"כ בשאר איסורים דצריך הדחה וכו' והכי אמרינן בפרק כיצד צולין צונן בצונן מדיח בין שהה בין לא שהה ע"ש. נמצא שהראה שהביא הרא"ש בשם הריצב"א לאסור אף בשריה בחלב וכדומה, שהב"י כתב שדברים של טעם הם ועיקר - הראשונים האחרים דחו אותה בכמה וכמה אופנים.

וכ"ד הרדב"ז בהלכות תרומות פט"ו הי"א, אהא דכתב הרמב"ם שם [ע"פ המשנה בתרומות פ"י מ"ז]: מי כבשין ומי שלקות של תרומה אסורים, וכתב הרמב"ם בפה"מ שם: ומי תרומה הוא השריית התרומה או דבר שנתערב בו דבר מן המשקין היוצאין מן התרומה. וכתב הרדב"ז: ומסתברא לי דהך השרייה דקאמר היינו במים ומלח דהוה כבושין, אבל אם שרה את התרומה במים לבדן לא ידעתי למה נאסרו המים. ואפשר שאם שרה התרומה במים ג' ימים מקבלים המים טעם מן התרומה ונאסרו וצ"ע ע"כ.

ומה שהביא ראב"ה ראייה מהמשנה בשביעית שגם בשמן יש כבישה - כבר כתבו האחרונים [שו"ת שבות יעקב ח"א סי' נ"ו ועוד], שבפסקי התוס' ע"פ פ"ב אות ע"ג איתא: שמן זית עז וחרף, ומפליט כמו רותחין, ואפי' צונן ע"כ. והיד דוד בתרומות פ"י מ"י כתב שאפשר ד"ן נמי הוה כמו חומץ ע"ש. וא"כ אין ראייה לחלב ושאר משקין דכותיה¹⁶.

נמצא, שמה שהביאו ראב"ה וריצב"א ראיות שיש כבישה גם בשאר משקין - הראשונים והאחרונים דחו ראיות אלו, ורובם סבירא להו שכבישה זה רק בדבר מלוח או חמוץ וכדומה, ולא במשקין מתוקים או מים.

¹⁶ והגר"י ברלין בחיבורו יש סדר למשנה, תרומות פ"י מ"ז, כתב ליישב שכבוש 'בחומץ' - הרי האו 'כמבושל', אבל כבוש בשאר משקין 'מבלע ומפליט' מיהא, ואוסר ע"י. אולם המעיין בדברי הראשונים שהבאנו לעיל יראה שבשאר משקין מותר לגמרי ואינו אוסר כלל. ובחידושי מהר"ם בעט על יו"ד [דף מ"ט ע"ב] כתב ליישב שכבוש בחומץ הוי כבוש 'מיד', אבל בשאר משקין - לא מיד אלא לאחר מעט לעת, אפילו לרש"י ע"י. וגם זה נסתר מדברי הראשונים שהעתיקו לעיל ע"י.

מחמת שכבוש אותו 'בחומץ' [ולא כשא"ר שם שהוא מחמת צרירות דם], וז"ל: אומצא - מטימשיה בחלא ואסוקי מיכליה לאלתר שרי, ושהייה עד דמסמיק הוא וחליה אסיר, דכיון דאסמיק פרש ליה דם לאבראי ואסיר ע"כ. והרמב"ן בחולין צ"ג ע"ב הביאו, וכתב: ולא בשחלטו בחומץ רותח אלא בחומץ צונן שרה אותו. ואע"פ שאמרו כבוש הרי הוא כמבושל - בכבוש שכבשו בתבלין וחומץ הוא, ואינו מקובל על הלב ע"כ. ונראה שמה שלא מקובל על לבו של הרמב"ן זה החידוש שצריך גם תבלין מלבד החומץ, אבל זה שצריך חומץ ולא משקה אחר - זה פשוט וברור לו. וז"ל המאירי בחולין צ"ז: יש בזה צד שביעי והוא שהאיסור יתערב עם ההיתר בכח פליטה הבאה מצד חריפות. כיצד הכבוש, והוא חומץ של איסור שנפל לתוכו בשר היתר, או בשר איסור שנפל לתוך חומץ - אסור מפני שדנוהו כמבושל, והוא שאמרו כבוש הרי הוא כמבושל. וכבוש פירושו בחומץ. ויש מפרשים כבוש בחומץ ותבלין, אבל אם היה חריפות אחד לבד כגון חומץ לבד או תבלין לבד או חרדל וכיוצא באלו יראה להם שדינו כדן צלי ע"ש. הרי שהביא את המחלוקת האם סגי בחומץ או שצריך גם תבלין, וזוהי מחלוקת בה"ג והרמב"ן הנ"ל. וכ"ד הרשב"א בתשובה ח"א סי' תקי"ד [והביאו הב"י]: גם מה שאמרת דכל שאין לו קיוהא, כבשר ששורין אותו במים קודם מליחה, שאינו בולע מן הדם. גם זה פשוט, דלא אמרו אלא בדברים החריפין כמלח וחומץ וכיוצא באלו וכו'. וגרסינן בפרק כיצד צולין צונן לתוך צונן דברי הכל מותר. ולא נתן שיעור לשהיית זה בתוך זה, וזה פשוט ע"כ.

וכ"ד ר"פ בתוספותיו לפסחים מ"ד שהקשה דהא מעשים בכל יום שאנו שורים בשר אע"פ שהיא מלאה דם במים ואח"כ אוכלים אותה, ואמאי, והא שרייה מבלעת כדחזינו הכא גבי אי תרו ליה כוליה יומא וכו'. ותירץ בתירוצו השלישי והאחרון: דהא דאמרינן דשרייה מבלעת היינו דוקא כשהחלב חם ואפ"ה שרי מן התורה משום דרך בישול אסרה תורה כדכתיב לא תבשל ובעינן מבושל שיהא ראוי לאכילה אבל בדבר צונן לא אמרינן דשרייה מבלעת ע"ש, ומבואר דס"ל שאפילו בפירות כחלב וכדומה בצונן אין כבוש כמבושל¹⁵. וכ"ד ר' אלחנן שהביא שלה"ג בע"ז לדף ס"ח ע"ב [ל"ב ע"ב מדפי הרי"ף] גבי עכבר שנמצא בשולי קדירה של שומן שמותר כיון שהיה צונן, ואע"פ דאמרינן אי תרו ליה כולי יומא וכו' - אין נראה לאסור, דהתם דבשר בולע החלב משום דאית ביה פילי או כגון שהוא רך כמו שומן ונכנס בו החלב כששרהו בחלב, אבל שיהא טעם הבשר נפלט ע"י שנשרה בחלב זה לא מצינו. ואין זה דומה

¹⁵ ובחגהות סמ"ק סי' ר"ה אות ז' כתב ר"פ: ובשר שנשרה במים יום שלם השיב ר"מ וכו' [והעתיק את דברי מהר"ם שהעתיקו לעיל] ע"י. אולם נראה שהעיקר בדעתו הוא כמ"ש בתוספותיו לפסחים שהאריך בזה וכתב כמה ביאורים ולמסקנא ס"ל שאין כבישה אפילו בפירות וכנ"ל.

ברכת אליהו
(דרשות על פרשת השבוע)
לרב אליהו דוויד הכהן זצ"ל זיע"א
(שיצא לאור לפני כ 250 שנה)

פרשת קרח

(א) בגמרא¹⁷ על פסוק¹⁸ "שָׁמַשׁ יָרַח עֶמֶד וְבִלְה" שמש וירח בזבול מאי בעו, אמרו לפניו רבש"ע אם אתה עושה דין לבן עמרם הרי אנו מאירין, ואם לאו אין אנו מאירין ע"כ, ובכאן הראשונים ז"ל שואלין דמאי סלקא דעתייהו דשמש וירח שאמרו אם אתה עושה דין לבן עמרם אנו מאירין ואם לאו אין אנו מאירין וכו', וכי אינם יודעים שיאמר להם בכבודי לא מחיתם בכבוד בשר ודם מחיתם:

אמנם יובן בהקדים מה שאמרו במדרש בראשית רבה פרשת ט"ל וזה לשונו אָמַר רַבִּי יוֹדָן קוֹבֵעַ אֲנִי לָךְ בְּרָכָה בְּשִׁמוֹנָה עָשָׂרָה, אָבֵל אֵין אֶת יוֹדֵעַ אִם שְׁלֵי קוֹדֶמֶת אִם שְׁלֵי קוֹדֶמֶת, אָמַר רַבִּי אֲחִיזָה בְּשֵׁם רַבִּי זְעִירָא שְׁלֵי קוֹדֶמֶת לְשְׁלֵי, בְּשַׁעָה שֶׁהָיָה אוֹמֵר מִגֵּן אֲבָרָהָם אַחֵר כִּף מַחִיָּה הַמִּתִּים ע"כ:

(ב) ובזה נבין מאי דהוה קשה באיזה סברא הקדים מלכי צדק ברכת אברהם לברכת המקום שאמר "ברוך אברהם לאל עליון וברוך אל עליון"¹⁹, וכן קשה גם כן דבפרק חלק²⁰ אמרינן שכתב מרודך שלמא לחזקיה שלמא לאלהא רבא מאי סבר מרודך שכתב לחזקיה ואחר כך כתב שלמא לאלהא רבא כיון דקרו ליה אלהא רבא וכתב ליה לבסוף וכמו שאמר לו נכוכדנצר:

אמנם כפי מה שהקדמנו אתי שפיר שטען מלכי צדק ומרודך כיון דבתפלה מקדימין ברכת מגן אברהם למחיה מתים, לכן שם שהוא מלכי צדק הקדים ברכת אברהם לברכת המקום, וכן כתב מרודך כתב שלמא רבא לאלהא רבא אחר כך וקודם כתב שלמא לחזקיה, אבל האמת טעו שם ומרודך שהוא רשאי למחול על כבודו ולא אתה, ועוד אעפ"י שבחתימת הברכה הקדים ברכת אברהם למחיה מתים כיון דתחלת הברכה כבר אמר ברוך אתה ה', ולזה ניתנה הכהונה לאברהם ונטלה משם:

(ג) או נאמר באופן אחר ועוד נקדים מה שכתב הרב מהר"ש יפה פרשת ט"ל על מאמר והיה ברכה החמיר הקב"ה בכבוד הצדיק יותר מכבודו, וזה לשונו אין להקשות להא דאמרינן בסדר דברים פרשה י"ח שזרק חיצים על שמש וירח ואמר להם בכבודי לא מחיתם בכבוד בשר ודם מחיתם שהקב"ה מענותותו שלא להקפיד על כבודו כמו על כבוד הצדיק, אבל שמש וירח ראוי שיקפידו לכבוד ה' יותר על כבוד הצדיק ע"כ:

גם אנו נאמר כמו שנענשו שמש וירח לפי שעשו כבוד לבשר ודם יותר מכבוד המקום, כן מלכי צדק על שהקדים ברכת אברהם לברכת המקום נענש משום שהוא יתברך מענותותו הקדים ברכת מגן לברכת מחיה מתים, אבל אתה אינך יכול להקדים:

(ד) ומעתה נחזור למאמרינו דהשמש והירח סברי כיון דמקדימין ברכת מגן לברכת מחיה המתים וגם שהחמיר בכבוד הצדיק יותר מכבודו ולזה היו מאירים דסברי דאעפ"י

הנה הב"י כתב שדברי הרא"ש וראייתו - דברים של טעם הם, ועיקר. וכן נראה מדבריו בשו"ע בס"א שכתב: איסור שנשרה עם היתר מעת לעת בצונן, מקרי כבוש, והרי הוא כמבושל ונאסר כולו וכו'. ואם הוא כבוש בתוך ציר או בתוך חומץ, אם שהה כדי שיתננו על האור וירתיח ויתחיל להתבשל, הרי הוא כמבושל ע"ש. הרי שכל ההבדל בין חומץ להיתר אחר זהו 'בזמן', אבל בעצם האיסור - גם בשאר המשקין נאסר. וכ"כ השו"ג בסוף אות ד', וכתב דהכי נקטינן ע"ש.

אולם לפי מה שהארכנו, נראה דלא מיבעיא במים שרק מיעוט מחכמי אשכנז נקטו שיש כבישה, דאנן לא בעינן למיחש לדעה זו. אלא אפילו בשאר משקין שאינם חריפים או חמוצים או מלוחים - העיקר הוא שאין כבישה בהם אף ביותר מכ"ד שעות, וכדעת רובא דרבוותא, משום שעיקר חילו של הב"י הוא משום ראיית הרא"ש מבשר בחלב, והראשונים האחרים דחו ראייה זו בכמה אנפי. ובפרט שגם מדברי הרמב"ם מתבאר כן, וכן בה"ג שדבריו קבלה. וע"כ העיקר הוא שאין כבישה אלא במלח וחומץ וכן יין ושמן זית ודומיהם, ולא בחלב או במים ודומיהם.

האם כבוש הרי הוא כמבושל מהתורה או מדרבנן

הדרכ"מ ביו"ד סי' ק"ה אות א' הביא מהאיסור והיתר שער ל' אות א' שאיסורו מהתורה וספיקו להחמיר ע"ש. אולם נראה שכ"ז הוא רק לסוברים שכבוש הוא גם בשאר משקים, ולמדו זאת מבשר בחלב, וא"כ יש ראייה שהאיסור הוא מהתורה, דבשאר איסורים אם נכבש מעת לעת אסור 'מהתורה', ובב"ח מותר. אולם לדעת הסוברים שכבוש הוא רק בחומץ וכדומה, ודחו את הראיה מבשר בחלב, דהתם איירי בחם [כמ"ש ר' פרץ] או דהתם איירי בלי הדחה [כמ"ש ר' ברוך], א"כ אין ענין לכבוש כמבושל ואין ראייה דהוי דאוריתא. ועי' מה שציין בזה הדרכ"ט בס' ק"ה אות י"ג. ולפי האמור - כל האחרונים שהביא שם שנקטו שהאיסור הוא מהתורה, זה משום שנקטו כדעת השו"ע שכבישה אסורה בכל משקה, והראיה מבב"ח. אולם לפי מה שהעלנו שכבישה היא רק בחומץ ודומיו - אין הכרח שהאיסור הוא מהתורה. ואדרבה נראה יותר שהוא מדרבנן, כיון שאין מקור לאסור אותו מהתורה.

¹⁷ נדרים לט ע"ב.

¹⁸ חבקות ג, יא.

¹⁹ בראשית יד, יט.

²⁰ סנהדרין צו ע"א.

למד כל צרכו אין התורה נקראת על שמו וכיון שאין התורה שלו אינו יכול למחול על כבודו :

ובזה יבא על נכון שמה שאמרו דקיימי מקמי ספר תורה ולא קיימי מקמי צורבא מרבנן דמשמע דצורבא מרבנן עדיף מיירי בבחור מדקרי ליה צורבא מרבנן וכיון דמיירי בבחור ואינו יכול למחול על כבודו לכך צריך לקום מפניו יותר ממה שקמים מקמי ספר תורה, והא דקאמר מפני לומדיה עומדין מפניה לא כל שכן דמשמע דצריך לעמוד מפני התורה יותר ממה שצריך לעמוד החכם מיירי בתלמיד חכם גדול בתורה דהתורה נקראת על שמו ויכול למחול על כבודו לפיכך אם אין עומדים מפניו יכול למחול להם :

(ז) במדרש אמר קרח לא די שנטל ממני הכהונה אף עשה אותי סבל שנאמר "כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו" ולא היה יודע פרשת פרה ע"כ, והוא תמוה דמפני מה אלו היה יודע פרשת פרה לא היה חולק על משה על מה שעשה לאהרן כהן ועכשיו שלא ידע פרשת פרה נחלק על משה למה עשה לאהרן כהן, ובאיזו טענת נחלק על מה שעשה לאהרן כהן :

אמנם נוכל לומר שעיקר טענתו של קרח על מה שעשה לאהרן כהן הוא כיון שאהרן הוא עשה את העגל וכיצד אהרן יכפר על מעשה העגל והא קיימא לן²⁴ דאין קטיגור נעשה סניגור, ואדרבה צריך היה לעשות כהן לקרח שהוא היה לוי, שבת לוי לא עשו את העגל זו היא טענתו של קרח, והתשובה לזה במה שאמרו בגמרא²⁵ תבא פרה ותקנח את בנה מעשה העגל נמצא דעל ידי פרה נתכפר על מה שעשה אהרן העגל, זהו שאמרו במדרש 'לא די שנטל ממני הכהונה' רוצה לומר שלי ראויה הכהונה יותר מאהרן שהוא עשה את העגל ואני לא עשיתי העגל ונטל הכהונה ממני ונתנה לאהרן זו היא טענתו של קרח, 'ולא היה יודע פרשת פרה' שאלו היה יודע פרשת פרה דהיינו שפרה קנחה על מעשה העגל אם כן ראוי אהרן להיות כהן ולא היה מתרעם קרח על שנטל הכהונה ממנו ונתנה לאהרן כיון שמתכפר מעשה העגל על ידי פרה, וזהו מה שאמרו 'ולא היה יודע פרשת פרה שאלו היה יודע' כלומר שעל ידי פרה נתקן עון מה שעשה אהרן את העגל וראוי לאהרן הכהונה ולא היה קרח נחלק על משה על שעשה לאהרן כהן :

(ח) איתא במסרה "החטאים האלה בנפשותם"²⁶ "החטאים את עמלק"²⁷, להבין הסמיכות קרח לעמלק משום דבעמלק כתיב²⁸ "אשר קרן" וכמו שדרשו רבותינו²⁹ ז"ל שהיו ישראל כשיצאו ממצרים כיורה רותחת ולא היה שום אומה ולשון יכולין ליגע בישראל ובא עמלק וקיריר אותה בפני האומות, כן קרח קיריר את משה שלא היה שום אחד נחלק על משה ובא קרח וקיריר את משה, לכך סמך במסרה החטאים האלה בנפשותם "החטאים את עמלק" לומר כשם שעמלק קיריר את ישראל, כן קרח קיריר את משה :

(ט) במדרש דור הולך ודור בא והארץ לעולם עומדת" אל תהי קורא "דור הולך ודור בא" אלא ארץ הולכת וארץ באה והדור לעולם עומד ע"כ, והוא תמוה מאד והא קחוינן כמו שאמר הכתוב "דור הולך ודור בא והארץ לעולם

שמשתחווים להם לפי שהחמיר בכבוד הצדיק יותר מכבודו, אבל כיון שראו במחלוקת קרח שלא עשה דין לבן עמרם אמרו אם כן אין הקב"ה חולק כבוד לצדיק ולזה אמרו אם אתה עושה דין לבן עמרם אנו מאירים כיון שאתה חולק כבוד לצדיק אם כן מה שמשותפים היו דוגמת חולקין כבוד לצדיק, ואם לאו אין אנו מאירים כיון שאין אתה עושה דין לבן עמרם אם כן נקטינן מהכא דאין חולקין כבוד לצדיק ואם כן שלא כדין משתחווים לנו ולזה אין אנו מאירים, והשיב להם הקב"ה בכל יום ויום כל מלכי מזרח ומערב משתחווים לכם רוצה לומר שכוונתם דוקא לכם ואינם משתחווים לי ולכם דבשלמא אם היו משתחווים לי ולכם יש לכם לומר דהחמיר בכבוד הצדיק אבל עכשיו שמשתחווים לכם לבדכם ולא לי אם כן עושים אתכם אלוהות, ועוד במה שהקדמנו דהוא בעצמו מענותנותו שלא להקפיד על כבודו כמו כבוד הצדיק, אבל שמש וירח ראויין שהם יקפידו על כבוד ה' יותר מכבודם וכמו שהקדמנו וכיון שהכירו בטעותם מכאן ואילך אינם יוצאים עד שיוירו בהם חיצים :

(ה) ובוזה ניחא לתרץ מה שמקשים הראשונים ממאמר למאמר בדברי רבותינו ז"ל על מה שאמרו בגמרא²¹ הני בבלי טפשי דקיימי מקמי ספר תורה ולא קיימי מקמיה צורבא מרבנן, משמע דכבוד צורבא מרבנן עדיף מספר תורה, ובמקום אחר אמרו בגמרא²² מפני לומדיה עומדין מפניה לא כל שכן, משמע שהספר תורה עדיף מצורבא מרבנן מדמייתי שצריך לעמוד מקמי ספר תורה בקל וחומר מלומדיה :

אמנם כפי מה שהקדמנו אתי שפיר דמה שאמרו דקיימי מקמי ספר תורה ולא קיימי מקמי צורבא מרבנן דמשמע דצורבא מרבנן עדיף מספר תורה הוא לפי שמצינו שהחמיר בכבוד הצדיק יותר מכבודו, ומה שאמרו מפני לומדיה עומדין מפניה לא כל שכן דמשמע דכבוד תורה עדיף מתלמיד חכם אנו בדידן צריכין לנהוג בכבוד תורה יותר מכבודינו שהוא מענותנותו חלק כבוד לצדיק אבל אנו חייבים בכבוד התורה יותר :

(ו) או נאמר באופן אחר והוא דיש להקשות עוד וקושיא מתרצה לחברתה ואיכא למידק דלמה במקום אחר שרוצה לעשות כבוד צורבא מרבנן יותר מספר תורה דקאמר דקיימי מקמי ספר תורה ולא קיימי מקמי צורבא מרבנן קאמר צורבא מרבנן משמע דמיירי בבחור, וכמו שאמרו בגמרא דאי צורבא מרבנן דמי לפרצידיא דתותיה קלא כיון דנבט נבט²³, ובמקום אחר דקאמר מפני לומדיה עומדין מפניה לא כל שכן דמשמע דכבוד תורה עדיף מתלמיד חכם קאמר לומדיה ולא קאמר צורבא מרבנן, והוה מבעי ליה למימר בתרווייהו או צורבא מרבנן דמשמע דמיירי הבחורים או לימא בתרווייהו לומדיה דמשמע דמיירי בתלמידי חכמים גדולים ולמה שנה מלשוננו דמקום אחד אמר צורבא מרבנן ובמקום אחד אמר לומדיה דמשמע דמיירי בתלמידי חכמים גדולים :

אמנם יבא הכל לכלל ישוב והוא בהקדים מה שכתבו הראשונים ז"ל דבמקום אחד משמע בגמרא דת"ח יכול למחול על כבודו ובמקום אחר משמע בגמרא שאין תלמיד חכם יכול למחול על כבודו, ותירצו הראשונים ז"ל דתלמיד חכם שהוא גדול בתורה תורתו נקראת על שמו ויכול למחול על כבודו, אבל תלמיד חכם שהוא בחור שעדיין לא

²⁴ ראש השנה כו ע"א.

²⁵ תנ"ס בד"ה מה פרה אדומה מכפרת (מועד קטן כח ע"א).

²⁶ במדבר יז, ג.

²⁷ שמואל א' טו, יח.

²⁸ דברים כה, יח.

²⁹ ראה רש"י שם.

²¹ מכות כב ע"ב.

²² קידושין לג ע"ב.

²³ הגרעין שתחת גושה של קרקע (רש"י תענית ד ע"א).

עומדת" וכיצד אומר אל תהי קורא דור הולך ודור בא אלא ארץ הולכת וארץ באה והדור לעולם עומד :

אמנם יובן במה שאמרו בגמרא³⁰ "עיר קטנה ואנשים בה מעט עיר קטנה"³¹ זה הגוף, עוד נקדים מה שאמרו במדרש קהלת³² וז"ל "אם ימלאו העבים גשם על הארץ יוריקו"³³ אם ימלאו תלמידי חכמים תורה על ישראל יוריקו שנקראו ארץ שנאמר³⁴ "כי תהיו אתם ארץ חפץ" ע"כ :

ובזה יבא על נכון 'ארץ הולכת וארץ באה' דהיינו ישראל שנקראו ארץ כדכתיב "ארץ חפץ", "והדור לעולם עומד" דהיינו השנים דרך משל שנתנו זאת הבאה עלינו לחיים טובים ולשלום אמן כן יהי רצון שהיא שנת התקמ"א כן שנה נחשבת לו לשנה אחת, וכן עשר נחשבת לו לעשר שנים וכן על זה הדרך שהשנה נחשבת לכל אחד ואחד לפי שניו, וזהו מה שאמרו במדרש ודור עומד דהיינו שעומדים השנים ונחשבים לכל אחד ואחד כפי שניו :

(י) או נפרש 'והדור לעולם עומד' על שמי יתברך דכתיב³⁵ "זה שמי לעולם וזה זכרי לדור" ודור לעולם עומד :

גרסינן בגמרא דכתובות דף סה ע"א אמר רבי אבהו מעשה בכלתו של נקדימון בן גוריון שפסקו לה חכמים סאתים יין לציקי קדירה מערב שבת לערב שבת אמרה להם כך תפסקו לבנותיכם, תנא שומרת יבם היתה ולא ענו אחריה אמן, תו גרסינן שם בגמרא דף סו ע"ב אמר רב יהודה אמר רב מעשה בביתו של נקדימון בן גוריון שפסקו לה חכמים ארבע מאות זהובים לקופה של בשמים לבו ביום אמרה להם כך תפסקו לבנותיכם וענו אחריה אמן, ופירש רש"י ז"ל שפסקו לה חכמים שמת בעלה ובאה לבית דין לפסוק לה צריכה מנכסיו לבו ביום לצורך יום אחד ע"כ, אבל התוספות כתבו וזה לשוננו וענו אחריה אמן למעלה לא ענו אחריה אמן שלא היה בעלה חי, אבל כאן שהיה חי ענו אחריה אמן ובעלה הטיל על חכמים שיפסקו לה ע"כ, והרואה יראה דלפי דברי התוספות נחא דלעיל שהיה בעלה מת לכך לא ענו אמן אבל בכאן שהיה בעלה חי לכך ענו אמן, אבל לפירוש רש"י ז"ל דלעיל והכא מיירי ששניהם מתים קשה למה לעיל לא ענו עוד אמן וכאן ענו אמן, ויש לומר דלעולם גם הכא נמי מיירי שמת בעלה כדפרש רש"י ז"ל והיינו טעמא דלעיל לא ענו אמן דלעיל מיירי בשומרת יבם וכמו שאמרו בגמרא תנא שומרת יבם היתה ושומרת יבם צערה יותר מן האלמנה לפי ששומרת יבם צריכה יותר מן האלמנה לפי ששומרת יבם צריכה להמתין עד שיגדל היבם ואינה יכולה לישא אחר, ועוד שמה היבם אינו טוב כאחיו המת ואגודא ביבם, ונמצא צערה יותר מן האלמנה לכך לא ענו אמן אבל האלמנה למי שתמצא היא תנשא ואין צערה כל כך לכך ענו אמן דאעפ"י שימות בעל ביתם כיון שהיתה עשירה כל כך שפסקו לה בכל יום ארבע מאות זהובים לקופה של בשמים קבלו עליהם חכמים שיהיו בנותיהם עשירות כמותה אף על פי שימותו בעליהם מה בכך כיון שיהיו עשירות ישאו אותם מיד לכך ענו אמן, אבל לעיל דמיירי בשומרת יבם שצערה מרובה כדאמרו לכך לעיל לא ענו אמן:

(יא) ועוד יש לומר דלעיל בשביל פסיקת שני סאתים יין אינו כל כך עושר שבשבילם יענו אמן ויהיו בנותיהם שומרו יבם בשביל שיפסקו להם סאתים יין ולכך לא ענו עוד אמן, אבל בכאן שפסקו לה ד' מאות זהובים בכל יום לקופה של בשמים שזה עושר מופלג קבלו עליהם שיהיו בנותיהם עשירות ויפסקו להם בכל יום ארבע מאות זהובים לקופים³⁶ של בשמים ואפילו שיהיו חס ושלום אלמנות לכך בכאן ענו אמן:

(יב) אי נמי יש לומר דלעיל שמת בנו ובאה כלתו כדי לפסוק לה לכך לא ענו אמן, אבל בכאן דמיירי שבאה ביתו ומת חתנו לא איכפת להו כל כך אם ימות חתנם חס ושלום כיון שבתם תהיה עשירה תנשא למי שתמצא לכך ענו אמן בכאן כיון שבתם תהיה בחיים ותהיה עשירה:

(יג) "יקראני ואענהו עמו אנכי בצרה אחלצהו ואכבדהו אורך ימים אשביעהו ואראהו בישועתי"³⁷ יש להבין דהכי הוה ליה למימר "יקרא ואענהו" למה אמר "יקראני", ונראה לע"ד במה שאמרו רז"ל המתפלל על חברו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחלה:

עוד נקדים שהשכינה עמנו בגלות ואנו מתפללים "לא לנו ה' לא לנו כי לשמך תן כבוד"³⁸ והקב"ה צריך לעשות לנו תחילה טובה ואחר כך יעלה שכנית עוזינו מן הגלות זה אומרו "יקראני" רוצה לומר שיתפלל עלי ואענהו שאני מקבל תפלתו, וכי תימא דמה צריך להתפלל עליו יתברך לזה אמר "עמו אנכי בצרה" שהשכינה עמנו בגלות וכיון שאנו מתפללים על השכינה ואנו צריכים לאותו דבר עושה לנו הטובה תחילה זה אומרו "אחלצהו" ממלחמת גוג ומגוג "ואכבדהו אורך ימים אשביעהו" רוצה לומר שנותן לו תשועה תחילה ואחר כך "ואראהו בישועתי" רוצה לומר ישועה שלי ודוק:

(יד) "רצון יראיו יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם"³⁹ יש לדקדק וכי מאחר שאמר "רצון יראיו יעשה" דמשמע קודם שיתפללו וקודם שיאמרו שום דבר עושה להם רצונם, והדר אמר "ואת שועתם ישמע ויושיעם" דמשמע שאחר שיתפללו עושה להם רצונם אבל קודם שיתפללו אינו עושה להם רצונם:

ונלע"ד יובן במה שאמרו בגמרא שהקב"ה מתאוה למפלתן של צדיקים, והכוונה הוא שמן הראוי "רצון יראיו יעשה" דהיינו קודם שיתפללו יתן להם שאלתם אלא בשביל שהקב"ה מתאוה למפלתם של צדיקים בשביל זה אינו נותן להם עד שיתפללו ואחר כך נותן להם שאלתם ודוק:

(טו) "בקראי ענני אלהי צדקי בצר הרחבת לי חנני ושמע תפלתי"⁴⁰ ויש להבין דהכי הוה ליה למימר 'בצר תרחיב לי' להבא כמו שאמר "בקראי ענני". ונראה לעניות דעתי יובן בהקדים מה שאמרו ז"ל פרק שלישי דתענית⁴¹ שמואל גזר

³⁶ צ"ל לקופה.

³⁷ תהלים צא, טו-טז.

³⁸ תהלים קטו, א.

³⁹ תהלים קמה, יט.

⁴⁰ תהלים ד, ב.

⁴¹ שמואל הקטן גזר תעניתא וירדו להם גשמים קודם הנץ החמה כסבורין העם לומר שבחו של צבור הוא אמר להם אמשול לכם [משל] למה הדבר דומה לעבד שמבקש פרס מרבו אמר להם תנו לו ואל אשמע קולו, שוב שמואל הקטן גזר תעניתא וירדו להם גשמים לאחר שקיעת החמה כסבורים העם לומר שבחו של צבור הוא אמר להם שמואל לא שבח של צבור הוא אלא אמשול לכם משל למה הדבר דומה לעבד שמבקש פרס מרבו ואמר להם המתונו לו עד שיתמקמק ויצטער ואחר

³⁰ נדרים לב ע"ב.

³¹ קהלת ט, יד):

³² פרשה יא.

³³ קהלת יא, ג.

³⁴ מלאכי ג, יב.

³⁵ שמות ג, טו.

תענית וכו' משל לעבד תנו לו ואל אראה פניו, פעם אחת גזר תענית לא אתא מטרא משל לעבד וכו' הניחו לו עד שיתמקמק, היכי דמי שבח צבור אמר משיב הרוח נשב זיקא אמר מוריד הגשם אתא מטרא. זה אומרו "בקראי ענני אלהי צדקי" לרמוז חלוקה ראשונה כשאקרא ענני לא מקודם שאקרא יענני מקודם התפלה איני רוצה בזה אלא "בקראי ענני", אמר עוד "חנני ושמע תפלתי" לרמוז על חלוקה שניה שלא תניחני עד שאתמקמק אלא "חנני ושמע תפלתי" במהרה:

(יז) או נאמר באופן אחר קרוב לזה "בקראי ענני" לרמוז חלוקה שניה לא תניחני עד שאתמקמק אלא "בקראי ענני" רוצה לומר כשאקרא תענני מיד זה אומרו "בקראי ענני", אמר עוד "בצר הרחבת לי" כמו חלוקת תנו לו אל אראה פניו ואיני רוצה בזה אלא "חנני ושמע תפלתי" ואחר כך עשה בקשתי לזה אמר "תפלתי" ולא אמר תפלה רוצה לומר "תפלתי" שהתפללתי כבר ואחר כך "חנני" זה אומרו "חנני" לרמוז בשביל "תפלתי" שהתפללתי כבר :

(יז) או נאמר באופן אחר כל המודה בניסו עושין לו נס אחר זה, אומרו "בקראי ענני אלהי צדקי" לפי שאני מודה בנסי שאני מתחלה אומר "בצר הרחבת לי" ואחר כך בהכרח "חנני ושמע תפלתי".

(יח) "לכן שמח לבי ויגל כבודי אף בשרי ישכון לבטח כי לא תעזוב נפשי לשאול לא תתן חסידך לראות שחת תודיעני אורח חיים" ⁴² וכו', ויש להבין כיון שאמר "בשרי ישכון לבטח" וגם אמר "כי לא תעזוב נפשי לשאול" משמע שמובטח לו שלא ירד לשאול דהיינו גהינם אם כן מה צריך תנו לבקש "לא תתן חסידך לראות שחת" כיון שאינו יורד מה אכפת ליה מן הראיה, ועוד מה צריך ליה להתפלל גם כן "תודיעני אורח חיים", מה יש קשר וסמיכות "לא תתן חסידך לראות שחת" ל"תודיעני אורח חיים", אמנם יובן במה שאמרו בגמרא ⁴³ על פסוק ⁴⁴ "נאום דוד בן ישי ונאום הגבר הוֹקֵם" על שהיקים עולה של תשובה, עוד נקדים מה שכתב בספר אספקלריא המאירה ז"ל דף יב ע"ב וזה תורף דבריו הצריך לעניינו שיש שני דרכים לגן עדן האחת הוא פשוט רק המפסיק שם "את להט החרב המתהפכת" ⁴⁵ והוא הגהינם העיקר, ועוד יש דרך אחר עקום ועקלתון ובוזה הדרך מסבבים את להט החרב הנוכח ולא יראו אור גהינם כלל אבל הוא רב הדרך ורחוקה היא מאד מאד וכו', והבעלי תשובה אי אפשר להם לעבור בדרך הפשוט והקרוב כי יפקד עליהם עונם לאמר מה נשתנו אלו מאלו ואף שכבר עשו תשובה מכל מקום איכא מקום לקטרג על כן עוברים דרך עקלתון ודרך רחוק הנוכח ע"כ, ובוזה יבא על נכון שדוד ידע שעשה תשובה גמורה וכמו שאמרו בגמרא שהיקים עולה של תשובה לזה אמר "שמח לבי ויגל כבודי אף בשרי ישכון לבטח כי לא תעזוב נפשי לשאול" דהיינו שלא ארד לגהינם שנקראת שאול לפי דלעיל מיניה כתיב "שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט" דהיינו שלא אשוב לכסלה לכן "שמח לבי ויגל כבודי" וגו' ועל ידי התשובה לא תעזוב נפשי לשאול לגהינם זה פשוט לי ויודע שהולך לגן עדן, אבל על זה היה מתפלל "לא תתן חסידך

כך תנו לו ולשמואל הקטן שבחו של צבור היכי דמי אמר משיב הרוח ונשב זיקא אמר מוריד הגשם ואתא מיטרא (תענית כה ע"ב).

⁴² תהלים טז, ט-יא.

⁴³ מועד קטן טז ע"ב.

⁴⁴ שמואל ב' כג, א.

⁴⁵ בראשית ג, כד.

לראות שחת" דהיינו שלא יוליכו לגן עדן בדרך הקרוב והפשוט ויעבור על גהינם שמתירא מן הקטרוג, אבל יוליכו בדרך הרחוק והעקלתון וכיון שהולך בדרך של העקלתון אם כן צריך להודיע לו את הדרך ולזה אמר "תודיעני אורח חיים" דהיינו שיוודעו דרך גן עדן כיון שהוא עקלתון צריך הודעה לכך אמר "תודיעני אורח חיים" :

(יט) "ויקרא פרעה למשה ולאהרן לילה" ⁴⁶, ויש להבין וכי משה ואהרן לילה שמם, ואי אתא לומר שקרא אליהם בלילה הוה ליה לומר ויקרא פרעה אל משה ולאהרן בלילה :

אמנם יובן במה שאמרו בזוהר שמות ⁴⁷ שעל ידי גבריאל מורידין נשמת הצדיק, ופריך ואי תימא דמלאך הממונה על ההריון לילה שמו ואת אמרת דאיהו גבריאל, ומשני הכי הוא ודאי בגין דאתי מסטרא דסמאלא וכל מאן דאתי מסטרא דשמאלא לילה שמו ע"כ :

ובזה יבא על נכון כיון שראה פרעה מכת בכורות שהיא דין גמור וכל דין מסטרא דשמאלא, וכיון שבאה על ידי משה ואהרן לכך קרא למשה ולאהרן לילה כמו שהקדמנו דעל דאתי מסטרא דשמאלא לילה שמו וזהו "ויקרא פרעה למשה ולאהרן לילה" לומר ש"לילה" שמם :

או נאמר באופן אחר ונאמר בפסוק ⁴⁸ "ויחלק עליהם לילה הוא ועבדיו ויכם" ויש להבין כיון דהיו הוא ועבדיו לשון רבים הוה ליה למימר "ויכם" לשון רבים למה אמר "ויכם" לשון יחיד, אמנם יובן במה שאמרו בילקוט ⁴⁹ על זה הפסוק "ויחלק עליהם לילה" אמר ר' יוחנן אותו מלאך שנודמן לאברהם לילה שמו שנאמר ⁵⁰ "והלילה אמר הורה גבר", רבי יצחק נפחא אמר שעשה לו מעשה לילה שנאמר ⁵¹ "מן שמים נלחמו" וכו' ע"כ:

ובזה יבא על נכון דלכך אמר "ויכם" לשון יחיד לומר שהלילה היה מכה, לרבי יוחנן המלאך ששמו לילה הוא המכה, ולרבי יצחק נפחא שעשה עמו מעשה לילה כיון שהמעשה היה על ידי הלילה לכך אמר "ויכה" לשון יחיד משום דקאי הלילה :

ונחזור לעניין דלכך אמר "ויקרא פרעה למשה ולאהרן לילה" לומר או כרבי יוחנן שהמלאך המכה שמו לילה או כרבי יצחק נפחא שעשה עמו מעשה לילה דהיינו "מן שמים נלחמו כוכבים ממסלותם", לכך פרעה אמר "לילה" כמו באברהם שנלחמו מן השמים וקאמר "ויחלק עליהם לילה", כן בפרעה שאמר "לילה" לומר שמן השמים נלחמו עמו כן יאבדו כל אויביו ה' :

(כ) בפרשת וירא "והוא אחרי" ⁵² פירש רש"י ז"ל הפתח היה אחר המלאך ע"כ, ויש להבין דמה היא כוונת רש"י ז"ל, אמנם כוונתו שנתקשה רש"י ז"ל כמו שהקשו בזוהר דהוה ליה לומר "והיא אחרי" דפשטיה דקרא שקאי אלפניו דכתיב "ושרה שומעת פתח האהל" ואם כן הוה ליה לומר

⁴⁶ "ויקרא למשה ולאהרן לילה" ויאמר קומו צאו מתוך עמי גם אתם גם בני ישראל ולכו עבדו את יהוה פדבדבכם" (שמות יב, לא).

⁴⁷ ואם תאמר, אותו מלאך שהתמנה על רוחות הצדיקים שמו לילה, ואתה אומר ששמו גבריאל? כך הוא ודאי, משום שפא מצד השמאל, וכל מי שפא מצד השמאל כך נקרא (זוהר מתורגם דף יא ע"ב).

⁴⁸ בראשית יד, טו.

⁴⁹ בראשית רמז עג.

⁵⁰ איוב ג, ג.

⁵¹ שופטים ה, כ.

⁵² בראשית יח, י.

והיא אחריו כיון דקאי על שרה, לכן הוצרך לפרש הפתח
היה אחר המלאך לומר דמילת "והוא" קאי על המלאך ולא
על שרה לכך אמר והוא הוא על הפתח או על המלאך :

**שיהיו דברי התורה לעילוי נשמת חמי היקר רבי משה
זהוראי בן רבי שלום זיע"א. ולהבדיל לרפואת משה בן
עדנה ובשמת שיפרה בת ורד.**

הערות/הארות למייל jacovhas@gmail.com יעקב חזן
מהדיר של הספרים "רוב דגן", "שור"ת "אות לטובה" ו"תנא
ושייר פני המים" של הרב יצחק עטיה זצ"ל זיע"א

ריחמ"א ס"ט
עורך ומחבר גליון מריח ניחוח
עפולה ת"ו

גלגול יהודה בן גרים

המצרי שהרג משה רבנו - אחא"ב - ועוד ענינים

הנה יהודה בן גרים מוכר וידוע מענינו של רשב"י זיע"א מסכת
שבת (לג ע"ב), וז"ל:

ואמאי קרו ליה ראש המדברים בכל מקום דיתבי רבי יהודה ורבי
יוסי ורבי שמעון ויתבי יהודה בן גרים גבייהו פתח ר' יהודה ואמר
כמה נאים מעשיהו של אומה זו תקנו שווקים תקנו גשרים תקנו
מרחצאות ר' יוסי שתק נענה רשב"י ואמר כל מה שתקנו לא
תקנו אלא לצורך עצמן תקנו שווקין להושיב בהן זונות מרחצאות
לעדן בהן עצמן גשרים ליטול מהן מכס הלך יהודה בן גרים וסיפר
דבריהם ונשמעו למלכות אמרו יהודה שעילה יתעלה יוסי
ששתק יגלה לציפורי שמעון שגינה יהרג אזל הוא ובריה טשו בי
מדרשא כל יומא הוה מייתי להו דביתהו ריפתא וכוזא דמיא
וכרכי כי תקיף גזירתא א"ל לבריה נשים דעתן קלה עליהן דילמא
מצערי לה ומגליא לן אזלו טשו במערתא איתרחיש ניסא איברי
להו חרובא ועינא דמיא והוו משלחי מנייהו והוו יתבי עד צוארייהו
בחלא כולי יומא גרסי בעידן צלויי לבשו מיכסו ומצלו והדר
משלחי מנייהו כי היכי דלא ליבלו איתבו תריסר שני במערתא
אתא אליהו וקם אפיתחא דמערתא אמר מאן לודעיה לבר יוחי
דמית קיסר ובטיל גזירתיה נפקו חזו אינשי דקא כרבי וזרעי אמר
מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה כל מקום שנותנין עיניהן מיד
נשרף יצתה בת קול ואמרה להם להחריב עולמי יצאתם חיצו
למערכתם הדור אזול איתבו תריסר ירחי שתא אמרי משפט
רשעים בגיהנם י"ב חדש יצתה בת קול ואמרה צאו ממערכתם
נפקו כל היכא דהוה מחי ר' אלעזר הוה מסי ר"ש אמר לו בני די
לעולם אני ואתה בהדי פניא דמעלי שבתא חזו ההוא סבא דהוה
נקיט תרי מדאני אסא ורהיט בין השמשות אמרו ליה הני למה לך
אמר להו לכבוד שבת ותיסיג לך בחד חד כנגד (שמות כ-ח) זכור
וחד כנגד (דברים ה-יב) שמור א"ל לבריה חזי כמה חביבין מצות

על ישראל יתיב דעתייהו שמע ר' פנחס בן יאיר חתניה ונפק
לאפיה עייליה לבי בניה הוה קא אריך ליה לבישריה חזי דהוה ביה
פילי בגופיה הוה קא בכי וקא נתרו דמעת עיניה וקמצוחא ליה
א"ל אוי לי שראיתך בכך א"ל אשריך שראיתני בכך שאילמלא
לא ראיתני בכך לא מצאת בי כך דמעיקרא כי הוה מקשי ר"ש בן
יוחי קושיא הוה מפרק ליה ר' פנחס בן יאיר תריסר פירוקי לסוף
כי הוה מקשי ר"פ בן יאיר קושיא הוה מפרק ליה רשב"י עשרין
וארבעה פירוקי אמר הואיל ואיתרחיש ניסא איזיל אתקין מילתא
דכתיב (בראשית לג-יח) ויבא יעקב שלם ואמר רב שלם בגופו
שלם בממונו שלם בתורתו (בראשית לג-יח) ויחן את פני העיר
אמר רב מטבע תיקן להם ושמואל אמר שווקים תיקן להם ור'
יוחנן אמר מרחצאות תיקן להם אמר איכא מילתא דבעי לתקוני
אמרו ליה איכא דוכתא דאית ביה ספק טומאה ואית להו צערא
לכהנים לאקופי אמר איכא אינשי דידע דאיתחזק הכא טהרה
א"ל ההוא סבא כאן קיצץ בן זכאי תורמסי תרומה עבד איהו נמי
הכי כל היכא דהוה קשי טהריה וכל היכא דהוה רפי צייניה אמר
ההוא סבא טיהר בן יוחי בית הקברות א"ל אילמלי (לא) היית
עמנו ואפי' היית עמנו ולא נמנית עמנו יפה אתה אומר עכשיו
שהיית עמנו ונמנית עמנו יאמרו זונות מפרכסות זו את זו תלמידי
חכמים לא כל שכן ייב ביה עיניה ונח נפשיה נפק לשוקא חזייה
ליהודה בן גרים אמר עדיין יש לזה בעולם נתן בו עיניו ועשהו גל
של עצמות, עכ"ל הגמ'.

ופירש רש"י, וז"ל: בן גרים. בן גר וגירות היה. גל מעצמות. כמת
שנרקב בשרו ונפל מזמן הרבה, עכ"ל רש"י.

התוספות כתבו גירסא שונה בגמרא זו מכח הקושיא של מה
שהביאה הגמ' במועד קטן (דף ט ע"א), וז"ל: ה"ג ר"ת הלך רבי
יהודה בן גרים וסיפר דברים ונשמעו למלכות ויש ספרים שכתב
בהן יהודה ואין נראה לרבינו תם דאמרין בפרק קמא דמועד קטן
(דף ט.) כי הוה מיפטר ר' יהודה בן גרים ור"ש בן חלפתא מר'
שמעון בן יוחי אמר ליה לבריה אנשים הללו אנשי צורה הם זיל
גבייהו דליברכוך מכלל דגברא רבה היה ובסוף שמעתא ל"ג גל
של עצמות בלשון גנאי אלא נח נפשיה, עכ"ל התוספות.

ויוצא לפי דברי התוספות שיהודה בן גרים היה נמנה בין החכמים
כי רשב"י אמר לבנו לקבל ממנו ומעוד תנא ברכה כי אנשים צורה
הם ופירש רש"י שם בד"ה של צורה: כלומר חכמים, עכ"ל. ועל כן
שינו כאן את הגירסא לרבי יהודה בן גרים, ולא יהודה בן גרים. וכן
שינו ממה שכתוב בגירסא בגמרא (לד ע"א) גל של עצמות לנח
נפשיה כי אין לכתוב עליו לשון של גנאי.

ואביא כאן את הגמרא במועד קטן (דף ט ע"א) לתועלת הבנת
הדברים, וז"ל הגמ': ר' יונתן בן עסמי ורבי יהודה בן גרים תנו
פרשת נדרים בי ר' שמעון בן יוחי איפטור מיניה באורתא לצפרא
הדור וקא מפטרי מיניה אמר להו ולא איפטרינו מיני באורתא
אמרו ליה למדתנו רבינו תלמיד שנפטר מרבו ולן באותה העיר
צריך ליפטר ממנו פעם אחרת שנאמר ביום השמיני שלח את
העם ויברכו את המלך וכתוב (דברי הימים ב ז-י) וביום עשרים
ושלשה לחדש השביעי שלח את העם אלא מכאן לתלמיד
הנפטר מרבו ולן באותה העיר צריך ליפטר ממנו פעם אחרת א"ל
לבריה בני אדם הללו אנשים של צורה הם זיל גביהון דליברכוך
אזל אשכחניהו דקא רמו קראי אהדדי כתיב (משלי ד-כו) פלס

שכתב התוספת שהיה איש של צורה והיינו שהיה נמנה בין החכמים וברכתו היתה ברכה גדולה וחשובה ולכן אמר לבנו שיבקש ממנו ומעוד חכם שהיה איתו שיתנו לו ברכה, אך מחמת מה שהיה גלגולו של אחא"ב שהיה מלך בגלגולו הקודם, היה נמשך כל הזמן לצד המלכות ועל כן הלך וסיפר את דבריהם למלכות. ועל כן רשב"י הבין שכעת לתיקונו יש להורגו ע"י הבטת העינים דווקא כי אחא"ב פגע בכבוד חכמים בגלגול העבר ועל כן גם כאן נפגעו חכמים בגינו במה שהלך וסיפר את דבריהם למלכות וגלה רבי יוסי ורבי שמעון ובנו ברחו למערה וכל שאר הסיפור ידוע.

מצאתי בס"ד בספר מידות הרשב"י (לרבי אשר זעליג מרגליות) שהביא בהוספות חדשות לספרו (עמ' ג') וז"ל: בנובלות חכמה (דף קנד ע"ב), וז"ל: רשב"י היה נשמת משה רבנו ע"ה ודורו היה דור דעה כנרמז בזוהר פ' שלח ובכ"מ לכן עשה ספרא דצניעותא ה' פרקים כנגד ה' חומשי תורה שסידר משה רבנו ע"ה, וגם לא לחנם סדרו רז"ל בגמ' מסכת שבת ספור המעשים על רשב"י בברחו מפני הקיסר שאמרו שם שמעון שגינה יהרג, לרמוז על סוד ניצוץ משה שברח מפני פרעה שרצה להרגו וברח מפניו את יתרו שנאמר ויצילני מחרב פרעה והשיג שלימותו אח"כ בסנה, לכן גם הרשב"י השיג שלימותו במערה דלוד, ויהודה בן גרים שסיפר הדברים לפני המלך היה גלגול המצרי שהרגו משה כי באמת ההרוג הרג את הורגיו ולכן רשב"י היב עיניו ביה ועשאו גל של עצמות, וגם במשה רבנו ע"ה נעשה המסירה ע"י הדיבור שנאמר לההרגני אתה אומר וישמע פרעה ויבקש להרוג את משה, עכ"ל.

העולה מדברי קודשו של בעל הנובלות חכמה כי רשב"י ע"ה היה נשמת משה רבנו ע"ה וכי יהודה בן גרים היה גלגול המצרי שהרג משה רבנו ובגלגול העבר נגרם למשה שנרדף בגלל הריגת המצרי וכל זאת ע"י דיבור, ואצל רשב"י נגרם שנרדף על ידי המלכות בגלל דיבור שסיפר יהודה בן גרים את דבריו לפני המלך ויהודה בן גרים היה עצמו גלגול המצרי שהרגו משה רבנו ע"ה.

ויש להקשות היאך חזר אותו מצרי בגלגול יהודה בן גרים והרי משה רבנו ע"ה כשהרגו למצרי נאמר בתורה לפני כן "ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי ויטמנהו בחול", והנה ברש"י ד"ה וירא כי אין איש - כתב, וז"ל: שאין איש עתיד לצאת ממנו שיתגייר, עכ"ל. ובעיקר שפתי חכמים (אות ח) כתב, וז"ל: (מהרמ"ש) דהל"ל וירא כי אין אדם וגו' לפשוטו שפנה כה וכה שהיה מתיירא שלא יראה אותו שום אדם מה לי איש או אשה, לכן פירש איש עתיד להתגייר ע"ד שפירש"י פרשת שלח לך ופרשת דברים אנשים צדיקים ולא לאפוקי נשים ע"ש. וא"ת והא בפרשת אמור פירש"י עצמו על פסוק בתוך בני ישראל מלמד שנתגייר וקאי על בן המצרי דכתיב הכא שהוליד עם שלומית בת דברי וי"ל דבשעה שהרג משה את המצרי היתה כבר מעוברת ממנו אבל היה רואה שאין עתיד לצאת עוד איש ממנו שיתגייר, עכ"ל.

בתרגום יונתן בן עוזיאל על פסוק זה, כתב, וז"ל: ואיסתכל משה בחכמת דעתיה ואתבונן בכל דר ודר והא לא קאים מן ההוא מצראי גבר גיור ולא דעביד תתובא מן בני בנוי עד עלמא ומחא ית מצראי וטמריה בחלא.

מעגל רגלך וכל דרכיך יכונן וכתוב (משלי ה-ו) אורח חיים פן תפלוס לא קשיא כאן במצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים כאן במצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים הדר יתבי וקא מבעי להו כתיב (משלי ג-טו) יקרה היא מפנינים וכל חפצין לא ישוו בה הא חפצי שמים ישוו בה וכתוב (משלי ח-יא) כל חפצים לא ישוו בה דאפילו חפצי שמים לא ישוו בה כאן במצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים כאן במצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים אמרו ליה מאי בעית הכא אמר להו דאמר לי אבא זיל גבייהו דליברכוך אמרו ליה הא רעוא דתזרע ולא תחצד תעייל ולא תיפוק תיפוק ולא תעייל ליחרוב ביתך וליתוב אושפיזן לבלבל פתורך ולא תחזי שתא חדתא כי אתא לגבי אבוא א"ל לא מבעיא דברוכי לא בירכן אבל צעורי צעורן א"ל מאי אמרו לך הכי והכי אמרו לי א"ל הנך כולוה ברכתא ניהו תזרע ולא תחצד תוליד בנים ולא ימותו תעייל ולא תיפוק תעייל כלתא ולא לימותו בנך דליפוקן תיפוק ולא תעייל תוליד בנתא ולא ימותו גובריהו וליהדרו לותין ליחרוב ביתך וליתוב אושפיזן דהאי עלמא אושפיזן וההיא עלמא ביתא דכתיב (תהילים מט-יב) קרבם בתימו לעולם אל תקרי קרבם אלא קברם לבלבל פתורך בבני ובנתא ולא תיחזי שתא חדתא דלא תמות אנתך ולא תנסב אינתתא אחרית, עכ"ל.

ולפי כל הנ"ל נביא כאן מה שכתב בכתבי האר"י זיע"א, לגבי גלגולו של רבי יהודה בן גרים וסוד נשמתו ומדוע אירע לו מה שאירע לו עם רשב"י, והיינו שהלך וסיפר את הדברים למלכות וכן מה שהרגו רשב"י בהסתכלות עיניו.

כתב האר"י בשער הגלגולים הקדמה ל"ו וז"ל: השרשים אשר בהבל בן אדם הראשון, וכו' גם שורש אחר הוא נחור אחי אברהם, ונחלק לשני שרשים, אות נ' של נחור היא שרש אחד, ואלו הם: נחור, אחאב המלך, ינאי המלך, נחום איש גם זו, רבי אלעזר בן עזריא, אלישע אחר, רבי אלעזר בן תדאי, רבי אלעזר הקפר, רבי הלל האמורא, רבי אלעזר בן פדת, רב פרנך, רב בנאה, רב טבלא, בר קפרא, יהודה בן גרים, רב אחא משבחה גאון בעל השאלות, רב אחאי שהזכירוהו בגמרא פשיט רב אחאי, רב נהילאי גאון, עכ"ל.

עוד כתב האר"י זיע"א בשער הגלגולים (שם), וז"ל: גם נחור אחי אברהם נתגלגל באחאב המלך, ולכן עבד עבודה זרה (במתוק מדבש על שענה"ג ביאר, וז"ל: שהיה בשורש נ' של נחור כנזכר למעלה, ולכן עבד עבודה זרה בשביל שהיה גלגול של נחור שעבד עבודה זרה) וזה פירושו: אחא"ב (נוטריקון) א'ח"ו של א'ב'יהם אבינו, ולפי שעבד עבודה זרה נתגלגל ביהודה בן גרים (במתוק מדבש ביאר שגם הוא משורש נחור הנ"ל) והרגו הרשב"י ע"ה בהסתכלות עיניו בו, כנזכר במסכת שבת (דף לד ע"א והובא לעיל), יען שהוא (אחאב) הרג לנבות היזרעאלי (כנזכר במ"א פרק כ"א). עכ"ל.

והנה לפי דברי האר"י זיע"א מובן מה שיהודה בן גרים היה מקורב למלכות כי המלכות היא עבודה זרה ובגלגולו הקודם הוא גם היה קשור לעבודה זרה הלא הוא אחא"ב וכמו שכתב בספר אור הנר לרבי מאיר פאפרש כ"ץ אשכנזי זלה"ה אות י' ערך יהודה בן גרים, וז"ל: יהודה בן גרים נפשו משורש הבל גלגול אחאב. והוא משער הגלגולים הנ"ל. ועל כן נראה שבאמת כעת הוא כמו

ובתרגום ירושלמי על פסוק זה כתב, וז"ל: ואסתכל משה ברוח קודשא בתרין עולימאי והא לית גיורא עתיד למיקום מההוא מצריא וקטל ית מצריא וטמן יתיה בחלא.

ופירוש יונתן כתב, וז"ל: ומ"ש הירושלמי בתרין עולמין פירש הגאון מהר"ד בשני מלכ"י שסביבו ע"פ המדרש. ויותר נראה שהביט שאין צורך בו לשני עולמות לא בעוה"ז ולא בעוה"ב ולא שב, עכ"ל.

ויוצא לפי דברי קודשו שאין הוא שב בגלגול יותר אותו מצרי.

וחשבתי לעצמי שאמנם מאותו המצרי אין יוצא גרים ואין יוצא איש טוב, אבל הוא עצמו כן יחזור בגלגול לתיקון ענינו.

א"ה ריחמ"א: אביא כאן דבר תורה שאמר ידידי היקר הרה"ג ישראל אוחנה שליט"א חסיד חב"ד יקר מעיר עפולה ת"ו, דברים שאמר בחודש סיון ה'תשפ"ו בבית הכנסת "דרכי מאיר" של הרב אשר גבאי שליט"א, ובקשתי ממנו שיעלה אותם על הכתב, ואלו הם:

כאשר יצא רבי שמעון בר יוחאי מהמערה אמר איכא מילתא דבעי לתקוני ולאחר שמטהר את טבריה יצא לשוק, וראה את יהודה בן גרים, אמר עדיין יש לזה בעולם, נתן בו עיניו ועשה אותו גל עצמות, לכאורה רשב"י לאחר 13 שנים הזכר וכולו חסד, כאשר בנו ר"א הוה שורף ורשב"י הוה מסי, אמר לבנו די לעולם אני ואתה, ועוד גם אם רוצה להעניש את יהודה בן גרים לכאורה צריך סנהדרין התראה ועדים.

אלא ידוע מחלוקת רש"י ותוס' האם הגרסה יהודה בן גרים לשיטת רש"י, או רבי יהודה לשיטת ר"ת, וכן רש"י אומר שעשהו גל של עצמות, ור"ת אומר שזה גנאי אלא נתן בו עיניו ונח נפשא, ולכאורה מה נפקא מינא גל של עצמות או נח נפשא, יהודה בן גרים או רבי יהודה בן גרים, אלא ידוע שמגלגלין זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חייב, לפי הסיפור בגמ' מועד קטן דף ג' הסיפור ששלח רשב"י את בנו רבי אלעזר ללכת אצל רבי יונתן בן עסאמי וכן רבי יהודה בן גרים שאמר עליהם אנשים של צורה שלא חטאו אף פעם בברית שלהם וצדיקים גמורים, אם כן לפי זה איך עשהו רשב"י לתלמידו גל של עצמות או נח נפשא אלא צריך לומר שבא ההרוג והרג את ההורג, כאשר הרג קין את הבל בא משה רבינו בגלגול של הבל והאיש מצרי שהרגו משה רבינו הוא גלגולו של קין ולכן משה הורג את ההורג שזה קין שבא בגלגול של איש המצרי, ולאחר מכאן רשב"י בא בגלגול של משה רבינו והאיש מצרי בגלגול של רבי יהודה בן גרים, ולכן כאשר רשב"י רואה את רבי יהודה בן גרים שהוא גלגולו של האיש מצרי אומר עדיין יש לזה בעולם, כלומר התברר שהתיקון שעשה משה רבינו לקין שהתגלגל באיש המצרי עדיין לא נגמר ובא בגלגול של רבי יהודה בן גרים עדיין יש לזה זוהמת המצרי ולכן נתן בו עיניו ונח נפשא, כלומר זה התיקון שלו ולא כמו שאמר רש"י גל של עצמות שזה דבר גנאי וזלזול, וכן הגירסא רבי יהודה בן גרים ולא יהודה בן גרים.

ובהמשך כתוב שאלוהי הנביא בא למערת רשב"י לבשר לו לצאת שאחיה השילוני הוא גלגולו בא ברשב"י, וידוע בגמ' סנהדרין ק"ב כאשר אמר ירובעם בן נבט לאחיה השילוני תן לי הסכמה שאני

יאמר לעם ישראל לעבוד ע"ז רק שיהיה לנו סמכות וחתם לו אחיה השילוני ובא בגלגול של רשב"י לתקן את מה שנתן הסכמה ולכן הוא מתחיל את האדרא ארור אשר יעשה פסל ומסכה, כלומר מתקן את מה שנתן אישור הסכמה לע"ז והכל בא על מקומו בשלום.

ממילא הכל בזכות רבי יהודה בן גרים זכה רשב"י להגיע למערה ולהתעלות ולגלות לנו את הזוהר ול"ג בעומר וזהו הסתכלות מגלגלין זכות ע"י זכאי.

רק בעיני תביט, תביט בגמטריא 421 ועוד 4 אותיות ת' ב' י' ט' 425 תכ"ה 425, לכן משה רבינו הרג את המצרי בשם תכה 425 כ"ל ה'נשמה ת'הלל ר"ת תכה = רבי שמעון בן יוחאי 425.

רשב"י גלגול של אחיה השילוני שנתן את הסכמתו לע"ז, ולכן פתח ואמר ארור אשר יעשה פסל ומסכה.

שבת שלום ומבורך עכ"ל. ודפח"ח.

הרה"ג אלכסנדר אליעזר קנפולר שליט"א
מח"ס אבן יקרה ועוד שא"ס
ברוקלין ניו יורק

דברי תורה לפרשת קרח תשפ"ד

וַיְהִי הָאִישׁ אֲשֶׁר יִבְחַר ה' הוּא הַקֹּדֶשׁ רַב לְכֶם בְּנֵי לֵוִי (טז, ז). פירש רש"י: וקרח שפקח היה מה ראה לשטות זה, עינו הטעתו וכו'. ובספר שיח שרפי קודש כתב וז"ל: שמעתי בשם הה"ק הר"ר דוד מלעלוב זצ"ל שפירש וקרח שפיקח הי' מה ראה לשטות זה להיות פיקח, ועמוק הוא, עכ"ל. ובמקום אחר ראיתי מביאים, שבמשך כל השבת זה היה הדבר תורה היחידי שאמר הרה"ק מלעלוב, והיא פלאי.

ונראה לפרש דבריו הקדושים, בהקדם מה שמבואר בדברי המפרשים (עיין ברמב"ם הלכות דיעות, ובספר אור החיים להחסיד רבי יוסף יעב"ץ זצ"ל, פרק ב' ע"ה⁵³), שיש ב' דרכים להכיר במי שאמר והיה העולם, דרך א' הוא ע"י חקירה להיות פילוסוף ולחקור מציאות ה' ע"י ההתבוננות במהלך החמה והלבנה והכוכבים וכדו', ולראות בכל אלו המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשי בראשית, ועי"ז מכיר שיש רבש"ע. אבל יש עוד דרך ע"י אמונה תמימה ומסורת אבות, וכן על כל דבר ששואלים לאיש ישראל למה עושה כן, התשובה הוא מפני שאביו ואמו עשו כן, ואינו מתחכם. וכנודע ממה ששאלו לאחד מן הצדיקים אם רואה אליהו הנביא בליל הסדר, והשיב לשואלו שאינו רואה אבל הוא מאמין, ומדריגת האמונה השלימה הוא מדריגה גדולה יותר מלראותו בחוש. – וידועים

⁵³ שם כתב שראה בגזירת ספרד שכל אותם החוקרים שעמדו על מחקר האמונה מצד חקירת השכל האנושי המירו את כבודם ביום זעם, והנשים וקלי הדעת שהיתה להם האמונה מצד הקבלה בלבד קדשו את השם הנכבד והנורא, עכ"ד. (והובא בספח"ק בני יששכר אדר מאמר ג' דרוש ב')

הדברים מה שאמר הבעש"ט הק' זי"ע בסוף ימיו, שהוא משאיר את כל המדריגות ומאמין באמונה שלימה ובאמונה פשוטה. ועתה נחזור לפרשתו, דהנה יש להבין למה התחיל קרח להתקוטט על משה רבינו, מפני שחשב בלבו שאינו צדיק אמת, שהרי ראה במעשי המרגלים ובשבוע העבר פרשת שלח שלא הצליח משה רבינו, שהרי חטאו כולם מלבד יהושע וכלב, ועל כרחק שאינו צדיק אמת, רק מנהיג שקר.

וגם דתן ואבירם לא הלכו בתמימות ובאמונה פשוטה, שהרי גם בתחילת מסעם במדבר לא האמינו במה שאמר משה רבינו בשם ה' שלא ישאירו מן המן עד הבוקר מפני שיתעפש ויתהוה ממנו תולעים, ורצו לנסות זאת בעצמם.

אבל מה לא ידעו הם כי הגזירה שישארו בני ישראל עוד ארבעים שנה במדבר היה טובה גדולה למשה רבינו, שלא הוצרך להסתלק מן העולם במהרה, והיה יכול לחיות עוד ארבעים שנה בעולם הזה, וזה שרמז לו השי"ת שלח לך, להנאתך ולטובתך, וזה לא ידע קרח ועדתו.

וזהו כוונת רש"י הק', וקרח שפקח היה, שהיה אויבע"ר חכם, שאם היה הולך בתמימות כדכתיב תמים תהיה עם ה' אלקיך, היה מבין שאין מזה ראייה על גדלותו של משה רבינו, וכתיב (קהלת ז, כ) כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, והיה דן את רבו לכף זכות, ואז היה הכל טוב וישר. וזהו מוסר השכל לדורינו אלה, שלא לחקור ולדרוש אחר רבותיהם על כל צעד ושעל, רק להאמין בה' ובמשה עבדו באמת ובתמים, ולא להיות אויבע"ר חכם, רק לילך בתמימות, ולעבוד את השי"ת בלב שלם.

בס"ד

דברי תורה לפרשת קרח

מה שאמרתי בבית המדרש שלש סעודות פרשת קרח תשע"ד לפ"ק⁵⁴.

טרם לימוד הפרקי אבות בשבתות שבימי הקיץ, המנהג לומר המשנה (סנהדרין פרק י' משנה א') "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא".

והנה המנהג הזה נפוץ בכל תפוצות ישראל, אבל מצינו לקדוש אחד מדבר שמפקפק על המנהג, וכותב שבטעות יסודה, שהיות שבאם יום אחרון של פסח חל להיות בשבת, יש שבתים בארץ ישראל עד חג השבועות (שאצלם אינו יום טוב ויום השבת הוא אצלם אסרו חג), לכן כיון שרצו להחזיק במנהג ללמוד עד שבועות מס' אבות, והיות שיש במסכתא זה רק ו' פרקים ובתוספות הפרק שנו חכמים שהוא מברייתא דקנין תורה, הוסיפו משנה זו והברייתות על זה והיות שהוא פרק האחרון של מס' סנהדרין, שהוא פרק הקודם למס' אבות לפי סידור הרמב"ם שסידר מס' אבות אחר מס' סנהדרין, וזה לומדים בשבת ההוא, ובשבת ההוא מתחילין ללמוד פרקי אבות, ובוזה נשתרבב המנהג שאומרים אותו בכל תפוצות ישראל.

⁵⁴ והוא המשך למה שאמרנו בשבועות הקודמים כמה ביאורים ופירושים במנהג אמירת "כל ישראל" קודם הלימוד בפרקי אבות.

וזה לשונו בספרו עשרה מאמרות (מאמר חקור דין חלק א' פרק י"ט): ומסתברא לן שבדורות הראשונים היו קורין תחלת אותו הפרק בארץ ישראל באסרו חג הפסח שחל בשבת עד סוף מחלוקתם של רבי אליעזר ורבי עקיבא גבי עשרת השבטים, שכלן אסופות מן הברייתות, כמו פרק קנין תורה, ודומה למה שמפטירין בחול המועד של פסח בתחיית המתים דקיימא לן בניסן עתידים לחיות, ומתחילין אבות לשבת הבאה, ולעולם לא היו קורין כל ישראל ומשה קבל כי הדדי, אף על פי שהאחרונים לא דקדקו בכך, עכ"ל וועיין עוד בילקוט הגרשוני למס' אבות שהביא דבריו בטוב טעם וביאור יפה, והאריך עוד בכמה וכמה אנפין מספדה"ק בטעם שקורין קודם הפרק משנת כל ישראל וכו'.

אבל אחים יקרים, היות שאנחנו יודעים שלכל מנהג צריכים למצוא מקור וליתן הסבר לדבר, ובפרט מנהג כזה שהוא נהוג בכל תפוצות ישראל לומר המשנה "כל ישראל" קודם הלימוד בפרקי אבות, בכל שבוע ושבוע, בוודאי שצריכים למצוא תירוץ יפה על זה, וע' פנים לתורה וכפטיש יפוצץ סלע וכו'.

רבותי, התירוץ שעלה בדעתי כעת הוא כך, כי הרי ידוע לכל שמי שהוא ל"ע איש עני ואביון, אינו מתיירא מלהשאיר דלת ביתו פתוח, מפני שיודע ששום אחד לא יבא לגנוב אצלו, שאין מה למצוא אצלו. אבל מי שהוא איש נגיד קצת, שוב סוגר דלת ביתו במנעל ובריח. ומי שהוא עושר וגביר, כבר עושה לו מנעים של ברזל קשים וחזקים, שלא יוכלו להתפרץ אצלו במהרה. אמנם מי שהוא גביר גדול מאוד [א מיליאנער], משלם שיהיה לו "שומר הפתח", שעומד ומשגיח מי המה הנכנסים והיוצאים, ואי אפשר ליכנס רק ברשות. ואנשים גדולים מאוד כדוגמת מלך, יש להם הרבה בני חיל השומרים, וכמו שמצינו אצל שלמה המלך ע"ה (שיר השירים ג, ז) הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב לה מגבורי ישראל.

וזה שאומר לנו התנא, שאם יוקשה בעיניך, הרי עול גדול מוטל על צאוורינו לקיים תרי"ג מצות, ועוד אתה בא עלינו להגיד לנו מוסר אין להתנהג, לדכאינו ולייסרינו, לזה מקדימים לו ואומרים לו, לא כן הוא, אלא הרי עשיר גדול אתה, שהרי יש לך כל כך דברים יקרים, תרי"ג מצות ותרי"ג דרכים להגיע לחיי העולם הבא, ולכן אנחנו רוצים להשגיח עליך שלא לאבדו, ואומרים לו כי "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא", הרי יש לך אוצר גדול, ואם לא נשגיח עליך על כל צעד ושעל, אז תאבד את האוצר הגדול הזה. וזהו הטעם שמקדימים מקודם המשנה של "כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב", להודיע שלכן צריכים לשמור האוצר היקר הזה.

אלכסנדר אליעזר קנאפפלער

נ"ב. וועיין בספר הנפלא "בין פסח לשבועות", דברים יקרים ומנהגים בעניני לימוד פרקי אבות.

בס"ד

דברי תורה לפרשיות שלח-קרח-חוקת תשע"ה לפ"ק
בפרשת שלח (במדבר יד, ל) נאמר, אם אתם תבואו אל הארץ אשר נשאתי את ידי לשכן אתכם בה כי אם כלב בן

יפנה ויהושע בן נון. ולכאורה מפסוק הזה יוצא, שהשי"ת כבר רמז שמשה רבינו ואהרן הכהן לא יכנסו לארץ, שהרי הזכיר רק כלב בן יפנה ויהושע בן נון [הגם שיש לדחות קצת]. והנה בפרשת חוקת עה"פ (במדבר כ, יב) יען לא האמנתם בי להקדישני, פירש"י גילה הכתוב שאלולי חטא זה בלבד היו נכנסין לארץ, כדי שלא יאמרו עליהם כעון שאר דור המדבר, שנגזר עליהם שלא יכנסו לארץ, כך היה עון משה ואהרן. והלא (במדבר יא, כב) הצאן ובקר ישחט קשה מזו, אלא לפי שבסתר חסך עליו הכתוב, וכאן שבמעמד כל ישראל, לא חסך עליו הכתוב מפני קדוש השם, עכ"ל. נמצא דאם לאו החטא דמי מריבה היה משה רבינו נכנס לארץ ישראל, והרי בפרשת שלח עוד לפני חטא הזה כבר רמז לו השי"ת שלא יכנס לארץ ישראל.

ויתירה מזו קשה, דהנה בסוף פרשת שמות (ו, א) כתיב ויאמר ה' אל משה עתה תראה אשר אעשה לפרעה כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם מארצו, ופירש"י, הרהרת על מדותי, לא כאברהם שאמרתי לו (בראשית כא, יב) כי ביצחק יקרא לך זרע, ואחר כך אמרתי לו (שם כב ב) העלהו לעולה, ולא הרהר אחרי, לפיכך "עתה תראה", העשוי לפרעה תראה, ולא העשוי למלכי שבעה אומות כשאביאם לארץ, עכ"ל. ומקור הדרש הוא במדרש רבה (פרשה ה' סימן כ"ג), וז"ל המדרש: ויאמר ה' אל משה עתה תראה אשר אעשה לפרעה, במלחמות פרעה אתה רואה, ואין אתה רואה במלחמות של ל"א מלכים שיעשה בהן נקמה יהושע תלמידך, מכאן אתה למד שנטל משה עכשיו את הדין שלא יכנס לארץ, עכ"ל. הרי שלך לפניך שכבר במצרים נגזר עליו שלא יכנס לארץ, ומאי האי דקאמר אח"כ שאז נגזרה עליו הגזירה.

ועיינתי במפרשים, וראיתי שהגאון המהר"ל מפראג ז"ע עמד בזה בספרו גור אריה עה"ת (סוף פר' שמות), וז"ל: בכאן משמע דעתה בא עליו העונש שלא יכנס לארץ, ולעיל משמע דאף בלא חטא לא היה נכנס, שאמר (לעיל ד, יג) "שלח נא ביד תשלח", אין אני סופי להכניסם לארץ (רש"י שם), ובפרשת חוקת (במדבר כ, יב) מוכח דהיה בשביל חטא מי מריבה, ובפרשת בהעלותך (שם י, כט) משמע שהיה סובר משה רבינו עליו השלום עדיין שיכנס לארץ, שאמר "נוסעים אנחנו אל המקום" (קושיית הרא"ם), הכל מבואר בפרשת בהעלותך (במדבר י, כט) ובפרשת חקת (שם יב, כ), עכ"ל⁵⁵.

⁵⁵ וכן הקשה בפירוש רבינו חיים פלטיאל (סו"פ שמות), וז"ל: וא"ת א"כ משמע שמפני עון זה לא נכנס לארץ, והלא לא נגזר עליו רק על מי מריבה. ותמ"ה דזה היה יכול לבטל בצדקה ומעשים טובים והתם היתה שבועה ולא היה יכול לבטל בצדקה ובמעשים טובים אף על גב דעשה צדקה דכתיב צדקת ה' עשה, עכ"ל. ובפירוש הריב"א עה"ת (שם) כתוב לאמר: וקשיא בפר' חוקת פ"י יען לא האמנתם בי, זה לשונו, למד הכתוב שאלמלא מפני חטא זה בלבד גרם לו למשה שלא יכנס לארץ. וי"מ דודאי עון ה'ילמה הרעות' גרם לו שלא ראה בנקמת מלכי ז' אומות כשנכנסו ישראל לארץ, אבל מ"מ לא נגזר עליו שלא ליכנס לארץ רק בעון מי מריבה בלבד, עכ"ל. וכן האריך בזה המזרחי (שם), וז"ל: אין זה סותר מאמר (במדבר כ, יב) "יען לא האמנתם בי להקדישני וגו'" לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ, דמשמע שלולי אותו החטא היו מביאים את ישראל אל הארץ, כי יתכן שהיו מביאים אותם אל הארץ, אבל לא היה זוכה לראות העשוי למלכי שבע אומות, שהיה מת קודם מלחמתו. וכן כתב רש"י גבי "יען לא האמנתם - גלה הכתוב שאלו לא חטא זה היו

והנה בפרשת קרח כתיב (במדבר טז, ד) וישמע משה ויפול על פניו, ופירש"י שם וז"ל: מפני מחלוקת שכבר זה בידם סרחון רביעי, חטאו בעגל (שמות לב, יא) ויחל משה, במתאוננים (במדבר יא, יב) ויתפלל משה, במרגלים (שם יד, יג) ויאמר משה אל ה' ושמעו מצרים, במחלוקתו של קרח נתרשלו ידיו. משל לבן מלך שסרח על אביו ופייס עליו אוהבו פעם ושתים ושלש, כשסרח רביעית נתרשלו ידי האוהב ההוא. אמר עד מתי אטריח על המלך, שמא לא יקבל עוד ממני, עכ"ל.

וכדי ליישב כל חמירא, נראה לפי לפרש בהקדם דברי הספר 'משען המים' (פר' שלח), שהביא דברי רש"י בפר' קרח עה"פ וישמע משה ויפול על פניו, וז"ל: מפני המחלוקת, שכבר זה בידם סרחון רביעי, חטאו בעגל (שמות לב, יא) ויחל משה, במתאוננים (במדבר יא, יב) ויתפלל משה, במרגלים (שם יד, יג) ויאמר משה אל ה' ושמעו מצרים, במחלוקתו של קרח נתרשלו ידיו. משל לבן מלך שסרח על אביו ופייס עליו אוהבו פעם ושתים ושלש, כשסרח רביעית נתרשלו ידי האוהב ההוא. אמר עד מתי אטריח על המלך, שמא לא יקבל עוד ממני, עכ"ל רש"י. וביאר דזהו פשוט לפימ"ש חז"ל במס' יומא (פו): תניא רבי יוסי בר יהודה אומר, אדם עובר עבירה פעם א' מוחלין לו ב' מוחלין לו ג' מוחלין לו ד' אין מוחלין לו שנאמר (עמוס ב) כה אמר ה' על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו, ואומר (איוב לג) הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר, מאי ואומר וכי תימא הני מילי בציבור אבל ביחיד לא, תא שמע הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר. והרמב"ם (פ"ג מהלכות תשובה ה"ה) כתב לחלק בין יחיד לציבור, דביחיד עון שלישי נחשב ובציבור עון רביעי, וכתב שם בבסוף משנה דגירסת הרמב"ם היה בגמ' לחלק בין יחיד לציבור, והראב"ד לא היה גורס כן, יע"ש.

נמצא דביציבור יכולים לבקש ולבקש ולחזור ולבקש עד ג' פעמים, ובפעם הרביעי נתרשלו ידיו ואין הפירוש שאי אפשר לבקש עוד, כי בוודאי יכולים להמשיך ולבקש, רק שאין יכולים לפעול בקלות כל כך, אמנם יש מקום לומר דכל זה הוא רק בסתם בני אדם, אבל בצדיקים, שהקב"ה מודקדק עליהם כחוט השערה, וכמו שאמרו חז"ל במס' בבא קמא (דף נ). על הפסוק (תהלים נ, ג) וסביביו נשערה מאד, מלמד שהקדוש ברוך הוא

נכנסים בארץ, כדי שלא יאמרו וכו', אבל לא שהיה רואה העשוי למלכי שבע אומות. ומה שכתב רש"י גבי (ד, יג) "שלח נא ביד תשלח - ביד אחר שתרצה לשלח, שאני אין סופי להכניסם לארץ", אף על פי שעדיין לא נגזרה עליו לא הנזרה הזאת ולא גזרת מי מריבה. יש לומר, שידע זה בנבואתו שרמז לו הקדוש ברוך הוא על זה קודם שליחתו לפרעה, כדאיתא באלה שמות רבה (שמות רבה ב, ה). ומה שכתב בפרשת בהעלותך (במדבר י, כט) גבי "נוסעים אנחנו - מפני מה שתף משה עצמו עמהם, שעדיין לא נגזרה גזרה עליו וכסבור שהיה נכנס", דמשמע שעד שנגזרה עליו גזרת מי מריבה, אף על פי שכבר נגזרה עליו גזרת "עתה תראה", עדיין היה סבור שיכנס, ולא שידע בנבואתו שלא יכנס. יש לומר, שלא הודיעוהו בנבואתו רק שלא יכניסם כמו מנהיג, כדמשמע מלשון "אני אין סופי להכניסם", והיה סבור שלפחות יכנס שם כאחד משאר העם, ולפיכך שתף עצמו עמהם ואמר "נוסעים אנחנו". וההיא דשמות רבה דקאמר גבי "עתה תראה - מכאן אתה למד שנטל משה את הדין שלא ליכנס לארץ". צריך לומר, דמייירי בכבוש הארץ, כאילו אמר שלא ליכנס עמהם בכיבוש הארץ, דהיינו מלחמת שלשים ואחד מלכים דקאמר ברישא וכו', עכ"ל. [ועוד האריך בזה דרכו הטוב, עיין עליו].

מדקדק עם סביביו אפילו כחוט השערה, אף בפעם הג' יש כבר התרשלות הידים.

ויש להוסיף על זה מה שדרשו חז"ל במס' יומא (דף פז.) על הפסוק (במדבר כ, ב) יען לא האמנתם בי, טוב להם לצדיקים שאין נושאים להם פנים בעולם הזה, טוב לו למשה שלא נשאו לו פנים בעולם הזה שנאמר יען לא האמנתם בי להקדישני, הא אילו האמנתם בי עדיין לא הגיע זמנם ליפטר מן העולם.

והנה כאן אצל משה רבינו כבר היה ג' סריונות: הא' מה שהרהר אחר מדותיו של הקב"ה ואמר "למה זה שלחתיני" (והוא הנאמר בפר' שמות), הב' היה מה שאמר אצל השליו (במדבר יא, כב) הצאן ובקר ישחט להם וגו' כנ"ל וועיין שם במזרחי שכתב דנראה מדברי רש"י ז"ל שזה החטא גדול משל מי מריבה, והג' היה בחטא מי מריבה שאמר שמעו נא המורים (והוא הנאמר בפר' חוקת), וכיון שזה היה הסרחון הג' שיש רשלון ידים, נזכר שעל חטא הוא שלא נכנס לארץ.

משא"כ אצל בני ישראל שההתרשלות בא רק בפעם הרביעי, נאמר "וישמע משה ויפול על פניו", דאצלם יכולים לבקש עד ג' פעמים, אבל כאן כבר היה הסרחון הרביעי, לכן נתרשלו ידיהם.

ולפי זה יתיישב כל הדקדוקים הנזכרים, דלכאורה קשה דבפרשת שמות מבואר כבר שלא יכנס לארץ, וגם בפרשת שלח כבר יש רמז שלא יכנס לארץ, וגם קשה למה בפרשת חוקת צריך להביא טעם חדש שלא יכנס לארץ, והרי כבר נגזרה הגזירה מקודם, אבל לפי דברינו אתי שפיר הכל על נכון, דבאמת מפני החטא הראשון כבר הגיע העונש שלא יכנס לארץ, אבל כיון שהיה רק הפעם הראשון היה יכול להסיר הגזירה, וכן בפעם השני, משא"כ כאן בחטא מי מריבה שכבר היה הסרחון השלישי, ואצל הצדיקים הקב"ה מדקדק אצל הצדיקים כחוט השערה, לכן נתרשלו ידיהם, ודו"ק.

שיעור ב"פרקי אבות" שלמדתי ברבים פרשת ואתחנן

תשע"ה

בביהמ"ד אוהל יעקב בק"ק סיגעט – לפני תפילת מנחה⁵⁶

בשיעור הקודם שלמדנו כאן, דקדקנו עשרה דקדוקים במשנה ד"כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא", וכעת נוסיף לשאול עוד דקדוק אחד, דהנה בגמרא לימוד פרקי אבות נוהגים לומר המשנה (מכות פרק ג' משנה ט"ז) רבי חנניה בן עקשיא אומר רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות שנאמר (ישעיה מ"ב) ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר. ומקשים העולם, שהרי לידיד טוב ואוהבו מחפשים איך יכולים להקל מעליו ולא להחמיר עליו, וא"כ מהו פירוש הדברים שהשי"ת אוהב אותנו ורוצה לזכותינו "ולפיכך" הרבה להם תורה ומצוות, וצריך ביאור.

ויש ליישב בהקדם מה שהארכנו בספרינו אבן יקרה עה"ת, וכאן נעתיק רק בקוצר אמרים, דהנה בעשרת הדברות בפרשת יתרו כתיב (שמות כ, יא): "כִּפְדֹּת אֶת אֲבִיךָ וְאֶת אִמְךָ לְמַעַן יֵאָרְכוּ יְמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ", ואילו

בפרשת ואתחנן (דברים ה, טו) כתיב: "כִּפְדֹּת אֶת אֲבִיךָ וְאֶת אִמְךָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹהֶיךָ לְמַעַן יֵאָרְכוּ יְמֶיךָ וְלַמַּעַן יֵיטֵב לָךְ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ", וכשנדייק נראה שיש שם הוספה של ג' תיבות "וְלַמַּעַן יֵיטֵב לָךְ", וכל המפרשים נלאו לבאר השינוי הזה, ויש ע"ז המון תירוצים.

ויש לדקדק עוד, במה דכתיב בעשרת הדברות שבפרשת ואתחנן (דברים ה, יד) וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּצִאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיָד חֲזָקָה וּבְזֵרַע נְטוּיָה עַל כֵּן צִוָּה ה' אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת, הרי דשמירת שבת הוא זכר ליציאת מצרים, ואילו בפרשת יתרו כתיב (שמות כ, י) כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֶת הַיָּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּם וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל כֵּן בִּרְךָ ה' אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ, הרי דשמירת שבת הוא זכר לבריאת העולם, ולכאורה הוא סתירה מיניה וביה, וכבר עמד בזה הרמב"ם בספרו עה"ת, וגם אני בעניי הארכת מזה בספרי אבן יקרה עה"ת.

והנה יש ליישב כל זה בהקדם מה שנדקדק עוד, במה דכתיב במצות בשילוח הקן (דברים כב, ז) כִּי יִקְרָא קֹן צִפּוֹר לְפָנֶיךָ בְּדֶרֶךְ בָּכָל עֵץ אוּ עַל הָאֶרֶץ אֲפֻרְחִים אוּ בִּיצִים וְהָאֵם רֹבֶצֶת עַל הָאֲפֻרְחִים אוּ עַל הַבִּיצִים לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים, שֶׁלֹּחַ תִּשְׁלַח אֶת הָאֵם וְאֶת הַבָּנִים תִּקַּח לָךְ לְמַעַן יֵיטֵב לָךְ וְהֵאֲרַכְתָּ יָמֶיךָ, ויש אומרים דלא זו אף זו קטני, דמצות כיבוד אב ואם הוא גדול כל כך, שלא רק שנותנים ע"ז שחר לעולם הבא, רק נותנים ע"ז שחר גם בהאי עלמא, דלמען יאריכון ימך, הכוונה לעולם הבא, וכמו שאמרו חז"ל במס' חולין (דף קמב.) ובמס' קידושין סוף פרק קמא (דף לט.) דהכוונה ליום שכולו ארוך, ואילו למען ייטב לך יש לומר שהכוונה הוא לעולם הזה.

ולעניינינו יש לומר באופן אחר, דהרי ידוע דמצות כיבוד ואב ואם הוא מצוה שכליות, אשר אף בלי ציווי התורה היינו יודעים זאת מעצמינו מסברת השכל, כי ההורים הן המזה שנותנים לך כל טוב, כל היום וכל הלילה, ומעמידים בשבילך אכילה ושתיה ולינה, וכל מה שתמצא, ולהבדיל אלף אלפי אלפים גם "נארמאלע גוי" (אם יש דבר כזה) מבין שיש לכבד את הוריו. והנה השכר לכיבוד אב ואם הוא אריכות ימים, הן בעוה"ז והן בעוה"ב, והוא מדה כנגד מדה, שע"י שמכבד הוריו גורם להם אריכות ימים ושנים עד זקנה ושיבה דשנים ורעננים, ולכן גם הוא יהיה לו אריכות ימים ובניו יכבדו אותו, וכל זה הוא מלבד השכר הצפון וגונו לעולם הבא. ולכן כתיב בעשרת הדברות (הב' בפר' ואתחנן) כפל הלשון, "למען יאריכון ימך ולמען ייטב לך", כי לא זו אף זו קטני, שמי שמכבד את אביו ואמו, לא זו בלבד שיהיה לו אריכות ימים בעוה"ז, אלא יהיה לו ג"כ לעוה"ב.

ולזה השי"ת שרצה להטיב לנו עם בני ישראל, שאנחנו "סגולה מכל העמים", הודיענו שאפילו על מצות שכליות שממילא היה עלינו לקיימן, אפילו הכי נותן לנו ע"ז שחר בעולם הזה ובעולם הבא. וזהו שרמזה לנו התנא, רצה הקב"ה לזכות את ישראל "לפיכך" הרבה להם תורה ומצוות, היינו שריבה בכלל המצוות גם מצות שכליות שממילא היינו

⁵⁶ עם קצת שינויים והוספות בעת הכתיבה.

מקיימים אותם, וגם אלו הכניס בתוך מנין התרי"ג מצות, כדי שנקבל ע"ז שכל לעולם הבא, ופירותיהם גם בהאי עלמא. ולפי זה יש לשלב המשנה שאומרים קודם הלימוד פרקי אבות והמשנה שאומרים אח"כ בגמר הלימוד, וכמו שאמרנו בשבועות הקודמים, שע"י השבת יש לנו חלק של עולם הבא גם בעולם הזה, וזהו "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא" ע"י מצות כיבוד אב ואם, ומלבד עולם הבא יש לנו גם כן הטבת הימים גם בעוה"ז, ו"לפיכך הרבה להם תורה ומצות", מצוה שכליות, שנכלל בזה מצות כיבוד אב ואם, שע"ז מבקלים שכר בשני העולמות.

אמנם בא התורה לומר לנו, כי לא זו בלבד כשהוא מצוה שכליות יקבלו שכר בזה ובבא, אלא אף כשלא תבין כלל ענין המצוה וסודה, והוא חק בלי טעם, וכמו מצות שילוח הקן, שגם בזה נאמר "למען ייטב לך והארכת ימים", והובטח ע"ז להטבה מיוחדת, שלא תחשוב שהוא אכזריות ולא תקבל ע"ז שכר, אלא אדרבה רחמים הוא, ותקבל עבור זה הטבה יתירה מדה כנגד מדה, וגם אריכות ימים, להיפוך ממה שאתה מבין. וכמו שאומרים אצל "שיר היחוד" בליל כל נדרי, בזה הלשון: אין חקר לגדלתך, ואין מספר לתבונתך, ומה אַערוף ולא ידעתי מה, היכול איכל דבר מאומה, כי אין חקר לגדלתו, וגם אין מספר לתבונתו, חכם לבב הוא מי כמוהו, שגיא כח לא מציאנוהו, עושה גדולות ורב נוראות, גדול אתה ועושה נפלאות, עד אין מספר ועד אין חקר, ולא נודע כי לא יחקר, איזו עין אשר תעידך, ואיזה פה אשר יגידך, חי לא ראך ולב לא ידעך, ואיזה שבח אשר יציעך, גם משרתך לא ראך, וכל חכמי לב לא מציאו, אתה לבדך מכיר שבחך, ואין זולתך יודע כחך, ואין יודע בלעדך, שבחות ראיות לכבודך, אין תבונה כתבונתך, אין גדלה כגדלתך, כי מאד עמקו מחשבותיך, וגבהו דרכי ארחותיך, אין חכמה אשר תדעך, ואין מדע אשר יגיעך, ולא ישיג אותך כל מדע, ואין שכל אשר יבין וידע.

ויעזור השי"ת שבזכות קיום "מצות כיבוד אב ואם" כראוי יהיה לנו אריכות ימים ושנים, וכל האנשים הצריכים ישועות ורפואות, יגן עליהם ועל כל אחד ואחד הזכות של קיום מצות כיבוד אב ואם בזה ובבא, עד ביאת משיח צדקינו במהרה ובימינו אמן ואמן.

דברי תורה לפרקי אבות – מה שחידשתי בשב"ק פרשת

פינחס תשע"ט לפ"ק

איתא במשנה ריש פרק חלק במסכת סנהדרין (פרק י' משנה א') כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא שנאמר (ישעיה ס') ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ וכו'. וכבר עמדנו בזה כמה פעמים למה אמרו "יש להם" ולא "יהיה" להם, דלשון "יש" משמע שכבר יש לו, ולכאורה טפי הול"ל "יהיה" לו, דהיינו לפי רוב מצוות ומעשים טובים יקנה לעצמו חלק לעולם הבא. גם מלת "יש" משמע שהוא אוהו מעצמו כ"יש", ומדת הגאווה צריך להתרחק ממנו עד קצה האחרון.

וחשבתי לומר על פי מה ששמעתי שפעם נפגש ליטוואק עם חסיד לפונדק אחד, והחסיד ראה שהליטוואק שבור ורצוץ מאוד, וידבר על לבו ויאמר לו הרי כתיב (משלי יב, כה) דאָגָה

בִּלְבַּב אִישׁ יִשְׁחָנָה, ואמרו חכמינו ז"ל (יומא עה., סוטה מב.; ועוד) ישיחנה לאחרים, ואמור נא לי למה אתה שבור כל כך. ויען הליטוואק ויאמר לו, מדוע לא אהיה מאוכזב, מאחר שכל ימי חיי עבדתי עבודה קשה כדי שאתגדל להיות "גדול", ולאחר כל ההשקעה כמעט ולא הצלחתי כלום. ויען החסיד ויאמר לו "איי ביסטע א בטלן" ובטלן אתה, והרי אני כל ימי חיי הנני עובד להיות "עפר ואפר", וגם אני לא הצלחתי, ועדיין אני מרגיש עצמי כ"יש", והדברים נפלאים קולעים אל השערה.

וקודם שנבוא לכלל ישוב, נקדים עוד מה שידוע שאמר מרן הדברי חיים מצאנו זי"ע לעת זקנותו, כי בהיותו אברך חשב שיתקן את כל העולם עולם, ואח"כ בבואו בימי הבינים חשב שיתקן עכ"פ את בני עירו, ואח"כ כשנעשה מבוגר יותר, חשב שעכ"פ יתקן באי ביהמ"ד שלו, ואח"כ חשב שעכ"פ בני משפחתו, וכעת לעת זקנותו אמר שהלואי שיתקן עכ"פ את עצמו וומי יבוא בסוד קדושים].

וזהו כוונת התנא, שבא לומר אם אתה רוצה לידע מי יש לו חלק לעוה"ב, היינו מי שחושב שהוא עדיין "יש" ולא הגיע עדיין לבחינת עפר ואפר, והוא שבור ורצוץ ואינו מתגאה, אדרבה כל ימיו עובד שלא יהיה "יש", אלו יש להם חלק לעולם הבא, כיון שאינו מחזיק את עצמו בגיאות, אבל אותן המתגאים, עליהם אמרו חז"ל (סוטה ה.) שהקב"ה אומר אין אני והוא יכולים לדור בעולם. אבל מי שכל מאוייו ורצונו להיות "כולם" [גארינישט], וכמו שאיתא בשם צדיקים דמאז שנולד יש לעבוד איך למות, אדם זה יש לו חלק לעוה"ב.

בס"ד

פרקי אבות (פ"ה מי"ח)

כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו וכו'. י"ל עפ"י דברי חז"ל (ברכות ל"ה) הרבה עשו כר' שמעון בן יוחאי ולא עלתה בידן וכו', דבאמת יש לתת טעם דלמה לא עלתה בידן, הלא אמרו חז"ל (שבת ק"ד.) הבא לטהר מסייעין אותו וכו', ומה זה לא עלתה בידן. אמנם כבר אמר החכם מכל אדם (קהלת ז, ט"ז) אל תהי צדיק הרבה וגו', וזהו מחמת כי אי אפשר לו לאדם להתחסד ולשפר מעשיו בפעם אחת, וע"כ כיון שרוצה הכל בפעם אחת, גם מעט לא ישיג, כמו ששנו רבותנו ז"ל (ר"ה ד, סוכה ה.) תפסת מרובה לא תפסת, תפסת מועט תפסת וכו'. וכבר כתבו ספרי המוסר, וכן כתב בס' חרדים והמשיל את הדבר לאילן גדול, אשר אם רוצים להטותה לצד אחד זאת אי אפשר מחמת עובה, רק צריכין לאחוז ולמשוך ענף אחד, ועי"ז נמשך כל האילן כולה. כן הוא בעבודת השי"ת, אי אפשר לאחוז ולקיים הכל בפ"א, רק צריך לאחוז ולהדר לקיים מצוה אחת, ועי"ז באין לקיים את כל התורה כולה. וכן הדבר עם זכוי הרבים, כי אי אפשר לו לאדם להיות שתדלן בכל מקצועות הצדקה והחסד, כי צריכי עמך ישראל מרובין הן, ואם תרצה לעשות הכל, לא תוכל לו, כי נבול תבל גם אתה ורק חרס יעלה בידך. לפיכך עליך להשכיל ולאחוז במקצוע אחת, לעשות בעד הציבור ולזכות את הרבים, ומקצוע הזאת תעשה בשלימות בכל פרטי ודקדוקי, למען ה' ותורתו, ובלתי לה'

תורה, א"כ מה זה תלוי אם באים אליו או לא, והול"ל שעסוק כל היום ללמוד עם התלמידים מן הבוקר ועד הערב⁵⁷.

מדור מכתבים למערכת

הרה"ג כפיר ברוך מבורך דדון שליט"א מבשרת ציון

בעזה"י שלהי סיון המוכתר בכתר תורה התשפ"ו

כבוד מעלת הרב מלא בתורה וגדולה, לו נאווה תהילה,

הרב גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מעיה"ת רחובות יע"א

רוב שלום טובה וברכה,

ראה ראיתי לכת"ר שעסק בטעם אמירת "שלום עליכם" ג' פעמים בליל שבת, והשיבון הרבנים הגאונים שליט"א בספר גם אני אודך מתשובות הרב ריחמ"א ח"י"א (עמ' רנ"ב), וגם אני אודך מתשובות הרב סגל ח"ה (סימן ט"ו), וגם אני אודך הרב חליוה חכ"ב (סימן ו'). ודפח"ח. ובס"ד אמרתי אענה חלקי גם אני.

והנה ידוע ששני מלאכים מלוים את האדם בכל יום (ברכות ס:), וכן שני מלאכים מלוים את האדם בליל שבת לביתו (שבת קי"ט:), ובספרי חסידות מובא על שני המלאכים המלוים בכל יום ובליל שבת, שיש מלאכים של יום חול ומלאכים של שבת, ומלאכים של חו"ל ומלאכים של ארץ ישראל, ובשבת באים מלאכים של שבת שהם מלאכים של ארץ ישראל ומקבלים את פניהם, באמירת "שלום עליכם", ונפרדים ממלאכי יום חול שהם מלאכי חוץ לארץ, (ראה שפת אמת על התורה פרשת ויצא שנת תרס"א, ושו"ת שם משמעון פאלאק סימן י"ד, ואביר הרועים אות שע"ג בשם אבני נזר, ושם משמואל ח"א פרשת חיי שרה שנת תרע"ו ופרשת ויצא שנת תרע"ה, וסנדר נהורא השלם עיון תפילה ליל שבת).

ועל פי זה יש לומר בדרך צחות, שעל כן מנהג ישראל לומר שלוש פעמים "שלום עליכם", פעם אחת כנגד מלאכים של יום שבת ופעם שניה מלאכים של יום חול, והפעם השלישית כנגד אנשים מבולבלים שיודעים שיום שבת

⁵⁷ ובספרי יום שכולו שבת, הבאתי דברי המדרש ילקוט (שמעוני, ריש פרשת ויקהל, רמז ת"ח): ויקהל משה, רבותינו בעלי אגדה אומרים מתחלת התורה ועד סופה אין בה פרשה שנאמר בראשה "ויקהל" אלא זאת בלבד, אמר הקב"ה עשה לך קהלות גדולות ודרוש לפנייהם ברבים הלכות שבת, כדי שילמדו ממך דורות הבאים להקהיל קהלות בכל שבת ושבת, ולכנוס בבתי מדרשות ללמוד ולהורות לישראל דברי תורה איסור והיתר, כדי שיהא שמי הגדול מתקלס בין בני, מכאן אמרו משה תקן להם לישראל שיהיו דורשין בענינו של יום וכו', ע"כ הנוגע לענינינו.

לבדו, ואז חפץ ה' יצליח בידך לרביץ פעלים כאיש חי ורב פעלים לתורה ולתעודה ולזכות את ישראל בתורה ומצות, ואז יתקיים בך מאמר רז"ל (ברכות שם) הרבה עשו כר' ישמעאל ועלתה בידך וכו', ויזכה להיות בין מזכי הרבה אשר כוזהר הרקיע מזהירים ואין חטא בא על ידם, וק"ל.

חמשה שאלות בפרקי אבות

בריש מסכת אבות (פ"א מ"א) משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים ונביאים מסרה לאנשי כנסת הגדולה הם אמרו שלשה דברים הוו מתונים בדין והעמידו תלמידים הרבה ועשו סייג לתורה.

(א) הנה להלן [במשנה ו'] איתא יהושע בן פרחיה אומר "עשה לך רב" וקנה לך חבר והוי דן את כל האדם לכף זכות, ומשמע מזה שעל התלמיד לעשות לו רב, ואילו לעיל תנן "והעמידו תלמידים הרבה" משמע שעל הרב להעמיד תלמידים, והני מילי סתרא"י נינהו.

(ב) שם בסוף המשנה "הוי דן את כל אדם לכף זכות", ופירש הרע"ב: כשהדבר בכף מאזנים ואין לו הכרע לכאן ולכאן, כגון אדם שאין אנו יודעים ממעשיו אם צדיק אם רשע ועשה מעשה שאפשר לדונו לזכות ואפשר לדונו לחובה, מדת חסידות היא לדונו לכף זכות. אבל אדם שהוחזק ברשע, מותר לדונו לחובה, שלא אמרו אלא החושד בכשרים לוקה בגופו (שבת צז.), מכלל שהחושד ברשעים אינו לוקה, ע"כ. והנה להלן [במשנה ח'] איתא "וכשיהיו בעלי דינים עומדים לפניך יהיו בעיניך כרשעים וכשנפטרים מלפניך יהיו בעיניך כזכאים כשקבלו עליהם את הדין", ויש לעיין דאם צריכים לדון לכף זכות, למה לא יהיו בעיניך שניהם כצדיקים אף בתחילת הדין, ומאי שנא תחילת הדין מסוף הדין, והלא אף כשיהיו בעיניו שניהם כצדיקים לא יהיה לו שום צד לנטות לטובת אחד יותר מן השני, ולמה ליה להחשיבם כרשעים.

(ג) גם בעצם הדבר ששנינו "עשה לך רב" יש להבין מהו, כי בשלמא מה שאמרו "קנה לך חבר" מובן היטב, כי חבר צריך לקנות אף אם יעלה לו בממון, אבל "רב" הרי צריך ללמוד בחנם, וא"כ לכאורה הול"ל להיפוך, שהרבי מחוייב ללמוד עם התלמידים, אבל אם הרב אינו רוצה ללמד לתלמידים, איך שייך "לעשות" לו רב.

(ד) כשבא יתרו למשה רבינו אמר לו (שמות יח, יד-טז) מַה הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אֵתָּה עֹשֶׂה לָעַם מִדּוֹעַ אֵתָּה יוֹשֵׁב לְבַדְּךָ וְכָל הָעָם נֹצֵץ עֵלְיָךְ מִן בָּקָר עַד עֶרֶב, וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לַחֲתָנוּ כִּי יָבֹא אֵלַי הָעָם לְדַרְשׁ אֲלַיְכִים, כִּי יִהְיֶה לָהֶם דָּבָר בָּא אֵלַי וְשִׁפְטֹתַי בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ וְהוֹדַעְתִּי אֶת חֻקֵּי הָאֱלֹקִים וְאֶת תּוֹרֹתַי וְגו'. ויש לדקדק בלישנא דקרא כִּי יִהְיֶה לָהֶם דָּבָר "בָּא" אֵלַי, לשון יחיד, והלא דינא הוא וכן נפסק בשו"ע (חו"מ סימן י"ז סעיף ה') דאסור לדיין לשמוע דברי בעל דין האחד שלא בפני בעל דין חבירו, וא"כ הול"ל "באים" אלי.

(ה) ואם נדחק ונאמר דמה שנאמר כִּי יִהְיֶה לָהֶם דָּבָר בָּא אֵלַי לא נאמר על דין תורה שבין איש לרעהו, אלא ללמד

את השם חייבים לברך על קידוש השם הנכבד והנורא כיון דהוא מצות עשה דאורייתא דכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל עכ"ל, ולא כתב באיזה אופן, **א"כ יש סמך לברך בכל מעשה שהוא של קידוש ה'**, אמנם לא מצינו בפוסקים שבכל קידוש ה' יש לברך כמו המשיב אבידה לגוי.

ב. יש מחלוקת בנוסח הברכה, ביוסף אומץ (סי' תפ"ג) כתב "ברוך אתה ה' מקדש שמך ברבים" ובשל"ה הקדוש (שם) כתב "ברוך וכו' אשר קדשנו במצוותיו וציוונו לקדש שמו ברבים", והו"ד בפת"ש (יו"ד סי' קנ"ז ס"ו). וכ"כ לדינא בשו"ת ממעקים (ח"ב סימן ד') לברך בשואה כנוסח השל"ה.

ב. כיון שצריך שיהיה בפני עשרה בפני ישראל, וכמ"ש בשל"ה הקדוש, ויש אומרים אף בפני עשרה גויים וכמ"ש בדרכ"ת (סי' קנז סקכ"ב) בשם ספר פני מבין.

ה. יש לדון מהא שיש מברכים בבוקר, ולמעשה גם בבוקר מברכים בלא שם ומלכות, והטעם שמברכים בבוקר, א. בטור בשם הירושלמי ע"פ מה דאיתא בילקוט שמעוני (פרשת ואתחנן רמז תתלו) "שישראל נכנסים שחרית לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ומיחדין שמו ואומרים שמע ישראל ה' [ו, ד] וגו' מתקבצין כל מלאכי השרת אצל הקדוש ברוך הוא ואומרים לפניו אתה הוא עד שלא נברא העולם אתה הוא משנברא העולם אתה הוא בעוה"ז ואתה הוא לעוה"ב קדש את שמך על מקדישי שמך, מיד נוחה דעתו של הקדוש ברוך הוא ואינו מחריב עולמו ומיישב דעתו בשביל ישראל, עכ"ל. ב. בשבולי הלקט והו"ד בב"י או"ח סי' מ"ו כתב **שתיקונה בימי השמד** ולכן אומר ברוך המקדש שמו ברבים כיון שבשעת השמד אין שמו מקדוש ברבים אלא בסתר, ועכ"פ אף בזמנינו אומרים בלא שם ומלכות.

והקב"ה יסיר מעלינו ומעל כל עמו בית ישראל, את עול מלכות הרשעה, ותעקר ותשבר ותכלם ותכניעם, ונזכה בקרוב בימינו לראות בביאת משיח צדקינו במהרה בימינו אמן.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

החונה פה עיה"ת בני ברק

היום, אך נוהגים בו כביום חול. וכן פעם אחת כנגד מלאכים של ארץ ישראל ופעם שניה כנגד מלאכים של חוץ לארץ, ופעם שלישית כנגד המבולבלים שחיים בארץ ישראל וחולמים על חו"ל, או חיים בחו"ל ורוצים את ארץ ישראל אך לא עולים אליה...

וידוע שבנוסח יהודי צפון אפריקה היו נוהגים לומר "שלום עליכם מלאכי השלום מלאכי השרת מלאכי עליון מלאכי רחמים", וע"פ האמור, יובן מדוע מזכירים ארבעה סוגים של מלאכים, כנגד מלאכים של יום חול, מלאכים של שבת, מלאכים של חו"ל ומלאכים של ארץ ישראל.

ומספרים בבדיחותא על מרן הראש"ל רבי עובדיה יוסף זצ"ל, ששבת אחת התארח בחו"ל אצל בעל הבית אחד, ובביל שבת אמר אותו יהודי את הפיוט "שלום עליכם", והיה חוזר על כל בית ובית שלוש פעמים, ואמר לו מרן זצ"ל: "ראה נא ידידי, המלאכים של ארץ ישראל חכמים ונבונים יותר מן המלאכים של חוצה לארץ, שהרי בארץ ישראל אנו אומרים כל בית רק פעם אחת, והמלאכים שם מבינים לאלתר, ואילו כאן בחוץ לארץ המלאכים שלכם לא מבינים מיד, צריך לחזור להם על כל דבר שלוש פעמים עד שהם מבינים! (קונטרס מנהגי הראש"ל לרב אלון בן עמי עמ' 12 הערה 32).

וה' יחדש בנין מקדשו באון וכושר, וישלח מלאכי זכות ויושר, ונזכה לבריאיות ואושר, חיים טובים לעבודתו ועושר, אכ"י, עבד לאל אדון, כפיר ברוך מבורך דדון ס"ט

הרה"ג יוסף אביטבול שליט"א

מח"ס שערי יוסף וש"ס

בני ברק

האם בחור שנתפס לכלא הצבאי צריך לברך המקדש

שמו ברבים

בס"ד, כ' סיון ה'תשפ"ו

לכבוד הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מח"ס גם אני אודך וש"ס. ומו"ץ בבית ההוראה בירורי חיים, וברחובות ועוד.

אודות השאלה האם בחור שנתפס לכלא הצבאי צריך לברך ברכת המקדש שמו ברבים.

הנה הברכה הוא רק על קידוש ה' נראה כמה צדדים ונידונים בכך.

א. כל הברכה רק על מיתה על קידוש ה', וכמ"ש בשל"ה הקדוש (שער האותיות סק"א) וז"ל: ונראה בעיני מי שבא לידו קידוש ה' ומקיים מצוות עשה דנוקדשתי בתוך בני ישראל בתוך עשרה מבני ישראל אז **קודם שיהרגוהו יברך בשמחה וכו' עכ"ל. ולפי"ז אם אינו יוצא ליהרג אין צריך לברך ברכה זו אף ללא שם ומלכות.**

אמנם נראה כיון שמקיים בזה קידוש ה', וכמו שמוכח ממה שכתב בספר הריקאנטי (סימן ע) וז"ל: המקדשים